Adam Tooze, Slavoj Žižek, Sandro Mezzadra, David Harvey,
Panagiotis Sotiris, Alain Badiou, Josh Gabert-Doyon, Judith Butler,
Daniel Tanuro, Ingar Solty, Mike Davis, Bruno Latour,
Rob Wallace, Massimo De Angelis, Giorgio Agamben

Derleyen: Erkal Ünal

ÇİVİSİ ÇIKAN DÜNYA

Covid-19 Salgını Üzerine Muhasebeler

RUNİK KİTAP

Derleyen: Erkal Ünal

ÇİVİSİ ÇIKAN DÜNYA

RUNİK KİTAP

ÇİVİSİ ÇIKAN DÜNYA
Covid-19 Salgını Üzerine Muhasebeler

Derleyen: Erkal Ünal

ÇİVİSİ ÇIKAN DÜNYA
Covid-19 Salgını Üzerine Muhasebeler

DERLEYEN
Erkal Ünal

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Kadir Yılmaz

REDAKSİYON
Erkal Ünal

SON OKUMA
Cihan Metin

KAPAK TASARIM
FOLX - Yunus Emre Aytaç

SAYFA DÜZENİ
Oğuz Yılmaz

BASIM VE CİLT
Repar Dijital Matbaası

BASKI
Nisan 2020 - 1. Basım

ISBN
978-605-06194-0-9

SERTİFİKA NO
40675

Runik Yayınları, Repar Tasarım Matbaa ve Reklamcılık Ticaret Limited Şirketi'nin tescilli markasıdır.

Mimar Sinan Mah., Selami Ali Efendi Cad., No: 5 34672 Üsküdar/İstanbul Tel: 0 (212) 522 48 45

© Bu kitabın tüm hakları saklıdır. Tanıtım amaçlı, kısa alıntılar dışında metin ya da görseller yayınevinin izni olmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

ÇİVİSİ ÇIKAN DÜNYA
Covid-19 Salgını Üzerine Muhasebeler

Derleyen: Erkal Ünal

RUNİK KİTAP

İÇİNDEKİLER

Derleyenin Önsözü 7

Covid-19 Tartışmasına Dair Yazılar
Giorgio Agamben 11

Gözetlemek ve Cezalandırmak mı? Evet, Lütfen!
Slavoj Žižek 17

Agamben'e Karşı:
Demokratik Bir Biyopolitika Mümkün mü?
Panagiotis Sotiris 30

"Her Şeyin Başı Ekonomi" Mitinin Parçalanışı
Adam Tooze 34

Wuhan'dan Alınacak Dersler
Mike Davis 38

Covid-19 Günlerinde Anti-Kapitalist Siyaset
David Harvey 42

Covid-19 Üzerine Sekiz Tez
Daniel Tanuro 53

Bu Bir Kostümlü Prova mı?
Bruno Latour 57

Salgın Durumuna Dair
Alain Badiou 61

Parazitlerin Siyasi Kullanımı
Massimo De Angelis 70

Pandemi Zamanında Mücadele Siyaseti
Sandro Mezzadra 76

Kapitalizmin Sınırları Var
Judith Butler 81

Biyo-Ekonomik Pandemi ve Batılı İşçi Sınıfları
Ingar Solty 86

Paranoya ve Covid-19
Josh Gabert-Doyon 105

Kapitalist Tarım ve Covid-19:
Ölümcül Bir Kombinasyon
Rob Wallace 112

Makalelerin İlk Yayınlandıkları Yerler 122

Katkıda Bulunan Yazarlar 125

Dizin 129

DERLEYENİN ÖNSÖZÜ

Covid-19 salgınını konu alan bazı yazıları bir araya getirdiğimiz bu derlemenin öncelikle arka planına dair bilgi vermem gerekir. Zaten konunun uzmanı olmayan biri olarak, sözlerimi esasen kitabın oluşturulma süreciyle sınırlamam daha yerinde olacak. Salgının Çin'de patlak verip kısa sürede dünyanın çeşitli yerlerine yayılmaya başlamasıyla birlikte, konu hakkında yazılan yazıların sayısı da hâliyle arttı ve sosyal mecralarda, tıpkı virüsün kendisi gibi yayılmaya başladı. Fakat tüm bu yazıları birleştiren şey konularıydı. Meseleyi küçümseyen, baştan savan, günah keçileri arayan, komplocu "büyük resim"ler çizen veya sorunun kısa zaman içinde kısmi önlemlerle çözülebileceğini ileri süren yazılar da yok değildi. Siyasal açıdan hepimizin hayatında fena etkiler yaratabilecek bu tür dar bakışlı ve indirgemeci yazılara karşı meydanı boş bırakmamak için meseleyi çok yönlü biçimde, eleştirel gözle, kamunun acil gereksinimlerini ve daha iyi bir dünya ihtimalini düşünerek kaleme alınan yazılar da vardı. İşte *Çivisi Çıkan Dünya: Covid-19 Salgını Üzerine Muhasebeler*'de felsefe, antropoloji, tarih ve biyoloji gibi çeşitli alanlarda araştırmalar yapan, dünyanın önde gelen yazarlarının metinlerinden bir seçme oluşturmaya bu sebeple giriştik.

Bu derlemeye elbette başka yazılar da dahil edilebilirdi. Ama böylesine ölümcül bir tehdit karşısında toplumsal dayanışma duygusuyla eleştirel bilinci beslemeyi amaçlayan bu yazıları bir an önce bir araya getirmek istiyorduk ve seçmeyi çok da fazla genişletmeden bir noktada durdurmak zorundaydık. Buradaki yazıların belki olayın sıcaklığıyla malul olduğu iddia edilebilir. Ne var ki aciliyet arz eden böyle bir mesele karşısında düşünceden tüm sürecin sona ermesini beklemesi istenemez (kaldı ki bu kasvetli sürecin ne zaman biteceği hâlihazırda son derece meç-

hul). Ayrıca, yazılardaki argümanların geçerliliklerini zamanın kendisi belirleyecek. O yüzden, bu derleme konuya dair bir hafıza, bir tür arşiv oluşturma teşebbüsü olarak da görülebilir.

Kitabımızın üstbaşlığı: *Çivisi Çıkan Dünya*. Toplumun (ve dolayısıyla dünyanın), Öteki'nin her birimizin içindeki varlığından ya da sınıfsal ayrımlarla zaten yarılmış olduğunu düşünen biri ilk bakışta bu başlığa şüpheyle bakabilir. Ama bu derlemenin editörü olarak ben de bu derlemedeki yazarlar da çivileri çakılmış bir yapı olarak "görece normal" bir toplum bulunduğu kanısında değiliz. Fakat dilimize yerleşmiş bir deyim olarak bu tabirin, içinde bulunduğumuz bu infial ânını, bu muhtemel çağ dönümünü geniş bir okur kesiminin gözünde çarpıcı biçimde ifade edebileceğini düşündük. Tabii ki varsayılan "normalliğin" çivisinin geri çakılamayacağına işaret etmek için.

***

Yazıların arka planı demişken şundan da bahsetmem gerekiyor. Bu kitap daha bir proje hâlindeyken bizzat iletişime geçip yazılarını derlemeye katmak için izin istediğim ve metinlerini kullanmamız için bize onay veren yazarlara cömertlikleri için minnettarız. Öte yandan, bu süreç zarfında derlemeye dahil etmeyi planladığımız bazı yazılar çevrilmişti, biz derlemeye girişmişken seçtiğimiz bazıları da bizden bağımsız olarak çevrildi. Çevirilerini bizimle paylaşan çevirmenlere de ayrıca teşekkür ederiz. İnternette önümüze çıktığında ilgimizi çeken ama sonra çoğu zaman geri dönüp bakmadığımız veya dijital bir araç üzerinde okumaya katlanamadığımız bu yazıların basılı bir kitap hâlinde bir araya geldiğinde daha rahat takip edilebileceğini de düşünüyoruz.[1]

Daha önce internette çeşitli mecralarda yayınlanmış çevirileri gözden geçirerek yayımlıyoruz.

1 Bu arada, dijital mecralarda rahatlıkla okuyabilenler için, internet üzerinde Covid-19 salgını hakkındaki yazıları bir araya getiren iki kaynağı not edelim. Birincisi, Twitter'daki "corona yazıları" adlı şu hesap: https://twitter.com/coronayazilari. Şurada ise Covid-19 hakkında çeşitli dillerde yazılan metinler günbegün toplanıyor: http://www.thomasproject.net/2020/03/14/coronavirus-map/ (son erişim tarihleri 5 Nisan 2020).

Bu derlemede Türkçeye daha önce çevrilmemiş beş yazı olduğunu da belirtelim (Adam Tooze, Mike Davis, Massimo De Angelis, Ingar Solty ve Josh-Gabert Doyon'un yazıları Türkçede ilk kez burada yer alıyor). Mike Davis'in bu konuda daha evvel bir yazısı yayınlanmışken,[2] derlememizde bizimle paylaştığı yeni bir yazısını kullanmayı tercih ettik. Giorgio Agamben'in bu konudaki yazılarını ise kendi ricası üzerine toplu olarak bir araya getirip yeni bir üst başlık altında sunduk. Yazıların ilk yayınlandıkları yerler hakkında bilgileri ve yazarların kısa biyografilerini kitabın sonunda bulabilirsiniz.

Son olarak, şayet böyle bir hakkımız varsa, bu derlemeyi şu an dünyanın dört bir yanında din, dil, ırk ayrımı tanımaksızın salgına karşı mücadelenin en ön cephesinde canla başla ter akıtan sağlık çalışanlarına adamak istiyoruz.

Erkal Ünal
5 Nisan 2020, Üsküdar

2 "Canavar En Sonunda Kapımızda", çev. Burak Gürel, https://gercekgazetesi.net/gundemdekiler/canavar-en-sonunda-kapimizda, 15 Mart 2020 (son erişim tarihi 5 Nisan 2020).

COVID-19 TARTIŞMASINA DAİR YAZILAR

Giorgio Agamben

1) Bir Epideminin İcadı

İddia edilen korona virüsü epidemisine karşı alınan telaşlı, akıldışı ve bütünüyle mesnetsiz acil durum önlemleri karşısında, Ulusal Araştırma Konseyi'nin (UAK) yayınladığı duyurudan başlamalıyız. Buna göre hem "İtalya'da SARS-CoV2 epidemisi yok" hem de "hâlihazırda eldeki epidemiyolojik verilere göre ve on binlerce vakaya dayalı olarak, enfeksiyon vakaların %80-90'ında hafif/orta derecede semptomlara yol açıyor (bir tür grip). Vakaların %10-15'inde zatürre gelişebilir, ama vakaların büyük çoğunluğunda sonuç iyicil olur. Hastaların yalnızca %4'ünün yoğun bakımda tedaviye gereksinim duyduğu hesaplanmıştır." Hâl gerçekten böyleyse, medya ve yetkililer bir panik hâlini yaymak ve böylelikle hareket etmeye ciddi sınırlamalar getiren ve tüm bölgelerde gündelik yaşamı askıya alan sahici bir istisna hâlini kışkırtmak için neden ellerinden geleni yapıyor?

Böyle ölçüsüz bir tepkiyi izah edebilecek iki etken var. Evvela, normal bir yönetim paradigması olarak istisna hâline başvurma eğilimi bir kez daha gün yüzüne çıktı. Hükümetin "hijyen ve kamu emniyeti gerekçeleri"yle hemen onayladığı kanun hükmünde kararname, "test sonucu pozitif çıkan ve virüsü nereden aldığı belli olmayan en az bir kişinin olduğu ya da virüsün hâlihazırda etkilediği bir bölgeden yeni dönmüş bir kişiye atfedilebilir olmayan en az bir vakanın olduğu belediyeler ve bölgeler"in sahiden askerileştirilmesine yol açıyor. Böylesine muğlak ve belirsiz bir tanım istisna hâlinin süratle tüm bölgelere

genişletilmesini mümkün kılacak, zira bu türden başka vakaların diğer yerlerde ortaya çıkmaması neredeyse imkânsız. Gelin, bu kararnamenin özgürlüğe getirdiği ciddi sınırlamalara bir bakalım: a) herhangi bir bireyin etkilenen belediyeyi ya da bölgeyi terk etmesinin yasaklanması; b) dışarıdan herhangi bir kişinin etkilenen belediyeye ya da bölgeye girmesinin yasaklanması; c) kültür, eğlence, spor ve din faaliyetleri ve kamuya açıksalar kapalı mekânlar da dahil olmak üzere, kamusal ya da şahsi mekânlarda organizasyonların, herhangi bir türde inisiyatiflerin ve herhangi bir türde toplanmanın askıya alınması; d) anaokullarının, çocuk bakımı hizmeti veren kurumların ve her düzeydeki okulların; keza, uzaktan eğitim haricinde, okul, yüksek öğrenim faaliyetleri ve meslek kurslarına katılımın sonlandırılması; e) 22 Ocak 2004 tarihli 42.no'lu Karar Hükmünde Kararname uyarınca, kültür ve tabiat mirası kanununun 101. fıkrasında listelendiği hâliyle müzeler ve diğer kültür kurumları ve mekânların kamuya kapatılması – bu kurum ve mekânlara serbestçe girişe dair tüm yönetmelikler de askıya alınmıştır; f) gerek İtalya'ya gerekse yurtdışında tüm eğitim seyahatlerinin askıya alınması; g) asli ve kamusal yardımcı hizmetlerin teminine bakmaksızın tüm kamusal muayenelerin ve kamu makamlarının tüm faaliyetlerinin askıya alınması; h) tasdik edilmiş enfeksiyon vakalarıyla yakın teması olan bireylere karantina önlemlerin konması ve bilfiil müşahede altına alınmaları.

UAK'ın bizi her yıl etkileyen normal gripten çok da farklı olmadığını belirttiği bir şeye gösterilen bu ölçüsüz tepki düpedüz mütecavizdir. Olağanüstü tedbirler için bir gerekçe olarak terörizmin miadını doldurmasıyla birlikte, bir epideminin icadı bu önlemleri sınırsızca çoğaltmanın ideal bahanesini sundu adeta.

Bir o kadar sıkıntı verici diğer etkense, son yıllarda bireylerin vicdanlarında apaçık yayılan ve epideminin bir kez daha ideal bahanesini sunduğu kolektif panik durumlarına yönelik sahici bir ihtiyaca dönüşen korku hâli. Dolayısıyla, sapkın bir kısır döngü neticesinde, devletlerin

dayattığı özgürlük kısıtlamaları güvenlik arzusu uğruna kabul edilmekte ki bu arzusunun kendisi, şimdi onu tatmin etmek için müdahale eden ayrı devletlerce yaratılmıştı.

2) Bazı Hususların Açıklığa Kavuşturulması

Kısa süre önce bir İtalyan gazeteci, mesleğinin alışıldık tarzına uygun biçimde, bu epideminin artık ölülere bile saygının olmadığı bu ülkeyi içine sürüklediği etik karmaşaya dair düşüncelerimi tahrif edip uydurarak sunmaya vakfetti kendisini. Yazarın adını anmaya ne kadar değmezse yanlış sunumları ele almak da o kadar değmez. Bunu isteyenler Quodlibet'in internet sitesindeki "Contagio" başlıklı yazıyı okuyabilirler.[1] Ben burada, her ne kadar berrak olsalar da, hiç şüphesiz yine yanlış sunulacak ilave düşünceler ortaya koymak istiyorum.

Korku kötü bir rehberdir, ama insanların görmezlikten geldiği birçok şeyi açığa çıkarır. Ülkeyi felce sokan panik dalgasının açıkça gözler önüne serdiği ilk şey toplumumuzun salt yaşam dışında artık hiçbir şeye inanmadığı. Hastalanma tehlikesiyle karşı karşıya kaldıklarında, İtalyanların neredeyse her şeyi –olağan yaşama koşullarını, sosyal ilişkileri, işi ve hattâ arkadaşlıkları, duygusal yakınlıkları, dinsel ve siyasi inaçlarını– feda etmeye hazır oldukları aşikâr. Salt yaşam ve onu kaybetme korkusu, insanları birleştiren bir şey değil. Bu, aksine, onları körleştirir ve ayırır. Başka insanlar, Manzoni'nin tasvir ettiği salgında olduğu gibi, artık ne pahasına olursa olsun sakınılması ya da en az bir metre uzağında durulması gereken olası taşıyıcılar ya da vektörler olarak görülüyor sadece. Ölülerin –ölülerimizin– cenaze hakkı yok artık; sevdiklerimizin naaşlarına ne olduğu meçhul. Komşu silindi ve kiliselerin bu konuda sessiz kalması tuhaf. Bu şekilde yaşamaya alışan, bunun ne kadar süreceğini bilmeyen bir ülkede insan ilişkilerine

1 Giorgio Agamben, "Contagio", https://www.quodlibet.it/giorgio-agamben-contagio, 11 Mart 2020 (son erişim tarihi 2 Nisan 2020) (e.n.).

neler olur? Hayatta kalmak dışında başka bir değeri olmayan bir toplum nedir?

Epideminin açıkça gösterdiği, rahatsız ediciliğiyle ilkinden aşağı kalır yanı olmayan ikinci şey, devletlerin bizi uzun zamandır alıştırdığı istisna hâlinin sahiden de normal koşula dönüşmüş olması. Geçmişte daha ciddi epidemiler olmuştu, ama kimse şimdi olduğu gibi, dışarıya çıkmamızın bile önüne geçildiği bir olağanüstü hâl ilan etmeyi düşünmemişti. Daimi kriz ve daimi olağanüstü hâl koşullarında yaşamaya o kadar alıştık ki, yaşamın sosyal ve siyasi ve hattâ insani ve duygusal boyutların kaybolduğu salt biyolojik bir duruma indirgenmekte olduğunu fark etmiyoruz bile. Daimi bir olağanüstü hâl içinde yaşayan bir toplum artık özgür bir toplum değildir. Sözümona "güvenlik kaygıları" uğruna özgürlüğü feda etmiş toplumumuz kendini daimi bir güvensizlik ve korku hâline mahkûm etti aslında.

Virüs hakkındaki konuşmaların savaş hakkındaki konuşmalarmış gibi olması şaşırtıcı değil. Olağanüstü hâl önlemleri bizi bilfiil sokağa çıkma yasağı koşullarında yaşamaya zorluyor zaten. Ne var ki görünmez bir düşmanla, başka her erkeğin ya da kadının arkasında pusuya yatmış hâlde bekliyor olabilecek bir düşmanla savaş, savaşların en saçmasıdır. Bu aslında bir iç savaştır ve düşman dışarıda bir yerde değil, kendi içimizde.

Sadece bugün için değil, daha sonrasında vuku bulacaklar için de kaygı duyuluyor. Nasıl ki savaşlar, barışa dikenli tel örgülerden nükleer santrallere kadar uzanan bir dizi zararlı teknoloji miras bırakmışsa, bu olağanüstü hâl sona erdikten sonra dahi, şimdilerde başlatılmış olan (devletlerin geçmişte yürürlüğe koymakta başarısız olduğu) çeşitli deneylerin devam etmesi kuvvetle muhtemel: üniversitelerin ve okulların kapatılması ve internet üzerinden eğitime geçiş; tek kalemde, her türlü toplu etkinliğin ve siyasi ve kültürel meseleler hakkındaki kişisel tartışmaların sonlandırılması ve bu tartışmaların dijital mecralara kaydırılması; ve insanlar arasındaki

mümkünse her türlü temasın -her "bulaşma"-nın- yerine geçirmek için makinelerin devreye sokulması.

3) Salgına Dair Düşünceler

Burada sunacağım görüşler epideminin kendisiyle değil, ona yönelik tepkilerden neler öğrenebileceğimizle ilgili. Dolayısıyla bunlar, toplumun bütününün kendini bir salgından mustarip hissetmede, kendini evlerde tecrit etmede ve yaşamın tüm normal koşullarını, yani iş ilişkilerini, arkadaşlığı, aşkı, hattâ dinsel ve siyasal inançları bile askıya almada nasıl da kolayca kenetlendiğine dair düşünceler. Şüphesiz mümkünken ve bu durumlarda sıkça yapılırken, neden hiç protesto düzenlenmedi ve muhalefet sergilenmedi? Öne sürmek istediğim hipotez şu ki, bir şekilde, bilinçdışı şekilde de olsa, salgın zaten mevcuttu. Yaşam koşulları besbelli öyle bir raddeye gelmişti ki, söz konusu durumun her nasılsa öyle -tıpkı bir salgın gibi, katlanılmaz mahiyette- zuhur etmesi için bir göstergenin birden ortaya çıkıvermesi yetti. Belirli bir anlamda, mevcut durumdan kazanılabilecek yegâne olumlu şey şu: İnsanlar daha önceki yaşama tarzlarının doğru olup olmadığını kendilerine sormaya başlayabilirler.

Bu durumun görünür kıldığı din ihtiyacı üzerine de düşünmeliyiz. Medyanın söyleminde eskatolojiden alınmış terimlerin belirmesinde görülüyor bu: en çok da ABD medyasında, "kıyamet" sözcüğünün ve dünyanın sonunu çağrıştıran başka sözcükler saplantılı biçimde yineleniyor. Artık Kilise'de herhangi bir tatmin bulamayan din ihtiyacı, var olabileceği başka bir yeri el yordamıyla aramaya başladı ve bunu çağımızın dini hâline gelen bilimde buldu adeta. Bu, tıpkı her din gibi, batıl inançlara ve korkuya yol açabilir ya da en azından bunları yaymak için kullanılabilir. Fenomenin ciddiyetini reddeden (bazı itibarlı bilimcilerce benimsenen) azınlıktaki heretik konumlardan ciddiyeti teyit eden hâkim ortodoks konuma kadar uzanan ve durumun

nasıl idare edilmesi gerektiği hususunda baştan aşağı farklılaşan böyle bir muhtelif, birbiriyle çelişen kanaatler ve tavsiyeler temaşasına -ki kriz dönemlerinde dine özgüdür tüm bunlar- daha önce hiç taruklık etmememiştik. Bu durumlarda her zaman olduğu üzere, vaktiyle Hıristiyanlığı bölen dinsel tartışmalar çağında olduğu gibi monarkların himmetini kazanmayı başaran ve kendi çıkarlarına göre ya bir tarafın ya da diğer tarafın safına geçip ona göre tedbirler dayatan bazı uzmanlar ya da kendinden menkul uzmanlar var.

Düşünmeyi icap ettiren bir başka şeyse her türlü inancın ya da ortak imanın apaçık çöküşü. Her ne pahasına olursa olsun kurtarılması zorunlu görülen salt biyolojik varoluş haricinde, insanların artık hiçbir şeye inanmadığı söylenebilir. Ne var ki kişinin yaşamını yitirmesi korkusundan hareketle ilerlemek ancak tiranlığa, kılıcını çekmiş canavar Leviathan'ın meydana çıkmasına yol açar.

Bu acil durumun, bu salgının sona erdiği ilan edilir edilmez -o da edilirse şayet- zihnini bir nebze de olsa açık tutmuş hiç kimsenin yaşama eskisinde olduğu hâliyle dönmesinin mümkün olduğu kanısında değilim. Ve her ne kadar "Sadece umutsuzların hatırı için umut verilmiştir" denmiş olsa da,[2] ümitsizlik duymak için en büyük gerekçe [la cosa più disperante] bu olsa gerek.

Çeviren: Erkal Ünal

2 Göndermede bulunulan cümlenin yazarı Walter Benjamin (e.n.).

GÖZETLEMEK VE CEZALANDIRMAK MI? EVET, LÜTFEN!

Slavoj Žižek

Birçok liberal ve solcu, korona virüsü salgınının, halkın kontrolüne ve düzenlenmesine dönük tedbirlerin meşrulaşmasına ve temellendirilmesine nasıl da hizmet ettiğinden söz etti, ki bu demokratik Batı toplumlarında şu ana kadar düşünülemez bir durumdu. Peki İtalya'nın böylesine tümden tecrit hâli, totaliterlerin ıslak rüyalarının gerçeğe dönüşmesi değil midir? Dijitalleşmiş sosyal kontrol biçimlerinin çoktan kapsamlıca uygulandığı Çin'in (en azından göründüğü kadarıyla), iş felaket boyutlarında salgınlarla baş etmeye gelince, en donanımlı devlet olmasına şaşırmamak lazım. Peki bu, en azından belli açılardan, Çin'in geleceğimiz olduğu anlamına mı gelir? Küresel bir istisna hâline mi gidiyoruz? Giorgio Agamben'in yaptığı analiz yeniden güncelleşiyor mu?

Agamben'in bizzat şu sonuca varması şaşırtıcı değil: Korona virüsü salgınına yaklaşımı, konu hakkında yazanların çoğunluğundan radikal biçimde farklıydı. "İddia edilen korona virüsü epidemisine karşı alınan telaşlı, akıldışı ve bütünüyle mesnetsiz acil durum önlemleri"nden şikâyet etti, ki bu virüs ona göre gribin bir versiyonuydu, ardından şöyle soruyordu: "Hâl gerçekten böyleyse, medya ve yetkililer bir panik hâlini yaymak ve böylelikle hareket etmeye ciddi sınırlamalar getiren ve tüm bölgelerde gündelik yaşamı askıya alan sahici bir istisna hâlini kışkırtmak için neden ellerinden geleni yapıyor?"

Agamben'e göre, bu "ölçüsüz yanıt"ın esas sebebi, "normal bir yönetim paradigması olarak

istisna hâline başvurma eğiliminin bir kez daha gün yüzüne çıkması"dır. Dayatılan bu tedbirler, iktidara kanun hükümünde kararnamelerle özgürlüğümüzü kısıtlama olanağı veriyordur. "UAK'ın [Ulusal Araştırma Konseyi] bizi her yıl etkileyen normal gripten çok da farklı olmadığını belirttiği bir şeye gösterilen bu ölçüsüz tepki düpedüz mütecavizdir. Olağanüstü tedbirler için bir gerekçe olarak terörizmin miadını doldurmasıyla birlikte, bir epideminin icadı bu önlemleri sınırsızca çoğaltmanın ideal bahanesini sundu adeta." İkinci sebep ise "son yıllarda bireylerin vicdanlarında apaçık yayılan ve epideminin bir kez daha ideal bahanesini sunduğu kolektif panik durumlarına yönelik sahici bir ihtiyaca dönüşen korku hâli"dir.

Agamben sürmekte olan salgınlarda devlet kontrolünün fiili işlevinin önemli bir veçhesini betimliyor. Fakat hâlâ izaha muhtaç sorular var: Neden devlet iktidarı, beraberinde devlete karşı güvensizliği getiren (çaresiz kaldılar, yeterli değiller), ayrıca sermayenin tıkır tıkır işleyen yeniden üretimini bozan böyle bir paniği desteklemek istesin ki? Gerçekten kendi sultasını canlandırmak için küresel bir ekonomik krizi tetiklemek sermayenin ve devlet iktidarının çıkarına mı? Yalnızca sıradan insanların değil aynı zamanda devletin ta kendisinin de panik içinde olduğunu, durumu kontrol edemediğinin tamamen farkında olduğunu gösteren bariz işaretler aslında sadece savaş hilesi mi?

Agamben'in tepkisi, virüsün yayılmasıyla ortaya çıkan "abartılı panik"i, toplumsal kontrol amaçlı iktidar uygulamalarıyla dizginsiz bir ırkçılığın ifadesi olan belli unsurların karışımı olarak gören yaygın sol duruşun uç bir formu ("ya doğayı ya da Çin'i suçla"). Gelin görün ki böyle toplumsal bir yorum, tehdidin gerçekliğini ortadan kaldırmıyor. Bu realite bizi kendi özgürlüklerimizi azaltmaya itiyor mu? Karantinalar ve diğer tedbirler elbette özgürlüğümüzü kısıtlar, bu konuda olası istismarları ortaya çıkarmak için yeni Assangelar lazım. Fakat virüs enfeksiyonu tehdidi, yeni yerel ve küresel dayanışma biçim-

lerine muhteşem bir ivme verdi, dahası bizzat iktidarı kontrol etme gereksinimini aşikâr hâle getirdi. İnsanlar devleti sorumlu tutmakta haklılar: İktidar sende, haydi göster ne yapabileceğini! Avrupa'nın karşı karşıya kaldığı zorluk, Çin'in yaptığının daha demokratik ve daha şeffaf bir şekilde yapılabileceğini ispat etmektir:

> Çin, Batı Avrupa ve Amerika için, muhtemelen kendi aleyhlerine olacak şekilde, tolere etmesi pek mümkün olmayan birçok tedbir uyguladı. Açıkça söylemek gerekirse, hayatta kalma adına yürütülen bütün değerlendirme ve modellendirme biçimlerini "denetim", aktif yönetimi ise "sosyal kontrol" olarak yorumlamak bir hatadır. Bu müdahalelere dair daha farklı ve incelikli bir sözlükçeye ihtiyacımız var.[1]

Her şey bu "daha incelikli bir sözlükçe"ye varıyor: salgının gerektirdiği tedbirler otomatik olarak, Foucault gibi düşünürlerin ortaya attığı olağan denetim ve kontrol paradigmasına indirgenmemeli. Beni bugün Çin'in uyguladığı tedbirlerden (ve İtalya'nın ve...) daha çok korkutan şey, yetkililer gerçek verileri manipüle edip gizlediğinden, bu tedbirlerin salgını kontrol altına alamayacak şekilde uygulanmasıdır.

Hem alternatif sağ [alt-right] hem de sahte sol, salgının tüm gerçekliğini kabul etmeyi reddediyor ve onu indirgemeci bir sosyal-inşacılık üzerinden sulandırıyor, söz gelimi salgını, sosyal çıkarımları adına kınıyorlar. Trump ve partizanları, sürekli, salgının Trump'ın gelecek seçimleri kaybetmesi için kurulmuş, Demokratlar ve Çin menşeili bir komplo olduğunda ısrar ediyor, onlar bunu derken Sol görüşten bazıları ise devlet ve sağlık mercilerince sunulan tedbirleri yabancı düşmanlığıyla suçluyor, bu yüzden tokalaşmaya falan devam ediyorlar. Böyle bir durum, mevcut hâlin paradoksunu kaçırıyor: el sıkışmamak ve gerekirse kendini diğerlerinden izole etmek bugün bir dayanışma biçimidir.

Bugün kimin gücü tokalaşmaya ve sarılmaya yetebilir? Ayrıcalıklı olanların. Boccacio'nun *Decameron*'u, şehri kırıp geçiren vebadan kaçmak

1 Benjamin Bratton, kişisel görüşme.

için Floransa'nın çeperinde yer alan terk edilmiş bir köşkte barınan yedi genç kadın ve üç genç erkeğin anlattığı öykülerden oluşur. Finans elitleri, tecrit edilmiş bölgelere çekilip *Decameron* tarzı hikayeler anlatarak kendilerini eğlendirecekler. (Çok zenginlerimiz özel uçaklarına üşüşüp Karayipler'deki kendilerine mahsus ufak adalarına gittiler bile). Bizler, yani virüslerle birlikte yaşamaya mecbur olan sıradan insanlar ise durmaksızın tekrarlanan "paniğe gerek yok" formülünün bombardımanına tutulup akabinde yalnızca paniği tetikleyecek verilerle baş başa kalıyoruz. Vaziyet, komünist bir ülkede geçen gençliğimi hatırlatıyor: Ne zaman hükümet yetkilileri halkı paniğe kapılmalarını gerektirecek hiçbir şey olmadığı hususunda temin etse, hepimiz bu güvencelerin aslında onların çok net panik içinde olduğunu gösterdiğini düşünürdük.

Ama panik gerçek tehditlerle başa çıkmak için uygun bir yol değildir. Panik içinde tepki vermek aslında tehdidi çok da ciddiye almadığımızı gösterir. Aksine önemsizleştiriyoruzdur. Sadece haddinden fazla tuvalet kâğıdı satın almanın ne kadar saçma olduğunu düşünün: sanki ölümcül bir salgında tek derdimiz yeterli sayıda tuvalet kâğıdıymış gibi. Peki korona virüsü salgınına verilecek uygun tepki ne olabilir? Ne ders almalıyız, salgını ciddiyetle karşılamak için ne yapmalıyız?

Korona virüsünü salgınının komünizme yeniden yükselme şansı verebileceğini söylediğimde, beklendiği gibi iddiam alaya alındı. Hem de krize dönük Çin devletinin ciddi yaklaşımının işe yaradığının görülmesine rağmen, - en azından şu an İtalya'dan daha iyi durumda, aynı zamanda iktidardaki komünistlerin eski otoriter mantığı da açıkça kendi sınırlılıklarını ortaya koydu. Bu sınırlılıklardan biri şuydu: kötü haberleri yöneticilere (ve kamuoyuna) iletmekten duyulan korku, karşılaşılacak sonuçlardan duyulan korkuya ağır bastı - söylenenlere bakılırsa, salgının başında yeni virüse dair bilgi paylaşanların gözaltına alınması belli ki bu sebepten gerçekleşti ve haberlere göre şimdi de buna benzer olaylar meydana gelmekte:

Korona virüsü nedeniyle duran Çin'i yeniden işinin başına koşmak için yapılan baskı, eskiden cazip gelen bir müdahaleyi yeniden gündeme getiriyor: "verileri, üst düzey yetkililerin görmek istediklerini gösterecek şekilde manipüle et," diye aktarıyor Bloomberg. Bu olay, doğu sahilindeki bir endüstri merkezi olan Zheijang eyaletinde, elektrik tüketimi üzerinden vuku buluyor. Meseleye aşina olan insanlara göre, en az üç şehirde, yerel fabrikalara belli enerji tüketimi hedeflerine ulaşmaları gerektiği söylendi, çünkü bu verileri üretimin yeniden canlandığını göstermek için kullanacaklardı. İnsanlar, bu durumun kimi kuruluşları boş dahi olsa tesislerinin çarklarını döndürmeye yönelttiğini söylüyor.

İktidardakiler bu hileyi fark ettiğinde ne olacağını da tahmin edebiliriz: yerel yetkililer sabotajla suçlanıp ağır şekilde cezalandırılacak, böylelikle kısır döngü içinde güvensizlik mütemadiyen üretilecek... Salgınla Çin'in nasıl mücadele ettiğini ortaya çıkarmak için Çinli bir Julian Assange gerekiyor. Peki komünizm bu değilse komünizm derken aklımda ne var, neyi kast ediyorum? Anlamak için DSÖ'nün yakın zamanda yaptığı kamuoyu açıklamasını okumak yeterli:

Geçen hafta DSÖ başkanı Dr. Tedros Adhanom Ghebreyesus, dünyanın dört bir yanında halk sağlığı yetkilileri virüsün yayılmasıyla başarılı biçimde mücadele etme kabiliyetine sahip olsa da örgütün, bazı ülkelerdeki siyasi kararlılık seviyesinin tehdidin seviyesi ile örtüşmediğinden kaygılandığını söyledi. "Bu bir tatbikat değil. Şimdi vazgeçmenin zamanı değil. Şimdi mazeret bulmanın zamanı değil. Şimdi var gücümüzle çalışma zamanı. Ülkeler bunun gibi senaryolar için onlarca yıldır hazırlık yapıyor. Şimdi bu planları hayata geçirme zamanı," diyor Tedros. "Bu salgın geri püskürtülebilir ama ancak tüm hükümet mekanizmasını işin içine dahil eden kolektif, koordineli ve kapsamlı bir yaklaşımla."

Böyle kapsamlı bir yaklaşımın, tek tek hükümetlerin ötesine geçmesi gerektiğini ekleyebiliriz: Güçlü ve etkili bir uluslararası koordinasyon ve işbirliğinin yanı sıra, devlet denetiminin dışında yerel halk seferberliğini de kapsamalıdır. Solunum sorunlarıyla binlerce insan hastanelik

olacaksa, çok ama çok daha fazla solunum cihazına ihtiyaç olacaktır; bunları hazır etmek için devlet savaş koşullarında binlerce silah gerektiğinde nasıl müdahale ediyorsa aynen o şekilde doğrudan müdahale etmeli ve diğer devletlerin işbirliğine de başvurmalıdır. Tıpkı bir askerî seferberlikte olduğu gibi, bilgi paylaşımı yapılmalı ve planlar bütünüyle koordine edilmelidir. Bugün ihtiyaç duyduğumuz "komünizm"den kastım *budur*. Ya da Will Hutton'ın tarif ettiği üzere: "Şimdi, krizlere ve salgınlara yatkın, her tür düzenlemeden azade serbest piyasa küreselleşmesi kesinlikle ölmekte. Ama karşılıklı birbirimize bağımlı olduğumuzu, kanıtlara dayanan kolektif eylemin önceliğini kabul eden başka bir küreselleşme biçimi doğmakta."[2] Şu an hâlen hâkim olan duruş şu: "Her ülke tek başına kendisi için mücadele ediyor." Yine Will Hutton bunu şöyle belirtiyor: "Yerel eksikliklerin ve salgını kontrol altına almaya dönük plansız, ilkel yaklaşımların ortasında, ülkeler tek tek krizle ilgili kendi münferit analizlerine döndü, bu yüzden tıbbi malzemeler gibi kilit önemdeki ürünlerin ihracına ulusal yasaklamalar getirildi."

Korona virüsü salgını sadece piyasa ekonomisine dayalı küreselleşmenin sınırlarına işaret etmekle kalmıyor, aynı zamanda devletin tam bağımsızlığında ısrar eden milliyetçi popülizmin sınırlarının daha bile ölümcül olduğunu gösteriyor: "Önce Amerika (ya da her kimse)!" sloganı artık bitti, çünkü Amerika ancak küresel işbirliği ve koordinasyon sayesinde kurtarılabilir. Ütopyacı değilim, insanlar arasında ideal bir dayanışmanın kurulması çağrısında bulunmuyorum. Aksine, mevcut kriz, küresel dayanışma ve işbirliğinin tek tek hepimizin hayatta kalabilmesi için nasıl gerekli olduğunu, yapılacak tek rasyonel bencilce şeyin bu olduğunu net şekilde gösteriyor. Ve mesele sadece korona virüsü de değil: bizzat Çin aylar önce dev bir domuz gribi salgını

2 Will Hutton, "Coronavirus Won't End Globalisation, But Change It Hugely for the Better", https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/mar/08/the-coronavirus-outbreak-shows-us-that-no-one-can-take-on-this-enemy-alone, 8 Mart 200 (son erişim tarihi 2 Nisan 2020).

geçirdi, şimdi de bir çekirge istilası ihtimaliyle karşı karşıya. Buna ilaveten, Owen Jones'un da dediği gibi, iklim krizi dünya üzerinde muhtemelen korona virüsünden daha çok insanı öldürüyor ama bu konuda ortada bir panik yok.

Sinik dirimselci (vitalist) açıdan bakıldığında, korona virüsüne, insanlığın çürümüş otları ayıklarcasına yaşlı, zayıf ve hastalardan kurtulmasına imkân veren, küresel sağlığa katkıda bulunacak faydalı bir enfeksiyon gözüyle bakmak insanın aklını çelebilir. Benim savunduğum kapsamlı komünist yaklaşım ise bu tür bir dirimselci bakış açısını gerçekten ardımızda bırakmamızın tek yoludur. Süregiden tartışmalarda, koşulsuz dayanışmanın engellendiğini gösteren işaretler hâlihazırda ortaya çıkmış durumda. Birleşik Krallık'ta salgınların daha felaketvari bir hâl alması durumunda "üç akil adam"ın rolüne ilişkin şu notta olduğu gibi:

> Deneyimli doktorlar, Britanya'da ciddi bir korona virüsü salgınının patlak vermesiyle yoğun bakım ünitelerinin yetersiz kalması hâlinde, Ulusal Sağlık Sistemi hastalarının hayat kurtaran tedavilerden mahrum bırakılabileceği konusunda uyarıda bulunuyorlar. Buna benzer bir "üç akil adam" protokolü uygulamaya konması hâlinde ve hastanelerin hastalarla dolup taşması durumunda, her hastanede üç üst düzey danışman, solunum desteği ve yatak gibi bakım hizmetlerinin kimlere verileceğine karar vermek zorunda kalacaktır.

Bu "üç akil adam" hangi kriterlere göre karar verecek? En zayıf ve yaşlıları mı kurban edecek? Peki bu durum çok derin bir yozlaşmaya zemin hazırlamayacak mı? Bu gibi prosedürler en güçlü olanın hayatta kalmasına dayalı en zalimane mantığı uygulamaya geçirmeye hazır hâle geldiğimizi göstermiyor mu? Dolayısıyla, bir kez daha tekrarlayalım, nihai bir tercihle karşı karşıyayız: bu yolu mu yoksa yeni baştan tasarlanmış bir komünizm türünü mü seçeceğiz?

Fakat işler bundan da derine iniyor. Özellikle can sıkıcı bulduğum şey, ne zaman medyada bir yerlerin kapatıldığından veya bir şeylerin iptal olduğundan bahsedilecek olsa, illa bunun

belli bir zaman zarfında yapılacağının eklenmesi: "Okullar 4 Nisan'a kadar kapalı olacak" formülü. Büyük beklenti şu: salgın süratle gelmesi gereken zirve noktasına ulaştıktan sonra, şeyler normale dönecek. Bu bağlamda, hâlihazırda bir üniversite sempozyumunun eylül ayına ertelendiği bilgisini aldım. Yakalanması gereken nokta şu, nihayetinde hayat normale dönse bile, bu bizim salgından önce bıraktığımız normallik olmayacak. Günlük hayatımızın bir parçası olmuş şeyler artık böyle verili kabul edilemeyecek; artık bir köşede gizlenmiş daimi tehditlerle dolu çok daha kırılgan bir yaşamı sürdürebilmeyi öğrenmemiz gerekecek.

Bu yüzden virüs salgınlarının, diğer insanlarla ve kendi bedenlerimiz dahil etrafımızdaki nesnelerle olan en temel ilişkilerimizi etkilemesi beklenebilir; (görünmez) kirli olabilecek şeylere dokunmaktan kaçınmak gibi: tutamaklara dokunma, klozete veya banklara oturma, insanlarla kucaklaşma veya insanların elini sıkma. Spontane jestlerimiz karşısında bile belki ihtiyatlı olacağız: burnuna dokunma veya gözlerini ovuşturma. Yani, bizleri sadece devlet veya diğer kurumlar kontrol etmeyecek, kendimizi kontrol etmeyi ve disipline sokmayı da öğrenmemiz lazım. Belki sadece sanal gerçeklik güvenli görülecek, açık havada özgürce hareket etmek sadece ultra zenginlerin adalarında mümkün olacak.

Burada, yani sanal gerçeklik ve internet düzeyinde bile, son yıllarda "virüs" veya "viral" sözcüklerinin genellikle web ortamına bulaşan, yıkıcı güçleri (diyelim verilerimizi veya hard diskimizi mahvetme gücü) kendini gösterene kadar farkında bile olmadığımız dijital virüsleri ifade etmek için kullanıldığını anımsamamız gerek. Şu anda kavramın harfi harfine, özgün anlamına muazzam bir dönüş yapıldığını görüyoruz: viral enfeksiyon, gerçek ve sanal her iki yönde de bir arada gidiyor.

O hâlde, hayata ve diğer yaşam biçimleriyle birlikte yaşayan varlıklar olarak var oluşumuza karşı tüm duruşumuzu değiştirmek mecburi-

yetindeyiz. Diğer bir ifadeyle, "felsefe"den anladığımız şey, yaşama dair temel yönelimimiz ise, gerçek bir felsefi devrimi deneyimlememiz gerekecek. Belki korona virüsü salgınına karşı gösterdiğimiz reaksiyon hakkında Elisabeth Kübler-Ross'tan bir şeyler öğrenebiliriz. *Death and Dying*'de, ölümcül bir hastalığa sahip olduğunu öğrendikten sonra insanın nasıl tepki gösterdiğini anlatan beş aşamalı meşhur bir şema önermişti: inkâr: (durumu kabul etmeyi reddederiz: "Hayır, olamaz, benim başıma gelmiş olamaz"); öfke (durumu inkâr edemediğimizde patlarız: "Neden ben?"); pazarlık (olacakları erteleyebileceğimizi veya durumun etkisini azaltabileceğimizi umarız: "Hiç olmazsa çocuklarımın mezuniyetini görsem"; depresyon (libidinal yatırım geri çekilir: "Nihayetinde öleceğim, ne diye uğraşıp durayım ki") ve kabul ("Ölüme direnemem, bari kendimi buna hazırlayayım").[3] Ardından, Kübler-Ross bu aşamaları, yıkıcı herhangi bir şahsi kayba uygular (işsizlik, sevilen birinin ölümü, boşanma, madde bağımlılığı), ayrıca bu beş aşamanın ne hep aynı şekilde birbirini takip ettiğini ne de bu beş aşamanın tüm hastalarca tecrübe edildiğini vurgular.

Ne zaman toplum travmatik bir kırılmayla karşı karşıya kalsa, bu beş aşama fark edilebilir. Ekolojik felaket tehdidini ele alalım mesela: önce onu inkâr etmeye meylederiz (bu sadece bir paranoya, ne olmuş yani, meteorolojik düzende birkaç olası dalgalanma görülmüş); sonra öfke gelir (havayı kirleten büyük şirketlere, tehlikeyi umursamayan hükümetlere); bunu pazarlık izler (çöplerimizi geri dönüştürürsek, belki biraz zaman kazanabiliriz; hem iyi yanları da var bu küresel ısınmanın, Grönland'da sebze yetiştirebiliriz, gemiler Çin'den Amerika'ya kuzeydeki rotayı kullanarak daha hızlı gidebilir, Sibirya'daki bereketli alanlar donmuş toprakların erimesi sayesinde kullanılabilir), depresyon (artık çok geç, mahvolduk), ve nihayet kabul: ciddi tehdit-

3 Žižek, burada kendi kitabı *Ahir Zamanlarda Yaşarken*'den alıntı yapıyor. Biz kavramlarda uyum sağlamak için bu kısımda Erkal Ünal'ın çevirisini kullandık: *Ahir Zamanlarda Yaşarken*, İstanbul: Metis Yayınları, 2014, s.14 (ç.n.).

lerle karşı karşıyayız ve tüm hayat şeklimizi değiştirmemiz gerek!

Aynı şey hayatlarımızın dijital olarak kontrol edilmesinin yol açtığı gitgide büyüyen tehdit için de geçerlidir: önce bunu reddetmeye meylederiz (bu sadece bir abartı, bir solcu paranoyası, hiçbir ajans bizim günlük aktivitelerimizi kontrol edemez), sonra bir öfke patlaması yaşarız (bizi bizden iyi bilen ve bu bilgileri bizi manipüle edip kontrol altına almak için kullanan büyük şirketlere ve gizli devlet dairelerine), bunu bir pazarlık takip eder (otoriteler teröristleri aramakta haklılar ama bunu bizim gizliliğimizi ihlal etmeden yapsınlar), depresyon (hayır artık çok geç, gizli saklı hiçbir şeyimiz kalmadı, kişisel özgürlüğün devri bitti), ve nihayetinde kabul: dijital kontrol özgürlüğümüzü tehdit ediyor, kamunun her veçhesini bilmesini sağlamalıyız ve bu konuda savaşmalıyız!

Politik alanda dahi, aynı şey Trump'ın başkanlığınca sarsıntıya uğramış kişiler için de geçerlidir: İlk olarak inkâr vardı (endişelenmeyin canım, Trump sadece yapmacık yapmacık davranıyor, iktidara gelse de hiçbir şey değişmez), bunu öfke takip eder (iktidarı almasını sağlayan karanlık güçlere, onu destekleyen ve ahlaki var oluşumuzu tehdit eden popülistlere) ve pazarlık başlar (henüz her şey kaybedilmedi, belki Trump dizginlenebilir, bazı aşırılıklarına tahammül edelim), sonra depresyon gelir (faşizme giden yoldayız, Amerika'da demokrasi falan kalmadı) ve kabul: ABD'de yeni bir siyasi rejim var, Amerikan demokrasisinin eski, güzel günleri sona erdi, hadi tehlikeyle yüzleşelim ve sakince Trump popülizmini nasıl yeneceğimizi planlayalım.

Orta Çağ'da, vebadan etkilenen kasabalar da halk hastalığın emarelerine karşı buna benzer bir tepki verirdi: Önce inkâr ederlerdi, sonra öfke gelirdi (cezalandırılmamıza neden olan günahkâr yaşamlarımıza, hattâ buna izin veren zalim Tanrı'ya), sonrasında pazarlık gelirdi (çok da kötü değil, hasta kimse ondan uzak duralım yeter) ve depresyon (hayatımız bitti) ve sonra ilginç

bir şekilde sefahat alemleri başlardı (bizim hayatımız bitti hâlâ mümkün olan zevklere sarılalım – alkol, seks), ve nihayetinde, kabullenme: İşte buradayız, haydi mümkün mertebe hayat normal seyrinde akıyormuş gibi davranalım!

2019 yılının sonunda patlak veren korona virüsü salgınına karşı da böyle tepki vermiyor muyuz? Başta inkâr vardı (ciddi bir şey yok, bazı sorumsuz bireyler panik yayıyorlar); sonra öfke (genellikle ırkçı ya da devlet karşıtı biçimde: pis Çinliler suçlu, devletimiz yeterince etkin değil); ardından pazarlık gelir (tamam, bazı mağdurlar var ama SARS'a göre daha az ve zararı sınırlayabiliriz); bu da işe yaramazsa, depresyon yükselir (bizi kandırmayın, hepimiz hapı yuttuk). Peki, bu durumda kabul neye benzer? Salgının son toplumsal eylemler dalgasına benzer özellikler göstermesi tuhaftır (Hong Kong ya da Fransa'daki gibi eylemlerin): bu eylemler bir an patlak verip sona ermiyor, daha ziyade kalıyor ve sebat ediyorlar, hayatlarımıza daimi bir korku ve kırılganlık getiriyorlar. Fakat bu kabul iki yönlü olabilir. Hastalığın yeniden normalleştirilmesi anlamına gelebilir: Tamam, insanlar ölmeye devam edecekler fakat hayat da devam edecek, hattâ belki iyi etkileri bile olabilir. Ya da bu kabul bizi panik ve yanılsamalardan uzak harekete geçmeye, kolektif dayanışma içinde davranmaya sevk edebilir (ve etmelidir de).

Kabul etmemiz gereken, uzlaşmamız gereken şey şu: hayatın bir alt tabakası var, bu zombivari, aptalca kendini tekrar eden, cinsellik-öncesi, virüslere mahsus yaşamın katmanı bu. Hep vardı ve hep karanlık bir gölge olarak bizimle birlikte olacak, hayatımızı tehdit edecek ve en ummadığımız anda birden patlayıverecek. Daha genel bir düzeyde, virüs salgınları, bize hayatımızın nihai olumsallığını ve anlamsızlığını hatırlatır. Bizler, insanlık olarak ne kadar muhteşem manevi yapılar ortaya çıkarsak da virüs veya asteroid gibi aptal bir doğal tesadüf, her şeyi sona erdirebilir. İnsanlık olarak, bizim de bilmeden buna katkıda bulanabileceğimizi öne süren ekolojik dersten bahsetmiyorum bile.

Bu hususu daha açıklaştırmak için, izninizle utanmadan çok meşhur bir ifadeyi alıntılıyorum: Virüsler "bir protein içinde RNA veya DNA'dan birisi ile nükleik asitten oluşan genellikle ultra mikroskobik, her türlü bulaşıcı ajandır: hayvanlara, bitkilere, bakterilere bulaşırlar ve kendilerini sadece yaşayan hücrelerin içinde kopyalayabilir. Virüsler, canlı olmayan kimyasal birimler olarak görülür, bazen de canlı organizmalar olarak adlandırılırlar." Hayat ve ölüm arasındaki bu salınım kritiktir: virüsler terimin genel anlamında ne canlı ne de ölüdürler. Onlar yaşayan ölülerdir. Bir virüs kendini kopyalama çabası sayesinde yaşar, fakat bu bir tür sıfır seviyesinde yaşam, ölüm itkisinden çok tekrarın ve çoğalmanın en budalaca seviyesinde yaşamın biyolojik karikatürüdür. Gelin görün ki, virüsler daha kompleks yapıların kendinden neşet edip geliştiği temel yaşam formları da değildir. Onlar tamamen asalak yapılardır. Kendilerini daha gelişmiş organizmaları enfekte ederek kopyalarlar (virüs bize bulaştığında, ona basit bir kopyalama makinesi olarak hizmet ederiz). Virüsün gizemi de karşıtların böylece birbirine tesadüf etmesidir - temel ve asalak olan: Onlar Schelling'in "der nie aufhebbare Rest" dediği vakalardır: daha üst düzey çoğaltma mekanizmalarının işleyişinde görülen arızaların ürünü olarak ortaya çıkan ve bu mekanizmalara musallat olan (onlara bulaşan) bir kalıntıdır; daha üst düzey bir yaşamın alt momenti olarak asla yeniden ona eklemlenemeyen bir kalıntı.

Bu noktada Hegel'in "spekülatif muhakeme" dediği şeyle karşı karşıya kalırız: en yüksek ve en alt düzeyin özdeşliği iddiası. Hegel'in *Tin'in Fenomenolojisi*'nde yer alan frenoloji analizinde görülen en bildik örnek, "Tin kemiktir" ifadesidir; bizim örneğimiz ise "Tin bir virüstür" olmalı. İnsan tini, aynı zamanda insan hayvanını parazitleştiren ve kendi kendini yeniden üretmek adına onu sömüren, hattâ bazen onu yok etmekle tehdit eden bir tür virüs değil midir? Ve tinin aracının dil olduğu düşünüldüğünde, en temel seviyede, dilin aynı zamanda mekanik bir şey

olduğunu, öğrenip takip ettiğimiz kurallara dair olduğunu unutmamalıyız.

Richard Dawkins memlerin, insan zihnini "kolonileştiren" parazit teşekküller olduğunu, insan zihnini kendilerini çoğaltmak için kullanan aklın virüsleri olduğunu iddia etti. Kaynağı Lev Tolstoy'dan başkası olmayan bir fikirdir bu. Tolstoy genellikle Dostoyevski'den daha az ilgi çekici olduğu düşünülen bir yazardır - Dostoyevski'nin varoluşsal kaygısının aksine kendisine modernitede yer olmayan umutsuzca modası geçmiş bir realisttir. Belki de Tolstoy'un ve -Dawkins'in mem kavramında yankı bulan- eşsiz sanat ve genel anlamda insanlık kuramının itibarını iade etme zamanı gelmiştir. "İnsan, enfekte olmuş bir beyne sahip, milyonlarca kültürel ortakyaşara ev sahipliği yapan bir insanımsıdır, bunu mümkün kılan belli başlı yapılar ise dil adı verilen ortakyaşar sistemlerdir."[4] Bu pasaj Dennett'ın mıdır yoksa sadece Tolstoy'a mı aittir? Tolstoy antropolojisinin temel kategorisi bulaşmadır: İnsan öznesi, bulaşıcı basili gibi bir kişiden diğerine bulaşan duygulanım dolu kültürel unsurların bulaştığı edilgen, boş bir ortamdır. Ve Tolstoy sadede gelir: Bu duygulanımsal bulaşıların karşısına hakiki bir manevi özerkliği koymaz; bulaşıcı basiliden kurtularak olgun, özerk, etik bir özne olma yolunda kendini eğiten kahramanvari bir vizyon öne sürmez. Tek mücadele, iyi huylu ve kötü huylu enfeksiyonlar arasındaki mücadeledir: Hıristiyanlık başlı başına bir enfeksiyondur, -Tolstoy için- iyi huylulardandır.

Belki, bu süregiden virüs salgınından öğrendiğimiz en rahatsız edici şey şudur: Doğa bize virüslerle saldırdığında, bir bakıma bize kendi mesajımızı geri gönderiyordur. Burada mesaj ise şudur: Bana yapmış olduğun şeyi, işte şimdi ben de sana yapıyorum.

Çeviren: Mehmet Semih Öztekin,
Koray Kırmızısakal ve
Öznur Karakaş

4 Daniel Dennett, *Freedom Evolves*, Londra: Penguin Books 2004, s. 173.

AGAMBEN'E KARŞI: DEMOKRATİK BİR BİYOPOLİTİKA MÜMKÜN MÜ?

Panagiotis Sotiris

Giorgio Agamben'in yakın zaman önce Covid-19 salgınına karşı alınan önlemleri "istisna hâli" biyopolitikasındaki bir egzersiz olarak değerlendirmesi, biyopolitika hakkında nasıl düşünmemiz gerektiğine dair önemli bir tartışma başlattı.

Michel Foucault'nun formülleştirdiği hâliyle biyopolitika kavramı kapitalist moderniteye geçişle ilişkilendirilen değişimleri anlamamıza çok önemli bir katkı sunmuştur; özellikle de iktidarın ve zor kullanma kapasitesinin uygulamaya konulma biçimlerindeki değişimi anlamamız açısından. Hükümdarın tekelinde olan yaşam ve ölüm hakkına dayalı iktidardan, nüfusun sağlığını (ve üretkenliğini) güvence altına almaya çalışan iktidara geçtik. Bu değişim daha önce tanık olmadığımız bir şekilde her türden devlet müdahalesinin ve cebrinin yaygınlaşmasını beraberinde getirdi. Zorla aşılamadan kamusal mekânlarda sigara içmeyi yasaklamaya kadar çok çeşitli örneklerde biyopolitika kavramı, sağlık politikalarının siyasi ve ideolojik boyutlarını anlamada anahtar rol oynadı.

Biyopolitika kavramı, ırkçılığın kendine "bilimsel" bir temel bulma çabalarından öjeni gibi eğilimlerin tehlikelerine kadar uzanan, kamusal alanda sıklıkla baskılanmış çeşitli fenomenleri de incelememize olanak sağladı. Kuşkusuz, Agamben de "istisna hâli"nin modern biçimlerini kuramsallaştırma girişimlerinde aynı kavramı yapıcı biçimde kullandı; toplama kamplarının ana örnek teşkil ettiği aşırı zorlama biçimlerinin hayata geçirildiği mekânları incelediğinde olduğu gibi.

Covid-19 salgınıyla mücadeleye dair sorular çok açık ki biyopolitikayla ilişkili sorunları da beraberinde getiriyor. Pek çok gözlemci Çin'in otoriter bir biyopolitikayı hayata geçirebildiği için salgını kontrol altına alma ya da yavaşlatma yönünde ilerleme kaydettiğini ileri sürdü. Bu politikalar, Çin devletinin tasarrufunda olan muazzam zora başvurma kapasitesinin, gözetleme, denetleme önlemlerinin ve teknolojilerinin yardımıyla uyguladığı kapsamlı karantinalar ve sosyal faaliyetlere getirilen yasakları içeriyordu.

Hattâ bazı eleştirmenler, liberal demokrasilerin aynı zora başvurma kapasitesine sahip olmadıkları ya da daha ziyade gönüllü bireysel davranış değişikliğini teşvik etmeye yatırım yaptıkları için Çin'inkine benzer tedbirler alamayacakları ve bunun da salgınla mücadeleye ket vuracağı yorumunda bulundular.

Öte yandan ben şahsen, otoriter biyopolitika ile bireylerin rasyonel tercihler yapacağına duyulan liberal güven arasında bir ikilem dayatmanın meseleyi basitleştirmek olacağını düşünüyorum.

Dahası, karantinalar ya da "sosyal mesafelenme" gibi kamu sağlığı önlemlerini basitçe biyopolitika olarak değerlendirmenin de bu önlemlerin olası faydalarını bir şekilde göz ardı ettiği aşikârdır. Aşının ya da virüs önleyici başarılı tedavilerin yokluğunda, 19. yüzyılın kamu sağlığı kılavuzlarının demirbaşlarından olan bu türden önlemler, özellikle de kırılgan gruplar için yükü hafifletebilir.

Gelişmiş kapitalist ekonomilerde dahi kamu sağlığı altyapısının kötüleştiğini ve virüsün yayılma hızını yavaşlatacak önlemler alınmadığı takdirde zirve noktasına çıkacak salgınla baş edemeyeceği gerçeğini dikkate alırsak bu daha da geçerli bir iddiadır.

Agamben'in *aksine*, "salt hayat"ın, karantina önlemlerinin uygulanabilirliği üzerine kafa yoran bir entelektüeldense, çökmüş bir sağlık sisteminden dolayı solunum cihazı ya da yoğun bakım ünitesi yatağı bekleme listesinde yer alan bir emekliye daha yakın olduğu iddia edilebilir.

Yukarıdaki tartışmama dayalı olarak, Foucault'nun yazdıklarına dönerek farklı bir okuma yapmayı önermek istiyorum. Kimi zaman Foucault'nun iktidar pratiklerine dair hayli ilişkisel bir kavrayışı olduğunu unutuyoruz. Bu anlamda, demokratik hattâ komünist bir biyopolitikanın mümkün olup olmadığı sorusunu sormak meşrudur.

Soruyu farklı bir yoldan sormak gerekirse: Büyük çaplı davranış değişimleri de dahil olmak üzere, insan topluluklarının sağlığına gerçekten yardımcı olacak ve aynı esnada zora başvurma ve gözetleme biçimlerini yaygınlaştırmayacak kolektif pratiklerimiz olabilir mi?

Foucault'nun kendisi, son dönem çalışmalarında, hakikat, *parrhesia* ve benliğin bakımı kavramları etrafında böyle bir yönelime işaret eder. Antik felsefeyle girdiği bu hayli özgün diyalogda, bireysel ve kolektif bakımı zorlayıcı olmayan şekillerde bir araya getiren alternatif bir *biyos* politikası önerir.

Bu açıdan bakıldığında, salgınların söz konusu olduğu zamanlarda hareketin azaltılmasına, sosyal mesafelenmeye, kapalı kamusal mekânlarda sigara içilmemesine ya da çevreye zarar verecek bireysel ya da kolektif pratiklerden sakınmaya dair kararlar demokratik yoldan tartışılarak alınmış kolektif kararlar olacaktır. Bu da çevremizdekilere ve kendimize dair oluşturduğumuz basit disiplinden sorumluluğa; ve toplumsallığı askıya almaktan onu bilinçli şekilde dönüştürmeye yönelmemiz anlamına gelecektir. Bunu yapabildiğimiz durumda, her türlü toplumsal kenetlenme hissini zedeleyebilecek bireyselleşmiş kalıcı kaygı yerine, ortak bir mücadele içinde kolektif çaba, koordinasyon ve dayanışma fikrine geçeriz ki saydığımız tüm bu unsurlar bu türden acil sağlık durumlarında tıbbi müdahaleler açısından da bir o kadar önemli olabilir.

Böyle bir yönelim bize demokratik bir biyopolitikanın mümkün olduğunu gösterir. Bu yönelim bilginin demokratikleşmesine de dayandırılabilir. Kitleselleştirme kampanyalarının yanı

sıra bilgiye erişimin artması, sırf uzmanların otoritesine değil, bilgi ve anlamaya dayanan kolektif karar alma süreçlerini mümkün kılar.

Aşağıdan Biyopolitika

HIV'e karşı savaş, damgalamaya karşı mücadele, insanlara bunun sadece "yüksek risk grupları"nın hastalığı olmadığını anlatma çabası, güvenli seks pratikleri konusunda eğitim verilmesi talebi, sağaltıcı önlemlerin geliştirilmesine mali kaynak ayrılması ve kamu sağlık hizmetlerine erişimin yaygınlaştırılması, ACT UP [Harekete Geç] gibi hareketlerin mücadelesi olmadan mümkün olmazdı. Bunun bir "aşağıdan" biyopolitika olduğunu pekâlâ iddia edebiliriz.

Bugünkü konjonktürde de toplumsal hareketlerin manevra alanı gayet geniş. Salgının getirdiği ilave yükü kamu sağlık sistemlerinin karşılaması için acil önlemlerin alınmasını talep edebilirler. Böyle bir krizde, bireyselleşmiş "hayatta kalmacı" panik dalgasına karşı dayanışma ve kolektif öz-örgütlenme ihtiyacına işaret edebilirler. Devletin gücünün (ve zora başvurma kapasitesinin) kaynakların özel sektörden toplumsal olarak gerekli olan alanlara kaydırılması için kullanılmasında ısrarcı olabilirler. Ve hayat kurtaran bir zaruret olarak toplumsal değişimi talep edebilirler.

Çeviren: Şerife Geniş

"HER ŞEYİN BAŞI EKONOMİ" MİTİNİN PARÇALANIŞI

Adam Tooze

İçinde bulunduğumuz 2020 yılında korona virüsü neticesinde kapandığımız karantina modern tarihte gündelik yaşamın uğradığı belki de en çarpıcı kesilme. Bu durumdan bir savaş olarak bahsediliyor. 1914'te ve 1939'da normalliğin nasıl kesintiye uğradığına dair hikâyeler de geliyor akıllara. Ne var ki savaşın aksine, şu an içinde bulunduğumuz an seferberliği değil, hiç seferber olmamayı, yani hareketsiz kalmayı beraberinde getiriyor. Tüm hastaneler tam teyakkuz hâlinde olmakla birlikte, çoğumuz evlere hapsolmuş durumdayız. Görüp görülebilecek en ciddi resesyonlardan birine kasten yol açıyoruz. Bunu yapmakla, yirminci yüzyılın sonlarının dillere pelesenk olan basmakalıp sözlerinden birine bir darbe daha vuruyoruz: "Mesele ekonomi, aptal seni."

Bir zamanlar neler olup bittiğini bildiğimizi zannediyorduk. 1990'ların *lingua franca*'sına göre, Soğuk Savaş'ın akabinde, temel olanın ekonomi olduğu ve her şeyin onu izlediği gün gibi ortadaydı. Komünizmi yere seren, Batı'nın ekonomik başarısıydı. Ayrıca ekonomi, sallantılı komünist diktatörlükleri hükümsüzleştirdiği gibi, demokrasilerde olanaklı siyasetin kapsamını da tanımlamıştı. Tony Blair'in üstüne basa basa belirttiği gibi, küreselleşmeye karşı çıkmak mevsimlere karşı çıkmak kadar abesti.

Sonra 2008 gelip çattı ve evrenin ekonomi ustalarının kimler olduğunu sormaya başladık. Ardından, sebebi siyasetin ta kendisinde yatan o olağanüstü Euro bölgesi borç krizi sökün verdi. Uzmanlık kisvesine büründürülen muhafazakâr mali popülizmin ve dogmaların istihdam sağla-

ma ve pastayı büyütme ihtiyacına baskın çıktığı bir krizdi bu. Sonra 2016'da Birleşik Krallık'ta yapılan referandumla, ekonomik felaket öngörüleri karşısında çoğunluğun Brexit'i yeğlediği anlaşıldı. Aylar sonra Donald Trump gibi narsist bir milyarder, iyi niyetlilerin muhalefetine rağmen işçi sınıfı oylarıyla iktidara geldi. O zamandan bu yana gerek Birleşik Krallık gerekse ABD, piyasaların ezici bir vetosuna uğrayacağından hiç korkmaksızın fahiş bir ekonomik akıldışılık politikaları izledi.

Şimdi de Covid-19. Farz edelim ki buna yönelik tepkimizi zorla belirleyen şey kör ekonomik çıkar olsun. Ekonomide şalteri indirir miydik? Virüs hakkında öğrendiğimiz şeylere bakılacak olursa, bu virüs rakamlara göre toplumun "en az üretken" üyelerini öldürüyor genellikle. Çalışan nüfusun çoğunluğu sıradan bir gripten zorla ayırt edilebilen semptomlar deneyimliyor. Bildik gribin aksine, bu virüs çocukları, yani müstakbel işçileri tehdit etmiyor. Virüs kötü olabilir olmasına, ama basitleştirici ekonomik mantık şunu kabul ettirmeye çalışacaktır: Aşı bulunana kadar, yapılacak en iyi şey yaşamı devam ettirmektir, çünkü bildiğiniz gibi, "mesele ekonomi, aptal seni."

Britanya hükümetinin ilk tepkisi tam da böyleydi. Manşetler, Britanya'nın işletmeler için hâlâ açık olduğunu yazıyordu. Hafızası kuvvetli gazeteciler Boris Johnson'ın Steven Spielberg'ün *Jaws* filmindeki belediye başkanına düşkünlüğünü hatırlatmıştı: Bir deniz canavarı bu belediye başkanının yetkili olduğu bölgede yaşayanları yiyip yutuyordu ama belediye başkanı plajın açık kalacağını söylüyordu hâlâ. Kamu sağlığında takınılması gereken esas tavır, deniyordu bize, üretken işgücünün bağışıklık kazanmasıydı. Kahramanca ekonomizmdeki bu cüretkâr deneyin nasıl sona erdiğini biliyoruz: yüz binlerce kişinin ölebileceğine işaret eden felaket senaryolarının karşısında panikle geri çekilme, dolup taşan Ulusal Sağlık Hizmeti (NHS) hastaneleri ve bir siyasi meşruiyet krizi.

Birdenbire apaçık hâle geldi ki ölüm kalım meseleleri söz konusu olduğunda hesap mantığı

farklıydı. Yaşlı ve hasta insanlar ölür elbette. Hepimiz sırası gelince öleceğiz. Ama nasıl ve hangi şartlarda öldüğümüz son derece önemli. Ölüm oranlarındaki bu muazzam artış, her ne kadar nüfusun daha önceden riskli durumları olan "yaralanabilir" kesimleriyle sınırlı olsa da, varoluşsal açıdan sarsıcıdır. Hastanelerimizde gözler önüne serilecek kıyamet sahneleri de öyle. Önceki bir devirde, bunlar münasip görülebilecek bir bilinmezlik perdesinin arkasında kalabilirdi. (Bu arada, hiç kuşku yok ki NHS ve BBC hastane içindeki cephe hattından "iliştirilmiş" muhabirlerle haber yapmanın protokollerini bulacaktır.) Ne var ki İtalya'nın kuzeyinden ve Wuhan'dan bize ulaşmış olan sözler ve görüntüler yeterince kötü zaten. Tüm bunların karşısında, aptallık şu demek oluyor aslında: Harekete geçmemiz gerektiğini, şalteri indirmemiz gerektiğini, piyasa çağının en elzem bireysel faaliyeti olan kamusal alışverişin bile topluma karşı bir suça dönüştüğünü zamanında anlayamamak.

Bu demek değil ki ekonomi krizi şekillendirmiyor. Virüsü kuluçkaya yatıran şey, Çin ekonomisinin amansız genişlemesi ve bunun sonucundaki modern şehir yaşamı ile geleneksel yeme âdetlerinin karışımı. Virüsün aktarılmasını hızlandıransa küreselleşmiş ulaşım sistemleri. Yoğun bakım odalarındaki yatakların ve solunum cihazlarının sayısını belirleyen şey maliyet hesaplamaları. Elimizde hazır olan ve bekleyen aşıların kapsamını belirleyen şey ilaç geliştirmedeki ticari mantık; anlaşılması zor korona virüsleri sertleşme bozukluğu kadar ilgi görmüyor. Ve virüs yayılmaya başlar başlamaz, o ölümcül ertelemeye sebep olan şey Birleşik Krallık'ın işleri olduğu gibi yürütmeyi sürdürmesiydi. Şalteri indirmenin bir bedeli vardır. Kimse bunu yapmak istemez. Fakat öyle görünüyor ki, hastalığa ve ölümlere dair korkutucu tahminler göz önünde bulundurulduğunda, ortada başka bir seçenek yok gerçekten de.

Ekonomi ancak siyasi, düşünsel ve varoluşsal engeli aştıktan, bunun bir ölüm kalım meselesi olduğunun ayırdına vardıktan sonra yeniden

devreye girer. Ve bunu büyük bir şiddetle yapar. Son derece iyi örgütlenmelere sahip Asya devletlerinin ortaya koyduğu mantığa bakılırsa, olabildiğince kısa sürede normal faaliyete dönmek umuluyorsa, katı bir karantina rejimi uygulamak en iyisidir. Çin ekonomisi adım adım yeniden işlemeye daha yeni başladı.

Batı'da salgının kapsamı öyle geniş ki şalteri hepten indirmemiz gerekecek. Bu da ekonominin idaresine dair devasa soruları beraberinde getiriyor. Atlantik'in her iki tarafındaki muhafazakâr yönetimler para ve maliye politikasının her kaldıracını yükseltiyor. Birkaç hafta içinde, 2008'de yapılanları andıran ölçekte muazzam müdahalelere giriştiler. Virüsün vurduğu darbeyi hafifletebilirler. Ama ne kadar süre boyunca ayakta kalacağımız, insanların hayatlarını kurtarmak için ekonomiyi ne kadar süre boyunca dondurabileceğimiz, ucu açık bir soru.

Önümüzde duran meselelerde zorlu tercihlerde bulunurken, en azından bir derece özgürlük kazandık. 1990'ların o büyük fikri, yani "ekonomi"nin siyasetimizin düzenleyici bir üstbeni olarak işlev göreceği fikri fiyasko çıktı. Son yirmi otuz yıldaki deneyimleri hesaba katarak şu soruyu sormaktan asla yorulmamalıyız: Hangi ekonomik kısıtlamalar gerçek ve hangileri hayali?

Çeviren: Erkal Ünal

WUHAN'DAN ALINACAK DERSLER

Mike Davis

Infection dergisinde, Çin'in Covid-19'un ilk dalgasını bastırmaktaki görünür başarısının ardındaki nedenleri tartışan yeni bir makale yayınlandı. Wuhan'ın ve yakınlarındaki şehirlerin sıkıca karantina altına alınması ve ülke içindeki seyahatlere getirilen kısıtlamalar virüsün Çin'in diğer kısımlarına yayılmasını yavaşlattı. Bu sayede Çin'in dört bir yanından binlerce doktor, hemşire ve acil durum ekipleri çok sayıdaki kritik vakayı idare etmede kendilerine gerekli olan yığınlarca test kitini, solunum cihazını, koruyucu gereç ve yatağı önlerinde buldukları Hubei'ye akın ettiler.

Çin'den gelen ve Dünya Sağlık Örgütü'nce (DSÖ) doğrulanan haberlere göre, 57 milyonluk Hubei'de vakaların sayısı 1 milyonun altında tutuldu: Virüse maruz kalanlar nüfusun yalnızca %2'lik bir kısmıydı ki beklenenden çok daha düşük bir orandı bu. Buna karşılık, Kaliforniya Valisi Gavin Newsom daha yakın zaman önce Başkan Trump'a Kaliforniya'daki uzmanların önümüzdeki sekiz hafta boyunca nüfusun %56'sının (yaklaşık olarak 25.5 milyon insanın) enfekte olacağını tahmin ettiğini belirtmişti.

Çin karantinayı gevşettikçe ve işçileri ofislere, fabrikalara geri yolladıkça, aşının bulunamaması durumunda enfeksiyonun büyük bir şiddetle geri döneceğine şüphe yok elbette. Zaten bunun gerçekleşmekte olabileceğine dair uyarı sinyalleri de yok değil, zira Çinli vatandaşlar İtalya'dan ve virüsü yayılımının yoğun olduğu başka noktalardan geri getiriyor. Çin Halk Cumhuriyeti'nin yaptığı gibi, yerelde patlak veren salgını bastırmakta başarılı olan üç Asya ülkesi, yani

Tayvan, Singapur ve Güney Kore de eli kulağındaki aynı tehditle karşı karşıya.

En azından Çin ve Güney Kore örneklerinde, yakın zamanlarda işe geri dönülmüş olması kontrollü bir deney. Bu ülkelerdeki hastalık uzmanları enfeksiyonun birkaç dalga hâlinde vuku bulabileceğinin hattâ yeniden enfeksiyonun da mümkün olduğunun; ekonomilerine daha fazla zarar verecek olsa da yine çabucak frene basmak zorunda kalabileceklerinin farkında.

Çin'e alabildiğine haset duyan Trump'ın yakın çevresi, birkaç hafta içinde kendilerinin de özel sektörün büyük bir kısmında işleri yeniden başlatabileceklerine inanıyor gibi görünüyor. Bu düpedüz bir yanılsama, çünkü salgın üzerindeki kontrollerini tamamen kaybettiler ve her hâlükârda salgın bir ay daha zirve noktasına ulaşmayacak. Asya ülkeleri ise ikinci bir dalgayı kenetlenmiş ve elleri dolu hâlde bekliyor.

Geçici bile olsa, Çin'in göz kamaştırıcı başarısı pek çok Batılı gazeteci ve devlet yetkilisi tarafından Çin'in totaliter denebilecek bir gözetim devleti olmasına bağlandı. Bunun için verdikleri başlıca kanıtsa hayati verileri örtbas eden ve basını susturan yerel bürokratların en baştaki bu saldırgan tepkileriydi. Doğru, ama hikâyenin tamamı hiç de bundan ibaret değil.

Tecrübeli bir gastroentrolog da olan Louisiana'dan Cumhuriyetçi Senatör Bill Cassidy'nin geçen hafta altını çizdiği gibi, Çin'li tıp bilimcileri çok önemli bilgileri dünya tıp camiasıyla süratle paylaşmakta "olağanüstü" bir performans sergiledi. Hiç durmadan yolladıkları haberler ve sundukları istatistikler her yerdeki doktorlar ve araştırmacılar için bilgi temeli hâline geldi. Ulusal Sağlık Enstitüleri COVID sitesini tıklayıp oradaki göz alıcı literatürü bizzat inceleyebilirsiniz.[1]

Öte yandan, daha yoksul ülkelere ciddi tıbbi yardım sunma ve tecrübelerini sunma gibi zorlu bir konuda öne çıkan ülkeler yalnızca Küba ve Çin. Küba'nın enternasyonalist doktorları on-

1 http://www.ncbi.nlm.nih.gov/research/coronavirus/ (son erişim tarihi 2 Nisan 2020).

yıllardır ne zaman üçüncü dünyada tehlikeli bir salgın patlak verse hemen orada bitiyorlar. Öyle ki yakın zaman önce Batı Afrika'da Ebola'ya karşı verilen savaşta ciddi kayıplara da uğradılar. Güvenilir hücum kıtaları onlar, ama Çinli doktorlar da ağır topları, yani sözünü verdikleri gibi, taşıma kayışı olarak tıp uzmanlarını, test kitlerini, koruyucu gereçleri vb. getiriyorlar. İtalya'nın Avrupalı kardeşleri, belki de Avrupa projesine ölüm darbesini indirircesine, sınırlarını kapatıp malzeme tedarik etmeyi reddederken, Çin, Rusya'yla gevşek bir koordinasyon içinde muazzam bir tıbbi kurtarma operasyonuna hazırlanıyor.

Pekin, pekâlâ hegemonya siyaseti oynuyor ve Washington'ın Özgürlük Heykeli'ne "uzak durun ve aramayın" levhasını astığı ve Batılı hükümetlerin harekete geçmemesi sonucunda DSÖ'nün sekteye uğradığı bir zamanda, kendi imajını parlatıyor. Liberyalı sıradan bir çiftçinin ya da Kenyalı bir annenin ya da hattâ dairesinin içinde tıkılıp kalmış yaşlı bir İtalyanın gözünde önemli olan şey vaatler değil, maskeler, ilaçlar ve bizzat tıbbi muharebeye girişecek doktorlar. Şu noktada, bunların çoğu için "Çin'de üretilmiştir" diye yazılacaktır.

Çin'in başarılarını teslim edelim etmesine, ama alınmaması gereken bir dersi de gözden kaçırmayalım: Acil bir durumda her şeyin kaderini belirleyecek eylemlere yönelik devlet kapasitesi demokrasinin bastırılmasını gerektirmemelidir. Durmadan konuşan kanaat önderleri ne derse desin, bir milyon Uyguru yeniden eğitim kamplarına koymak Hubei'de korona virüsünü bastırmanın bir önkoşulu değildi; Çin şehirlerinde caddeyi trafik kurallarına uymadan geçenleri gözetleyip "toplumsal kredi"lerini saptama şeklindeki Büyük Birader uygulaması da ulusal karantinanın başarısı açısından belirleyici olmamıştı. (Önce birinci sınıf bir tıp camiasının ve sıradan insanların toplu sorumluluk duygusunun hakkı verilmeli.)

Yine de, Beyaz Saray, Downing Sokağı ve Beit Aghion ve başka yerlerdeki sağcı liderlerin, tıpkı

11 Eylül'de yaptıkları gibi, yeni otoriter yetkileri ellerine geçirmek için her fırsatı değerlendirmeleri; kamusal mekânları kapama, insanların bir araya geldiği etkinlikleri yasaklama ve hattâ seçimleri askıya almak yönünde daha fazla emsal teşkil etmek üzere, bizzat harekete geçmeyişlerinin ve sergiledikleri feci liderliğin doğurduğu sonuçları istismar etmeleri kaçınılmaz gibi görünüyor. Netanyahu'nun İsrail'deki "sessiz darbe"si -Knesset'i sekteye uğratmanın ve Shin Bet'in herkesin telefonunu dinlemesini sağlamanın bir gerekçesi olarak salgını kullanması- bu konuda verilebilecek bir örnektir.

İşte bu yüzden, şimdiki ve gelecekteki salgınlara karşı etkili şekilde yanıt verebilmek için gerekli olan demokratik modelleri tartışmalıyız. Halkın cesaretini seferber eden, yurttaşlık özgürlüklerini koruyan, önderliği bilime veren ve herkesin sağlık hizmeti alabildiği ve tıbbın kamunun denetiminde olduğu kapsamlı bir sistemin kaynaklarını kullanacak türde modelleri. Aksi takdirde, bu dur durak bilmez aciliyet çağında önderliği tiranlarımıza vermiş olacağız.

Çeviren: Erkal Ünal

COVID-19 GÜNLERİNDE ANTİ-KAPİTALİST SİYASET

David Harvey

Haberlerin günlük akışını yorumlamaya, anlamaya ve analiz etmeye çalışırken kapitalizmin nasıl işlediğine dair iki farklı, ancak birbirini kesen modelin arka planında nelerin olup bittiğini bulma eğilimindeyim. İlk düzey, para değeri üretimin, realizasyonun (tüketim), bölüşümün ve yeniden yatırımın farklı "momentleri" (Marx böyle der) üzerinden kâr arayışı içinde akarken, sermaye birikimi ve dolaşımının içsel çelişkilerinin haritalandırılmasıdır. Bu, sonsuz genişleme ve büyümenin bir sarmalı olarak kapitalist ekonominin bir modelidir. Bu model sözgelimi jeopolitik rekabetler, eşit olmayan coğrafi gelişmeler, finansal kurumlar, devlet politikaları, teknolojik yeniden yapılandırmalar ile işbölümü ve toplumsal ilişkilerin sürekli değişen ağı işin içine dahil edildiğinde giderek daha da karmaşık bir hâl almaya başlar. Ama ben bu modeli, toplumsal yeniden üretimin daha geniş bir bağlamı içine (hane halkı ve topluluklar), doğa ile olan kesintisiz ve sürekli gelişen metabolik ilişki içine (ki bu kentleşme ve inşa edilen çevre olarak "ikinci doğa"yı da içerir), ayrıca insanların genellikle mekân ve zamanda oluşturdukları her türlü kültürel, bilimsel (bilgi temelli), dinsel ve koşullara bağlı toplumsal formasyonların içine gömülü olarak düşünüyorum. Bu diğer "momentler" değişen kurumsal düzenlemeler, politik çekişmeler, ideolojik çatışmalar, kayıplar, yenilgiler, hayal kırıklıkları ve yabancılaşmaların arka planına dayalı insan isteklerinin, ihtiyaçlarının ve arzularının aktif ifadesini, bilgi ve anlam arzusunu ve ayrıca gelişen tatmin arayışını içerir. Tüm bunlar belirgin coğrafi, kültürel, sosyal ve politik çeşitliliğin dünyasında an-

lam kazanır. Bu ikinci model, geçmişte olduğu gibi şimdi de, benim küresel kapitalizmi kendine özgü bir toplumsal formasyon olarak anlama çabamı oluşturuyor. Buna mukabil, ilk model ekonomik motor içinde tarihsel ve coğrafi evriminin belirli yolları boyunca bu toplumsal formasyona güç veren çelişkilerle ilgilidir.

26 Ocak 2020'de, Çin'de mesafe alan korona virüsü haberini ilk okuduğumda bunun sermaye birikiminin küresel dinamikleri üzerindeki yansımalarını düşündüm hemen. Ekonomik model üzerine olan çalışmalarımdan sermaye akışının sürekliliğindeki tıkanmaların ve kesintilerin değersizleşmeye (devalüasyona) neden olacağını biliyordum. Değersizleşmelerin yaygınlaşması ve derinleşmesi durumu da krizlerin başlangıcına işaret eder. Ayrıca Çin'in dünyanın ikinci büyük ekonomisi olduğunu ve 2007-2008 sonrasında küresel kapitalizmi etkin şekilde kurtardığını da çok iyi biliyordum. Bu yüzden Çin'in ekonomisini vuracak herhangi bir şey, her hâlükârda, zaten kötü durumda olan küresel ekonomi için ciddi sonuçlar doğuracaktı. Mevcut sermaye birikimi modeli zaten bir dolu sorunla boğuşuyor. Protesto hareketleri neredeyse her yerde (Santiago'dan Beyrut'a) ortaya çıkıyor, bu hareketlerin çoğunun odağında hâkim ekonomik modelin büyük kalabalıkların lehine çalışmaması gerçeği var. Bu neoliberal model giderek hayali sermayeye ve para arzı ile borç yaratmaktaki devasa genişlemeye dayanıyor. Model hâlihazırda sermayenin üretebileceği değerleri realize etmede efektif talep yetersizliği sorunuyla karşı karşıya. Şu hâlde, hâkim ekonomik model giderek kaybettiği meşruiyeti ve kırılgan yapısı ile bir salgın hâline gelebilecek şeyin kaçınılmaz etkilerini nasıl emebilir ve hayatta kalabilir? Sorunun cevabı büyük ölçüde karmaşanın ne kadar sürebileceği ve yayılacağına bağlıdır. Çünkü Marx'ın işaret ettiği gibi, değersizleşme (devalüasyon) metalar satılamadıkları için değil, zamanında satılamadıkları için ortaya çıkar.

Kültürden, ekonomiden ve günlük yaşamdan ayrı ve bunların dışında bir "doğa" anlayışını

uzun zamandır reddediyordum. Doğa ile olan metabolik ilişkiye dair daha diyalektik ve ilişkisel bir görüşü benimsiyorum. Sermaye, kendi yeniden üretiminin çevresel koşullarını değiştirir, ancak bunu (iklim değişikliği gibi) istenmeyen sonuçlar bağlamında ve çevresel koşulları sürekli olarak yeniden şekillendiren özerk ve bağımsız evrimsel güçler dahilinde yapar. Bu açıdan, gerçekten doğal felaket diye bir şey yoktur. Şüphesiz virüsler sürekli mutasyona uğruyor. Ama bir mutasyonun, hayatı tehdit eder hâle gelmesinin koşullarını insanlar yaratır. Bunun birbiriyle ilişkili iki yönü var. İlk olarak, elverişli çevre koşulları kuvvetli mutasyon olasılığını artırır. Örneğin, nemli alt-tropik bölgelerde yoğun veya düzensiz gıda tedarik sistemleri buna katkıda bulunabilir, ki bu hiç de mantıksız bir beklenti değildir. Bu gıda tedarik sistemleri, Yangtse'nin güneyinde, Çin ve Güneydoğu Asya da dahil olmak üzere birçok yerde bulunmaktadır. İkincisi, konakçı bedenler yoluyla hızlı iletimi destekleyen koşullar büyük ölçüde değişir. Yüksek yoğunluklu insan toplulukları kolay bir konakçı hedefi gibi görünmektedir. Örneğin, kızamık salgınlarının sadece daha büyük kentsel nüfus merkezlerinde geliştiği, seyrek nüfuslu bölgelerdeyse hızla öldüğü iyi bilinmektedir. İnsanların birbirleriyle nasıl etkileşime girdikleri, nasıl hareket ettikleri, birbirlerini nasıl disipline ettikleri veya ellerini yıkamayı unutmaları hastalıkların bulaşmasını etkiler. Son yıllarda görülen SARS, kuş gribi ve domuz gribi, Çin veya Güneydoğu Asya'dan gelmiş gibi görünüyor. Çin, domuzların kitlesel katliamını ve domuz fiyatlarının yükselmesini de beraberinde getiren domuz ateşinden de geçen yıl ağır etkilenmişti. Bütün bunları Çin'i suçlamak için söylemiyorum. Viral mutasyon ve yayılım için çevresel risklerin yüksek olduğu başka birçok yer var. 1918 İspanyol gribi Kansas'tan gelmiş olabilir. Afrika HIV/AIDS'i kuluçkaya yatırmış ve kesinlikle Batı Nil ve Ebola'yı başlatmış olabilir; bu arada, dang ateşi de Latin Amerika'da gelişiyor gibi görünüyor. Ne var ki, virüsün yayılmasının ekonomik ve demografik etkileri, hegemonik ekonomik mo-

delde önceden var olan çatlaklara ve güvenlik açıklarına bağlıdır.

Covid-19'un başlangıçta Wuhan'da bulunmasına şaşırmadım (oradan kaynaklanıp kaynaklanmadığı bilinmese de). Açıkçası yerel etkiler önemli olacaktır ve Wuhan ciddi bir üretim merkezi, bu sebeple bu salgının küresel ekonomik yansımaları olacaktır. Asıl soru, bulaşma ve yayılmanın nasıl meydana gelebileceği ve (bir aşı bulunana kadar) bunun ne kadar süreceği idi. Daha önceki deneyimler, küreselleşmenin artmasının dezavantajlarından birinin, yeni hastalıkların uluslararası ölçekte hızla yayılımını durdurmanın ne kadar imkânsız olduğunu göstermişti. Bizler neredeyse herkesin seyahat ettiği son derece bağlantılı bir dünyada yaşıyoruz. Potansiyel yayılma için geniş ve açık insan ağları var. Tehlike (ekonomik ve demografik açıdan), karmaşanın bir yıl veya daha fazla sürmesiydi.

İlk haberler geldiğinde, küresel borsalarda ani bir gerileme yaşanırken, hemen ardından piyasaların yeni zirvelere ulaşması şaşırtıcı şekilde bir-iki ay kadar sürdü. Haberler, Çin dışındaki her yerde ekonominin durumunu normal olarak gösteriyor gibiydi. SARS'ın yeniden yayılması gibi bir anlayış söz konusuydu. SARS yüksek ölüm oranına sahip olmasına ve finansal piyasalarda (geçmişe dönük) gereksiz bir panik havası yaratmasına rağmen gayet hızla kontrol altına alınmış, ayrıca küresel etkisi de düşük düzeyde kalmıştı. Covid-19 ortaya çıktığında, genel tepki, paniğe yol açmama amacıyla bunu SARS'ın tekrarlaması olarak tasvir etmekti. Salgının Çin'de şiddetlenmesi, merkezî hükümetin salgının etkilerini süratle ve acımasızca kontrol altına alması dünyanın geri kalanının hatalı bir biçimde, sorunu "orada" gelişen ve oraya özgü bir olay olarak ele almasına yol açtı. Ciddiye almadılar, ilgilenmediler. Peşinden de dünyanın bazı yerlerinde Çin karşıtı yabancı düşmanlığının rahatsız edici belirtileri görüldü. Virüsün "mükemmel Çin büyüme hikâyesi"ne verdiği hasar Trump yönetiminin kimi çevrelerinde neşeyle dahi karşılandı. Bununla birlikte, Wuhan'dan geçen küresel üre-

tim zincirlerinde kesintilerin yaşandığına dair hikâyeler dolaşmaya başladı. Bunlar büyük ölçüde ya gözardı edildi ya da belirli ürün grupları veya şirketlerinin (Apple gibi) sorunları olarak ele alındı. Değersizleşmeler sistemik değil, yerel ve istisnaiydi. McDonalds ve Starbucks gibi Çin iç pazarında geniş çaplı faaliyetler yürüten şirketler bir süre orada kapılarını kapatmak durumunda kalsa da, tüketici talebindeki düşüş belirtileri en aza indirildi. Çin Yeni Yılı'nın virüsün patlak vermesiyle örtüşmesi, etkileri ocak ayı boyunca maskeledi. Şimdi bu rehavet havası büyük ölçüde dağılmış durumda.

Virüsün uluslararası yayılımına ilişkin ilk haberler, ciddi bir salgın yaşayan Güney Kore'de ve İran gibi birkaç diğer sıcak noktada tesadüfi ve aralıklıydı. İlk şiddetli tepkiyi başlatan İtalya'daki salgın oldu. Şubat ortalarında başlayan borsa çöküşü bir miktar dalgalandı, ancak mart ayının ortalarında dünya genelinde borsalarda neredeyse yüzde 30'luk net bir değer kaybına yol açtı. Enfeksiyonların katlanarak artması, genellikle tutarsız, bazen de panik gibi bir dizi tepkiye neden oldu. Trump, hastalık ve ölümlerin artma ihtimaline karşı Kral Canute taklidi yaptı. Verdiği yanıtların bazıları tuhaf kaçıyordu. Merkez Bankası FED'in virüs karşısında faiz oranlarını düşürmesi, ki atılan bu adım virüsün ilerlemesini engellemek yerine tersine piyasaya olan etkilerinin hafifletilmesi anlamına geldiğinin anlaşıldığı zamanda bile, garip göründü. Kamu yetkilileri ve sağlık sistemleri hemen hemen her yerde yetersiz personel sorunu ile karşı karşıya kaldı. Kuzey ve Güney Amerika ile Avrupa'daki kırk yıllık neoliberalizm, önceki SARS ve Ebola korkuları yapılması gerekenler hakkında bol miktarda uyarı ve ikna edici dersler sağlamasına rağmen, bu tür bir halk sağlığı kriziyle yüzleşmede halkı tamamen açıkta ve hazırlıksız bırakmıştı. Sözümona "uygar" dünyanın birçok yerinde, bu türden bir halk sağlığı ve güvenliği durumunda her zaman savunmanın ön cephesini oluşturan yerel yönetimler ve bölge/eyalet yetkilileri, şirketlere ve zenginlere vergi indirim-

leri ve sübvansiyonlar sağlamak için tasarlanan bir kemer sıkma politikası yüzünden açlıktan ölü durumdaydı. İlaç sanayiinin dev şirketleri, bulaşıcı hastalıklar (örneğin 1960'lardan beri iyi bilinen tüm korona virüsleri) için kazanç getirmeyen araştırmalara ya çok az ilgi gösteriyor ya hiç göstermiyor, koruyucu sağlık hizmetlerine nadiren yatırım yapıyor. Daha çok tedavi etmeyi seviyor. Ne kadar hastaysak ilaç sanayisi o kadar çok kazanır. Koruyucu sağlık hizmeti, hisse senedi değerlerine katkıda bulunmuyor. Halk sağlığı hizmetine uygulanan ticari model, acil bir durumda gerekli olacak baş etme kapasitelerini azalttı. Koruyucu sağlık hizmeti, kamu-özel ortaklıklarını garanti altına almak için yeterince cazip bir çalışma alanı bile değildi. Trump, Hastalık Kontrol Merkezi'nin bütçesini kesmiş ve Ulusal Güvenlik Konseyi'ndeki pandemi çalışma grubunu dağıtmıştı, tıpkı iklim değişikliği de dahil olmak üzere tüm araştırma fonlarını kestiği gibi. Bu bağlamda, Covid-19 doğanın bir intikamıdır diyebilirim. Kırk yılı aşkın bir süredir şiddetli ve kuralsız neoliberalizmin eliyle yapılan iğrenç ve kötü niyetli bir doğa kıyımının intikamıdır.

Asgari düzeyde neoliberal ülkeler olan Çin ve Güney Kore, Tayvan ve Singapur'un şimdiye kadar İtalya'dan daha iyi bir şekilde salgını geçirmiş olması belki de semptomatiktir; gerçi İran evrensel bir ilke olarak bu argümana ters düşüyor. Çin'in SARS'ı başlarda gizlemesi ve inkâr etmesi ile meseleyi çok kötü şekilde ele aldığına dair bol miktarda kanıt olsa da, Başkan Xi Cinping bu kez Güney Kore'nin yaptığı gibi hem raporlama hem de testte şeffaflığı zorunlu kılmak için hızla harekete geçti. Yine de Çin'de müdahalede geç kalındı (sadece birkaç günlük bir vakit bile fark yaratır). Bununla birlikte, Çin'de dikkat çeken şey, salgının, merkezinde Wuhan'ın yer aldığı Hubei eyaletine hapsedilmesiydi. Salgın Pekin'e, batıya veya daha da güneye yayılmadı. Virüsün coğrafi yayılımını sınırlamak için alınan önlemler sertti. Siyasi, ekonomik ve kültürel nedenlerle bu önlemlerin başka yerlerde uygulanması zor olurdu. Çin'den gelen raporlar tedavilerin ve sağlık politikalarının tersine önemli olduğunu gösteri-

yor. Dahası, Çin ve Singapur gözetim güçlerini istilacı ve otoriter seviyelere çıkardı. Gelgelelim, bir bütün olarak bakıldığında, son derece etkili olduğu görünüyor. Öte yandan, yapılan modellemeler, müdahalede sadece birkaç gün önceden harekete geçilmiş olsaydı birçok ölümün önlenebileceğini gösteriyor. Bu önemli bir bilgidir: Herhangi bir üstel büyüme sürecinde, yükselen kütlenin tamamen kontrolden çıktığı bir bükülme noktası vardır (burada bir kez daha, kütlenin orana göre önemi karşımıza çıkıyor). Trump'ın bu kadar hafta boyunca oyalanması, insan yaşamının bir o kadar maliyetli olduğunu gösteriyor olabilir.

Ekonomik etkiler şimdi hem Çin'de hem de Çin'in ötesinde kontrolden çıkıyor. Şirketlerin ve bazı sektörlerin değer zincirlerinde baş gösteren aksaklıklar düşünüldüğünden daha sistematik ve önemli hâle geldi. Uzun vadeli etki, daha az emek-yoğun üretim biçimlerine (istihdam için doğuracağı muazzam etkilerle) ve yapay zekâlı üretim sistemlerine daha fazla yönelerek tedarik zincirlerini ya kısaltmak ya da çeşitlendirmek olabilir. Üretim zincirlerinin bozulması, işçilerin işten çıkarılmasını veya ücretsiz izne gönderilmesini gerektirir, ki bu da nihai talebi azaltır. Öte yandan, hammaddelere olan talep de üretken tüketimi azaltır. Talep tarafındaki bu etkiler kendi başlarına en azından hafif bir durgunluk yaratacaktır.

Gelgelelim, en büyük kırılganlıklar başka yerlerde de vardı. 2007-2008'den sonra patlayan tüketimcilik tarzları yıkıcı sonuçlar doğurdu. Bu tarzlar, tüketimin devir süresini mümkün olduğunca sıfıra indirmeye dayanıyordu. Bu türden yapılan yatırımlar, mümkün olan en kısa devir süresine sahip tüketimcilik biçimlerinde sermayenin katlanarak artan hacminin maksimum emilimi ile doğrudan ilgiliydi. Uluslararası turizm bu bağlamda sembolliktir. 2010-2018 yılları arasında uluslararası seyahatlerin sayısı 800 milyondan 1,4 milyara çıktı. Bu anlık tüketimcilik biçimi, havaalanları ve havayollarına, oteller ve restoranlara, tema parkları ve kültürel etkinlik-

lere vb. dönük kapsamlı altyapı yatırımlarının yapılmasını gerektirdi. Bu sermaye birikimi alanı artık başarısızlığa uğramış durumda; havayolları iflasın eşiğinde, oteller boş ve konaklama endüstrilerinde de toplu işsizlik an meselesi.

Dışarıda yemek iyi bir fikir değil ve birçok yerde restoranlar ve barlar kapatıldı. Paket servis bile riskli görünüyor. Esnek ekonomide [gig economy] ya da diğer güvencesiz çalışma biçimlerindeki geniş işçi ordusu, somut bir geçim aracı olmaksızın işten çıkarılmaktadır. Kültür şenlikleri, futbol ve basketbol ligleri, konserler, iş ve meslek toplantıları ve hattâ seçimlerle ilgili siyasi toplantılar gibi etkinlikler iptal edildi. Tüketimciliğin "etkinlik temelli" bu biçimleri iptal edilmiş durumda. Yerel yönetimlerin gelirleri azaldı. Üniversiteler ve okullar kapanıyor.

Çağdaş kapitalist tüketimciliğin en yeni modeli mevcut koşullar altında büyük ölçüde kullanılamaz hâldedir. André Gorz'un "telafi edici tüketimcilik" (yabancılaşmış işçilerin ruhlarını tropik bir plajda paket tatil yoluyla kurtarması gerektiği) olarak tanımladığı şeye yönelik dürtü köreldi.

Ne var ki çağdaş kapitalist ekonomilerin itici gücü yüzde 70, hattâ 80 oranında tüketimciliktir. Tüketici güveni ve duyarlılığı son kırk yılda efektif talebin mobilizasyonunun anahtarı hâline geldi ve sermaye de giderek artan talep ve ihtiyaçlara yöneldi. Bu ekonomik enerji kaynağı (trans-Atlantik uçuşlarını birkaç hafta boyunca engelleyen İzlanda volkanik patlaması gibi birkaç istisna dışında) vahşi dalgalanmalara maruz kalmamıştır. Gelgelelim, Covid-19, vahşi bir dalgalanmayı değil, en varlıklı ülkelerde egemen olan tüketimcilik biçiminin bağrında büyük bir çöküşün temelini oluşturuyor. Sonsuz sermaye birikiminin sarmal biçimi, dünyanın bir yerinden diğerine içe doğru çöküyor. Bunu kurtarabilecek tek şey, devletçe finanse edilen ve yoktan var edilen canlı bir kitlesel tüketimciliktir. Bu, örneğin ABD'de bütün ekonominin, sosyalizm olarak adlandırılmadan, sosyalleşmesini gerektirecektir.

Bulaşıcı hastalıkların sınıfı veya diğer sosyal engelleri ve sınırları tanımadığı yönünde işe yarar bir mit vardır. Birçok efsanede olduğu gibi, burada da kesin bir gerçek söz konusu. 19. yüzyılın kolera salgınlarında, sınıf engellerinin aşılması yeterince dramatikti ve bu, bugüne kadar süren bir halk sağlığı ve sağlık hareketinin doğmasına yol açtı. Bu hareketin herkesi mi, yoksa sadece üst sınıfları mı korumak için tasarlandığı konusu pek net değildir. Ancak, bugün farklı sınıf ve sosyal etkiler bize bir hikâye anlatıyor. Ekonomik ve sosyal etkiler, her yerde apaçık ortada olan "alışılmış" ayrımcılıklarla filtrelenmektedir. Öncelikle, hastalığın artan sayılarına dikkat etmesi beklenen işgücü, dünyanın pek çok yerinde alışılageldik şekliyle büyük oranda cinsiyetlendiriliyor, ırksallaştırılıyor ve etnikleştiriliyor. Bu durum, havaalanları ve diğer lojistik sektörlerinde bulunan sınıf temelli işgücünü yansıtıyor. Bu "yeni işçi sınıfı" ön sırada yer alıyor, bu yüzden de ya yaptıkları iş gereği virüs bulaşmasında en fazla risk altındaki işgücü olmanın ya da virüs sebepli ekonomik kısıntı nedeniyle maddi bir kaynak sağlanmadan işten çıkarılmanın ağır faturasını ödüyor. Örneğin, kimin evde çalışabileceği ve kimin çalışamayacağı sorusu var. Bu, temas veya enfeksiyon durumunda kimin kendilerini (ücretli veya ücretsiz) izole edebileceği veya karantinaya alabileceği sorusu gibi, toplumsal bölünmeyi keskinleştiriyor. Nikaragua (1973) ve Mexico City (1985) depremlerini "sınıf depremleri" olarak adlandırmayı öğrendim; keza Covid-19'un ilerlemesi de sınıfsal, cinsiyetçi ve ırkçı bir salgının tüm özelliklerini sergiliyor. Yatıştırma çabaları "hepimiz aynı gemideyiz" söyleminde uygun şekilde gizlenirken, uygulamalar, özellikle ulusal hükümetler tarafında, işin arkasında daha kötü niyetli motivasyonların olduğunu akla getiriyor. ABD'deki bugünkü işçi sınıfı (ki ağırlıklı olarak Afro-Amerikalılar, Latin kökenliler ve ücretli kadın işçilerden oluşuyor) bulaşmanın çirkin seçimiyle karşı karşıya: Ya temel tedarik mallarına erişimi sağlamak adına market gibi yerlerin açık tutulması yönünden ya da yeterli sağlık hizmeti gibi yardımlar olmaksı-

zın insanların işsizliğe sürüklenmesi yönünden. CEO'lar özel jetlerde ve helikopterlerde uçarken (benim gibi) maaşlı kişiler evden çalışır ve ücretini de her zamanki gibi alır.

Dünyanın birçok yerinde, işgücü "makbul neoliberal özneler" olarak davranmak üzere uzun zamandır sosyalleşmiş durumda. "Makbul neoliberal özneler" olarak davranmak şu demek: Ters giden bir şey olursa kendini ya da Tanrı'yı suçlamak, kapitalizmin sorun olabileceğini öne sürmeyi ise asla göze alamamak. Ne var ki makbul neoliberal özneler bile, bu salgına yanıt verme biçiminde yanlış bir şeylerin olduğunu görebiliyorlar.

Asıl soru şu: Bu ne kadar sürecek? Bir yıldan uzun sürebilir, ayrıca ne kadar uzun sürerse, işgücü dahil, değersizleşme de o kadar artar. Neoliberal parçalanmaya ters düşmek durumunda kalacak büyük devlet müdahaleleri olmazsa işsizlik seviyeleri 1930'larla karşılaştırılabilir seviyelere hemen hemen kesin olarak yükselecektir. Şu an hem ekonomi hem de sosyal günlük yaşam için bu durumun çeşitli sonuçları var, ama bunların hepsinin kötü olduğu söylenemez. Çağdaş tüketimcilik aşırı derecede arttığı ölçüde bu durum, Marx'ın, "aşırı tüketim ve çılgın tüketim" tüm sistemin "korkunç ve tuhaf bir biçimde çöküşünü gösterir" dediği duruma yaklaşmaya başlar. Bu aşırı tüketimin pervasızlığı çevresel bozulmada önemli bir rol oynadı. Havayolu uçuşlarının iptali, ulaşım ve hareketin radikal bir şekilde engellenmesi sera gazı emisyonları açısından olumlu sonuçlar doğurmuştur. Wuhan'daki hava kalitesi, birçok ABD şehrinde olduğu gibi oldukça düzelmiştir. Ekoturist tesisleri, insanların üzerinde gezinmediği bir süre boyunca iyileşme fırsatı bulacak. Kuğular Venedik kanallarına geri döndü. Pervasız ve anlamsız tüketimciliğin hızının kesilmesinin uzun vadeli bazı faydaları olabilir. Everest Dağı'nda daha az ölüm iyi bir şey olabilir. Kimse bunu yüksek sesle söylemese de, sosyal güvenlik maliyetleri ve "bakım endüstrisinin" geleceği üzerinde uzun vadeli etkilerle birlikte ele alındığında, virüsün

demografik eğilimi, yaş piramitlerini etkileyebilir. Günlük yaşam yavaşlayacak ve bazı insanlar için bu bir nimet olacak. Sosyal mesafenin önerilen kuralları, eğer acil durum yeterince uzun sürerse, kültürel değişimlere yol açabilir. Neredeyse kesinlikle fayda sağlayacak tek tüketimcilik biçimi, her hâlükârda "dizi müptelalarına" hitap eden ve benim "Netflix ekonomisi" olarak adlandırdığım şeydir.

Ekonomik cephede verilen yanıtlar 2007-2008 krizinden çıkış tarzı ile sağlandı. Bu ise Çin'de geniş çaplı bir altyapı yatırımı ile üretken tüketimde yaşanan dramatik bir artışla desteklenen bankaların kurtarılmasını, ayrıca son derece gevşek bir para politikasını zorunlu kıldı. Çin'de istenen ölçekte geniş çaplı bir altyapı yatırımı söz konusu olamayabilir. 2008'deki kurtarma paketleri bankalara odaklanmıştı, buna mukabil General Motors'un fiilen kamulaştırılması ise zorunlu hâle gelmişti. Belki de önemli olan işçi memnuniyetsizlikleri ve çökmekte olan piyasa talebi karşısında, üç büyük Detroit otomobil şirketinin en azından geçici olarak kapanmasıydı. Çin 2007-2008'de oynadığı rolünü tekrarlayamazsa, o zaman mevcut ekonomik krizden çıkma yükü şimdi ABD'ye kayıyor ve esas ironi de şu: Hem ekonomik hem de politik açıdan işe yarayacak tek politika, Bernie Sanders'ın önerebileceği her şeyden daha sosyalist bir politikadır. Ve bu kurtarma programlarının, Donald Trump'ın himayesinde, muhtemelen ABD'yi "Yeniden Büyük Yapalım" maskesi altında başlatılması gerekecek. 2008 yılındaki kurtarma paketine içtenlikle muhalefet eden tüm Cumhuriyetçiler ya tükürdüklerini yalamak ya da Trump'a meydan okumak zorunda kalacaklar. Bu ikinci seçenekte Trump, acil durum gerekçesiyle, seçimleri iptal edip sermayeyi ve dünyayı isyan ve devrimden kurtarmak için emperyal bir başkanlığın doğuşunu ilan edecektir.

Çeviren: Gencer Çakır

COVID-19 ÜZERİNE SEKİZ TEZ

Daniel Tanuro

1) Covid-19 salgınının bir ekonomik yavaşlama sürecini takip etmesi ne salgının ekonomik etkisini (bazı üretim süreçlerinin aksaması, tedarik zincirlerinin kesintiye uğraması, havayolu taşımacılığı ve turizm üzerindeki sektörel etkiler vs.) ne de sebep olduğu tehdidin ciddiyetini inkâr etmeye yol açmalıdır. Üstel dinamiklere sahip yıkıcı bir fenomen olarak bu salgın, ekonomik ve sosyal kriz için belirgin bir güçlendiricidir. Öte yandan, bilhassa da ekolojik krizin ve iklim krizinin temel sebebi olan fosil yakıt temelli üretimcilikle göbek bağı sebebiyle, kapitalist sistemin kırılganlığını ve emekçi sınıflar için teşkil ettiği tehlikeleri de açığa vurmaktadır.

2) Salgının kontrol altına alınması virüsün yayıldığı bölgelerden gelen yolcuların sağlık durumlarının takibi için hızlı müdahale ve katı önlemleri, hastalığın bulaştığı kişilerin tespit edilip yalıtılmalarını, ulaşımın kısıtlanması ve sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesini gerektirirdi. Kapitalist hükümetler, ekonomik yavaşlamaya cevaben başvurdukları neoliberal politikalara takılıp kalmış durumdayken, bu önlemleri almakta yavaş kaldılar, sonra bunları yetersiz ölçüde uyguladılar ve neticede virüsün yayılmasını durduramadan daha sert önlemler almak zorunda kaldılar. Kriz bağlamında, stok oluşturmamasına, sağlık ve araştırma alanlarındaki kesintilere ve emeğin esnekleşmesi-güvencesizleştirilmesine de işaret etmek gerekiyor.

3) Bilim insanları 2002'deki SARS coronavirüs salgını sırasında alarm zillerini çalmıştı. Avrupa ve ABD'de gündeme getirilen temel araştırma programları bu virüs kategorisinin daha

iyi anlaşılmasını sağlayabilir ve yeni formlarda ortaya çıkmasını önleyebilirdi. Hükümetler ise bu tür araştırmaları fonlamayı reddettiler. Abes olmasına abes bir politikaydı bu. Ama bu alanlardaki araştırmaları, amacı halk sağlığını tesis etmektense ödeme gücü olan hastalara piyasada ilaç satmak olan ecza endüstrisine bırakmak için resmen biçilmiş bir kaftandı.

4) Her yıkıcı fenomen gibi salgınlar da ilk olarak inkâr tepkilerine yol açar. Bunlar daha sonra paniğe dönüşebilir ve bu panik de Çin'de ve Rusya'da olduğu gibi, nüfusun teknolojik olarak kontrol edilmesine ve demokratik hakların kısıtlanmasına yönelik otoriter stratejilere başvurmak üzere demagoglar tarafından istismar edilebilir. Covid-19'un göçmenlerin geri gönderilmesini öngören ırkçı politikaları gerekçelendirip yoğunlaştırmak üzere faşistlerce bir bahane olarak kullanılabilecek olması gibi ciddi bir risk de söz konusudur.

5) Sol, dış kaynaklı sağlık krizi etkenini iç kaynaklı kapitalist ekonomik krize indirgemekle yetinmemelidir. Sağlık krizini tüm gerçekliğiyle ele almalı ve bununla mücadele için toplumsal, demokratik, ırkçılık-karşıtı, feminist ve enternasyonalist yanıtlar geliştirmelidir. Bireyselciliğe karşıt olarak, solun kendisi virüsün yayılmasını engelleyecek kolektif davranış biçimlerini benimsemeli ve bunu toplumsal hareketlerde savunmalıdır. Örneğin "petrol şoku"na yanıt olarak kimi hükümetlerin araba kullanımını sınırlandırma tedbirlerinden farklı olarak, kimse sağlık konusunda kendi sorumluluğundan kaçınamaz: kendi sağlığına, sevdiklerinin sağlığına ve kamu sağlığına olan sorumluluğundan; tabii, Güney'e dair sorumluluğumuzu da unutmamak şartıyla. Ya toplumsal hareketler bu meseleyi demokratik biçimde ve ezilenlerin sosyal gerçekliklerinden hareketle kendi ellerine alacaklar ya da ezenler kişi hak ve hürriyetlerini ihlal eden kendi çözümlerini dayatacaklardır.

6) Bu salgının sebep olduğu başlıca tehlike sağlık sisteminin tıkanma ihtimalidir. Bu da ka-

çırılmaz olarak en yoksul ve güçsüz kesimlerin, özellikle de yaşlı yurttaşların ödediği bedellerin ağırlaşmasına sebep olacaktır. Bakım görevlerinin ev içi alana, yani çoğunlukla kadınların omuzlarına daha da yıkılmasına yol açacaktır. Tıkanma eşiği elbette ülkeden ülkeye, sağlık sisteminden sağlık sistemine ve söz konusu ülkede uygulanan kemer sıkma politikalarına göre değişecektir. Hükümetler salgını önlemek yerine bu yolda geç kalmaya devam ettikçe bu eşiğe daha da süratle varılacaktır. Dolayısıyla salgınla mücadele kemer sıkma politikalarından kesin bir kopuşu, refahın yeniden dağıtılmasını, sağlık sektörünün yeniden finanse edilmesini ve kamulaştırılmasını, tıbbi alandaki patentlerin iptalini, küresel Kuzey-Güney adaletini ve sosyal ihtiyaçlara net bir öncelik verilmesini gerektirir. Bu da şunları içerir: hastalığa yakalanmış kişilerin işten çıkarılmasının yasaklanması, kısmi işsizlik durumunda dahi ücretlerin sabit tutulması, sosyal güvenlik sisteminden destek alanların üzerlerindeki kontrol, "etkinleştirme" ve yaptırımların durdurulması vb. Rasyonel olmayan tepkilerin ve bunların ırkçılığa ya da otoriterizme sapma ihtimalinin önüne geçmek için müdahale etmek zorunda olduğumuz meseleler esasen bunlardır.

7) Covid-19 krizi ile iklim krizi arasında pek çok ortaklık bulunuyor. Her iki durumda da kapitalist sistemin kâr amacıyla biriktirme mantığı, ne kadar farkında olursa olsun, onu bir tehlikeyi önlemekten âciz kılar. Her iki durumda da hükümetler inkâr ile temel olarak halkların değil sermayenin ihtiyaçlarına yanıt vermek için tasarlanmış politikaların yetersizliği arasında gidip gelmektedir. Her iki durumda da, özellikle de Güney'deki ülkelerde, en yoksul, ırk ayrımcılığına en çok uğrayan ve en güçsüz kesimler namlunun ucundayken, zenginler her koşulda düzlüğe çıkacaklarını söylemektedir. Her iki durumda da hükümetler daha güçlü bir devlet hâline gelmek için tehdidi kullanırken, aşırı sağcı güçler korku ikliminden faydalanarak kokuşmuş Malthusçu ve ırkçı tepkileri körüklemeye çalışmaktadır. Son olarak, her iki durumda da kapitalist değe-

rin toplumsal yasası ile doğanın yasaları üstel dinamiklerle birlikte doğrudan çelişmektedir (bir tarafta viral enfeksiyonların çoğalması, diğer tarafta ısınma ve bunun diğerindeki pozitif geribeslemeleri).

8) Gelgelelim iklimdeki tehlike virüs tehlikesine oranla sonsuz olarak daha küresel ve daha ciddi bir tehlikedir. Şayet sömürülenler ve ezilenler bu abes ve sabıkalı üretim tarzını alaşağı etmek için birleşmezlerse, aynı durum iklim krizinin sonuçları için de geçerli olacaktır. Covid-19 bize bir ikaz daha veriyor: İnsanlığı barbarlığa sürükleyen kapitalizm sonlandırılmalıdır.

Çeviren: Ethemcan Turhan

BU BİR KOSTÜMLÜ PROVA MI?

Bruno Latour

Genel bir kapatılmaya Paskalya perhizi döneminin beklenmedik biçimde tesadüf etmesini, dayanışma icabı hiçbir şey yapmaması ve savaş cephesinden uzak durması istenenler epey hoş karşıladı. Bu zaruri perhiz, bu seküler ve cumhuriyetçi Ramazan, neyin önemli, neyin gülünç olduğu üzerine düşünmeleri için iyi bir fırsat olabilir.

Virüsün müdahalesi bir sonraki krize adeta prova işlevi görebilir: O noktada, yaşam koşullarının yeniden düzenlenmesi ve itinayla üstesinden gelmeyi öğrenmemiz gerekecek gündelik varoluşun bütün ayrıntıları, hepimizin karşısına bir güçlük olarak çıkacak. Diğer pek çok kişi gibi ben de bu sağlık krizinin, bizleri iklim değişimine hazırladığı, bizleri ona karşı hazırlanmaya sevk ettiği ve yönlendirdiği hipotezini öne sürüyorum. Bu hipotezin hâlâ teste tabi tutulması gerekiyor.

İki krizin peşi sıra yaşanmasını sağlayan şey, ani ve acı verici biçimde, -salt insanlardan ibaret- klasik toplum tanımının anlamsız olduğunun farkına varılmasıdır. Toplum hâli, her an, çoğu insan biçimine sahip olmayan pek çok aktör arasındaki iştirake bağlıdır. Pasteur'den beri bildiğimiz üzere, bu mikroplar için böyledir; ama internet, hukuk, hastane organizasyonu, devlet lojistiği ve keza iklim söz konusu olduğunda da durum budur. Elbette, virüse karşı "savaş hâli"nin etrafında koparılan onca gürültüye rağmen, bu durum zincirin sadece bir halkasıdır, maske veya test stoklarının idaresi, mülkiyet haklarının düzenlenmesi, yurttaşların alışkanlıkları, dayanışma jestleri de bulaşıcı ajanın virülans

derecesini tanımlarken bir o kadar önemlidir. Bağlantılarından biri olduğu ağın tamamı göz önüne alındığında, aynı virüsün Tayvan'da, Singapur'da, New York'ta veya Paris'te aynı şekilde davranmadığı görülebilir. Pandemi, geçmiş kıtlıklardan veya mevcut iklim krizinden daha "doğal" bir fenomen değildir. Toplum, uzun zamandır, toplumsal sahanın dar kısıtlamalarının ötesine geçmiştir.

Bunu ifade ettikten sonra, bu benzerliği daha ileri taşıyabilir miyim emin değilim. Ne de olsa, sağlık krizleri yeni değil, ani ve radikal devlet müdahalesi ise şimdiye kadar belli ki çok yaratıcı olmadı. Bunu görmek için, Başkan Macron'un şimdiye kadar acınası derecede yoksun olduğu o devlet başkanı figürünü üstlenme hevesine bakmak yeterli. Terör saldırılarından -ki bunlar ne de olsa sadece polis işidir- evla olan pandemiler, liderlerde ve muktedirlerde izahtan vareste bir tür "koruma" hissi uyandırır -"sizi korumak zorundayız", "bizi korumak zorundasınız"- ve bu da devlet otoritesini yeniden güçlendirir, aksi takdirde ayaklanmalarla karşılanacak olanı talep etmesine olanak verir.

Ne var ki bu devlet, yirmi birinci yüzyılın ve ekolojik değişimin devleti değil, on dokuzuncu yüzyılın, biyoiktidar tabir edilen devletidir. Merhum Alain Desrosières'in diliyle, layığıyla istatistik diye adlandırılan şeyin devletidir bu: yukarıdan görüldüğü hâliyle bölgesel bir şebeke üzerinde uzmanların iktidarıyla yönlendirilen bir nüfus idaresi.[1] İşte bugün yeniden uyandırıldığını gördüğümüz şey tam da bu. Tek fark, bir ulustan diğerine kopyalanması, ta ki dünya çapında hâkim olana kadar. Mevcut durumun özgün tarafı, bana kalırsa, dışarıda sadece polis kuvvetlerinin uzantısı ve ambulans sesleri varken evde hapis kalarak, kolektif olarak, doğrudan Michel Foucault dersinden çıkmış gibi görünen *biyoiktidar* figürünün karikatürleştirilmiş bir biçimini oynamamız. Diğerleri evlerine çekilebilsin diye her hâlükârda çalışmaya zorlanan pek

1 Alain Desrosières, *The Politics of Large Numbers: A History of Statistical Reasoning*, çev. Camille Naish (Cambridge, Mass., 2002).

çok görünmez işçi -ki tanımları gereği kendilerine ait bir evde tecrit edilmeleri imkânsız olan göçmenleri saymıyorum bile- bu resmi bozsa da. Ama bu karikatür, tam da artık bizlerin olmayan bir zamanın karikatürüdür.

"Seni yaşamdan ve ölümden koruyorum," diyebilen bir devletle -ki bu, izini sadece bilim insanlarının takip edebildiği, etkileri ancak istatistikler toplayarak anlaşılabilen bir virüs enfeksiyonundan koruyorum demektir- "seni yaşamdan ve ölümden koruyorum çünkü bağlı olduğun bütün bir halkın yaşayabilme koşullarını ben idame ediyorum," diyen bir devlet arasında dağlar kadar fark vardır.

Açıktır ki böyle bir devlet yoktur, belki bunun için şanslı bile sayılırız. Daha da endişe verici olansa, böyle bir devletin bir krizden diğerine atacağı hamlelere nasıl hazırlanabileceğini görmememiz. Sağlık krizinde, idare, o pek klasik eğitimci rolünü üstlenir ve yetkisi eski ulusal sınırlara mükemmelen tekabül eder - aniden Avrupa sınırlarına dönmenin arkaikliği, bunun acı verici kanıtıdır. Ekolojik mutasyon durumundaysa, bu ilişki tersine döner: Küreselleşmiş üretimden kaçmaya çalışırken halkların çok farklı şekillerde hangi bölgelerde hayatta kalmaya çalışacağını, çokbiçimli halklardan, çoklu ölçekte öğrenmesi gereken bizzat idaredir. Bu durumda, yukarıdan önlemler dikte etmeye hiçbir şekilde muktedir olmayacaktır. Sağlık krizinde, ellerini yıkamak ve ilkokulda olduğu gibi dirseğine öksürmek gibi şeyleri yeniden öğrenmesi gereken tek tek cesur kişilerken, ekolojik mutasyon durumunda kendini öğrenci konumunda bulan devletin ta kendisidir.

Bunu bir düşünün. Diyelim Başkan Macron kalktı, Churchill edasıyla, gaz ve petrol rezervlerini yerde bırakmayı, tarım ilaçlarının ticaretini durduracağını, derin çift sürmeyi kaldıracağını ve muazzam bir cüretle, bar bahçelerine ısıtıcı konulmasını yasaklayacağını öne süren bir önlem paketi ilan etti. Sarı Yelekliler isyanını tetikleyen gaz vergisi ise, böyle bir beyanın ardından ülke-

yi yakıp yıkacak olan isyanı varın siz düşünün. Yine de, Fransızları kendi iyilikleri için ölümden koruma talebi, ekolojik krizde, sağlık krizinden çok daha meşrudur çünkü iklim krizi, bir süreliğine değil sonsuza dek, kelimesi kelimesine herkesi etkiler, sadece birkaç bin kişiyi değil.

Ancak, "virüse karşı savaş" söyleminin bunca geçersiz olmasının başka bir nedeni daha var: Sağlık krizinde, insanların bir bütün olarak virüslere karşı "savaştıkları" doğru olabilir – her ne kadar virüslerin umurunda olmasak da, hiç öyle bir niyetleri olmadan boğazdan boğaza geçip bizleri öldürerek yollarına gitseler de. Ekolojik mutasyon durumunda işler trajik biçimde tersine döner: Bu defa, ağır virülansı [öldürücülüğü] gezegenin bütün sakinlerinin yaşam koşullarını değiştiren patojen, virüs falan değil insanlığın ta kendisidir! Fakat bütün insanlar değildir söz konusu olan, sadece bize karşı savaş ilan etmeden bizlere savaş açanlardır bu bahsi geçen insanlık. Ulus-devlet bu savaşa tamamen hazırlıksızdır, ona dönük hiçbir düzenlemesi, tasarımı yoktur çünkü bu savaşta cepheler çoktur ve hepimizi etkiler. İşte bu yüzden virüse karşı "genel seferberlik" hiçbir şekilde bir sonraki krize hazır olacağımızı göstermez. Yalnızca ordu değildir ufkunda hep yeni bir savaş olan.

Gelgelelim, son olarak, kim bilir, ister seküler ister cumhuriyetçi olsun Paskalya zamanı muazzam dönüşümlere sebebiyet verebilir. Yıllardır ilk defa, evlerine tıkılı kalmış bir milyar insan, şu unutulmuş lüksü keşfetti: kendilerini sık sık, gereksiz yere oraya buraya çeken şeyi düşünme ve onu fark etme zamanı. Bu uzun, acı verici ve beklenmedik perhize saygı duyalım.

Çeviren: Öznur Karakaş

SALGIN DURUMUNA DAİR

Alain Badiou

En başta, bir virüs salgınının damgasını vurduğu mevcut durumun pek istisnai olmadığını düşünüyordum. (Viral) AIDS salgınından kuş gribine, Ebola virüsünden SARS 1 virüsüne kadar -çeşitli gripleri, antibiyotiklerin tedavi etmekte artık kâfi gelmediği tüberküloz suşlarının ortaya çıkışı ve hattâ kızamığın yeniden arz-ı endam etmesini saymıyorum bile- dünya piyasasının, yeterince tıbbi hizmet almayan devasa alanların varlığı ve gerekli aşılar açısından küresel bir disiplin sağlamada yaşanan başarısızlıkla birleştiğinde, kaçınılmaz olarak vahim ve harap edici salgınlara (AIDS örneğinde, milyonlarca kişinin ölmesine) neden olduğunu biliyorduk. İçinde bulunduğumuz salgın durumunun Batı diye tabir edilen pek müreffeh dünyada muazzam bir etkide bulunuyor olmasının yanı sıra -kaldı ki sosyal medyada içtenliğinden şüphe edilecek türde ağlayıp sızlamalara ve tiksindirici ahmaklıklara yol açan bu olgunun başlı başına yeni bir önemi yok- alınan bariz koruyucu önlemlerin ve yeni hedefler olmadığında virüsün ortadan kalkmasının alacağı zamanın dışında, neden bu kadar üst perdeden konuşmanın gerektiğini anlayamıyordum.

Dahası, süregiden salgının esas adı bir anlamda "güneşin altında hiç de yeni olmayan bir şey"-le karşı karşıya olduğumuzu düşündürüyordu: SARS 2, yani "Ağır Akut Solunum Yetersizliği Sendromu 2" 2003 yılının baharında dünyaya yayılan SARS 1 salgınından sonra, SARS tabirinin "ikinci geliş"ini imleyen bir ifadeydi bu. O sıralar buna "21. yüzyılın bilinmeyen ilk hastalığı" denmişti. Dolayısıyla mevcut salgının hiç de baştan aşağı yeni, yani eşi benzeri görülmedik bir şey olmadığı açıktır. Covid-19 salgını bu yüz-

yılda ortaya çıkan türün ikincisidir ve ilkinden türeyen bir şey olarak konumlandırılabilir. Öyle ki öngörü makamında bulunan yetkililere yöneltilebilecek yegâne ciddi eleştiri, SARS 1'in patlak vermesinin ardından, SARS 2'ye karşı harekete geçmek için gerekli olan sahici araçları tıp dünyasına temin edecek araştırmalara mali kaynak ayırmamış olmalarıdır.

Hâl böyle olunca, tıpkı başka herkesin yaptığı gibi, evimde kendimi yalıtmaya çalışmaktan başka yapılabilecek bir şey olmadığını ve başkalarını da aynısını yapmaya teşvik etmekten başka söylenebilecek bir şey olmadığını düşünüyordum. Bu konuda katı bir disipline uymak, hastalığa maruz kalmaya en açık olanlara destek ve temel koruma sağlamak bakımından daha da gerekliydi: en ön cephede yer alan ve hastalığı kapmış kişiler dahil olmak üzere başkalarının sıkı bir disipline uymasına güvenebilmesi gereken tüm sağlık çalışanları; fakat aynı zamanda, bilhassa huzurevlerindekiler dahil olmak üzere, yaşlılar gibi en kırılgan kesimler; keza, işe gitmek zorunda olan ve böylece bulaşma riskine girenler. "Evde kal" buyruğuna uyabilecek olanların disiplini, "ev" denemeyecek yerlerde yaşayanlara hattâ hiç evi olmayanlara da bir yol bulup önermeli ki bu insanlar da güvenli bir barınak bulabilsinler. Bu noktada, otellere genel olarak el konulması düşünülebilir.

Bu görevlerin gitgide aciliyet kazandığı doğrudur, fakat en azından ilk tahlilde, büyük bir analitik çabayı ya da yeni bir düşünce şeklinin oluşturulmasını gerektirmedikleri kesindir.

Fakat yakın çevremden de dahil olmak üzere o kadar çok şey okuyor ve işitiyorum ki, sergiledikleri karışıklıklar ve kendimizi içinde bulduğumuz –nihayetinde basit– durum karşısındaki katıksız yetersizlikleri sinirlerimi bozuyor.

Bu amirane duyurular, dokunaklı olmayı amaçlayan çağrılar ve üstüne basa basa yapılan suçlamalar farklı şekillere bürünüyor, ama hepsinin ortak bir özelliği var ki o da mevcut salgın durumunun yaman basitliğini ve hiç de yeni

olmayışını tuhaf biçimde küçümsemeleri. Bazıları, söz konusu fenomenin doğası neyi mecbur kılıyorsa onu yapmaktan öteye gitmeyen kodamanların karşısında hiç gerekmediği hâlde yaltakçılık yapıyor. Bazıları Gezegen'i ve onun mistik gücünü yardıma çağırıyor ki bu da hiçbir işe yaramıyor. Kimileri her şeyin suçunu, savaş ya da salgın zamanında devletin reisi olarak işini yapmakta olan ve bunu başka devlet reislerinden daha kötü de yapmayan talihsiz Macron'a yüklüyor. Kimileri, kurucu bir olay olarak emsalsiz bir devrim hakkında yaygara koparıyor ki bu devrimin bir virüsün ortadan kaldırılmasıyla olan ilişkisi muğlak kalıyor - yapılması için "devrimciler"imizin herhangi bir şey önermediği bir şey bu. Kimileriyse kıyamet karamsarlığına kapılıyor. Kimileri de bugünün ideolojisinin altın kuralı olan "önce ben"in bu bağlamda çıkar getirmemesinden, hiçbir yardım sunmamasından ve hattâ kötünün belirsizce sürüp gitmesinin suç ortağı olarak görünebilmesinden dolayı hüsrana uğramış hissediyor.

Görünen o ki salgının ortaya koyduğu güçlük her yerde *aklın* iç faaliyetini dağıtıyor, özneleri mistisizm, masal uydurma, dua, kehanet ve beddua gibi, vebanın hüküm sürdüğü Orta Çağ'da âdetten olan kederli etkilere geri dönmeye zorluyor.

Tüm bunlardan dolayı, bazı basit fikirleri bir araya toplamaya biraz mecbur hissediyorum kendimi. Bu fikirleri memnuniyetle, Kartezyen fikirler diye adlandıracağım.

Öyleyse, başka yerlerde son derece zayıf biçimde tanımlanmış ve dolayısıyla son derece zayıf biçimde ele alınmış olan meseleyi tanımlayarak başlayalım işe.

Bir salgını karmaşık hâle getiren olgu, onun doğal ve toplumsal belirlenimler arasında daima bir eklemlenme noktası olmasıdır. Bir salgının tam analizi enlemesinedir: İki belirlenimin kesiştiği noktalar kavranmalı ve sonuçlar buralardan çıkarılmalıdır.

Sözgelimi, mevcut salgının ilk dayanağını Wuhan şehrinin pazarlarında bulmak pekâlâ mümkündür. Çin pazarları tehlikeli derecedeki kirlilikleriyle ve üst üste yığılmış türlü türlü canlı hayvanın açık havada satışına duydukları o önüne geçilemez zevkiyle tanınır. Bundan dolayıdır ki virüs belirli bir anda, yarasalardan miras alınmış bir hayvan formunda, nüfusu son derece sık olan bir ortamda ve hijyenin en iptidai olduğu koşullarda ortaya çıkmıştı.

Virüsün bir türden diğerine dönük doğal seyri böylece insan türüne doğru yönelir. Peki tam olarak nasıl? Bunu henüz bilmiyoruz ve cevabı ancak bilimsel incelemelerle öğrenebileceğiz. Yeri gelmişken, internette sahte görüntüleri de arkalarına alarak tipik ırkçı masalları dolaşıma sokanlara, her şeyin Çinlilerin neredeyse hâlâ canlıyken yarasa yemelerinden kaynaklandığını iddia edenlere ilenelim...

Hayvan türleri arasında devinen ve en sonunda insanlara ulaşan bu yerel geçiş tüm meselenin başlangıç noktasıdır. Bunun ardından, bugünün dünyasının temel bir verisi işleyişe geçer: Çin devlet kapitalizminin emperyal bir mertebeye yükselmesi; başka bir deyişle, dünya piyasasında yoğun ve her yanı saran bir mevcudiyet kazanması. İşte bunun neticesinde, besbelli ki Çin hükümeti başlangıç noktasını, yani 40 milyon kişinin yaşadığı koca bir eyaleti tamamen tecrit altına almadan önce sayısız yayılım ağı oluşmuştu. Çin hükümeti nihayetinde söz konusu eyaleti tecrit etmeyi başarmıştı ama salgının uçaklar ve gemilerle dünyanın dört bir yanına yayılmasını durdurmak için artık çok geç kalmıştı.

Salgının ikili eklemlenişi diye adlandıracağım şeyin manidar bir ayrıntısını düşünelim: Bugün, SARS 2 Wuhan'da zaptedildi ama esasen çoğunluğu Çin vatandaşları olan yurtdışından gelen insanlar yüzünden Şangay'da bir sürü vaka var. Dolayısıyla Çin –ilkin arkaik, sonraysa modern bir nedenden ötürü– bir yandan, intizamsız eski usul pazarlardaki doğa-toplum kesişimi ile diğer yandan, kapitalist dünya piyasasının doğurduğu bu başlangıç noktasının gezegenin tamamına

yayılması ve onun durmaksızın süratle hareket etmeye dayanması arasındaki bağı gözlemleyebiliyoruz.

Bunun ardından, devletlerin bu yayılmayı yerel ölçekte zaptetmeye çalıştığı aşamaya giriyoruz. Sırası gelmişken şunu da belirtelim ki bu belirlenim temelde yerel olarak kalır, oysaki salgın çaprazlamasınadır. Ulus-aşırı bazı yetkili makamlar var ama cephe hattında duranın yerel burjuva devletleri olduğuna da şüphe yok.

Bugünün dünyasının temel bir çelişkisine temas ediyoruz burada. Mamul nesnelerin toplu üretim süreci dahil olmak üzere ekonomi dünya piyasasının himayesine girer. Bir cep telefonunun sırf montajının bile, madenler dahil olmak üzere işgücü ve kaynakların en azından yedi farklı ülkede devreye sokulmasını gerektirdiğini biliyoruz. Gelin görün ki siyasi güçler esas olarak ulusal ölçekte kalıyor. Eski (Avrupa ve ABD) ve yeni (Çin, Japonya...) emperyalizmler arasındaki rekabet ise kapitalist bir dünya devletine giden herhangi bir süreci dışlıyor. Bu salgın, ekonomi ile siyaset arasındaki çelişkinin iyice aleni hâle geldiği bir an aynı zamanda. Avrupa ülkeleri bile virüs karşısında kendi politikalarını vaktinde ayarlamayı başaramıyor.

Bu çelişkinin ağına düşen ulusal devletler, her ne kadar söz konusu riskin doğası onları iktidarın tarzını ve eylemlerini değiştirmeye zorlasa da, salgın durumunu Sermaye'nin mekanizmalarına mümkün olduğunca çok riayet ederek göğüslemeye çalışıyor.

Ülkeler arasında bir savaş patlak vermesi durumunda devletin sırf halk kitleleri üzerinde değil (bunu tahmin etmek zaten kolaydır) aynı zamanda burjuvazinin kendisi üzerinde önemli kısıtlamalar getirmek zorunda kaldığını ve tüm bunları yerel kapitalizmi kurtarmak için yaptığını uzun zamandır biliyorduk. Bazı endüstriler hemen paraya çevrilebilir herhangi bir artık değer üretmeyen dizginsiz bir silah üretimi uğruna neredeyse devletleştirilir. Birçok burjuva memur olarak seferberliğe sokulur ve ölümle yüz yüze

bırakılır. Bilimciler yeni silahlar icat etmek için gece gündüz çalışır. Sayısız entelektüel ve sanatçı da ulusal propagandaya katkıda bulunmaya mecbur tutulur, vs.

Bu türden bir salgınla karşılaşıldığında devletçi refleks kaçınılmazdır. Bu yüzdendir ki, bazılarının söylediklerinin aksine, Macron'un ya da Başbakan Édouard Philippe'in "refah" devletinin geri dönüşü, işten ayrılan insanları desteklemek ya da dükkânlarını kapatan serbest meslek erbabına yardımcı olmak için harcama yapmak, devlet hazinesinden 100 hattâ 200 milyar Euro talep etme konusundaki beyanları ve hattâ "devletleştirme" duyurularının hiçbiri şaşırtıcı ya da paradoksal değildir. Buradan çıkan sonuç şudur ki Macron'un "savaştayız" metaforu doğrudur: Savaşta ya da salgında, devlet stratejik bir felaketten sakınmak için kendi sınıfsal doğasının normal seyrini kimi zaman ihlal ederek, daha otoriter ve hedef kitlesi daha geniş uygulamalara girişmek zorunda kalır.

İçinde bulunulan durumun bütünüyle mantıksal bir sonucudur bu, amaç da bir yandan müesses toplumsal nizam içinde kalırken salgını mümkün olabildiğince kesin bir biçimde boğmak, yani Macron'un metaforunu bir kez daha kullanmak gerekirse, savaşı kazanmaktır. Şakaya gelir bir iş değildir bu; doğa (dolayısıyla, bilimcilerin başat rolünün) ve toplumsal düzenin (ve elbette devletin -başka türlüsü olamazdı- otoriter müdahalesinin) kesiştiği ölümcül bir sürecin yayılmasının dayattığı bir zorunluluktur.

Bu çabanın ortasında devasa bir boşluğun zuhur etmesi kaçınılmazdır. Koruyucu maskelerin eksikliğini ya da hastanedeki tecrit sırasındaki hazırlıksızlığı bir düşünün. Ama gerçekten de kim böyle bir şeyi "tahmin etmiş" olmakla övünebilir ki? Kimi açılardan devlet, mevcut duruma gelinmesini önlemedi, bu doğru. Hattâ diyebiliriz ki, onyıllar boyunca, kamu yararına faaliyet gösteren devlet sektörlerinin yanı sıra ulusal sağlık sistemini zayıflatmak suretiyle, yıkıcı bir salgına benzer bir şey ülkemizi hiç etkile-

yemezmiş gibi hareket etti. Bu bakımdan devlet, gerek Macron şahsında, gerekse en azından son otuz yıl boyunca ondan öncekilerin şahsında son derece suçludur.

Ama yine de, belki bir-iki müstesna bilimciyi saymazsak, Fransa'da bu türden bir salgının patlak vereceğini kimsenin tahmin etmediğini ve hattâ böyle bir şeyin kimsenin aklına bile gelmediğini belirtmek doğru olur. Belki de pek çok kişi böyle bir şeyin kara Afrika ya da totaliter Çin'in başına gelebileceğini, ama demokratik Avrupa'da böyle bir şeyin olmayacağını düşünmüştü. Ve bu noktada solcuların -ya da Sarı Yeleklilerin ve hattâ sendikacıların- nutuk çekmeye ve son zamanlarda sarakaya aldıkları Macron'a dair yaygara koparmaya hakları yok. Onlar da bunu hiç tahayyül etmediler. Tam aksine, salgın Çin'den yayılmaya başlamışken, çok yakın zamana kadar, hiçbir şekilde kontrol edilmeyen toplantılarda ve gürültülü eylemlerde bir araya geldiler ki bu da her kim olurlarsa olsunlar onların, yönetenlerin olup bitmekte olan şeylere dair kapsamlı önlemler almada gecikmesini yüksek sesle kınamalarını geçersiz kılar. Doğrusunu söylemek gerekirse, Fransa'da başka hiçbir siyasi güç Macron devletinden önce bu önlemi almamıştı.

Bu devlet bakımından söz konusu olan durum, burjuva devletin bir açıdan yalnızca burjuvazininkinden daha genel olan çıkarları doğrudan, açıkça hâkim kılmalı; öte yandansa, gelecekte, bu devletin genel biçimini temsil ettiği sınıf çıkarlarının önceliğini stratejik olarak muhafaza etmeli. Bir başka deyişle konjonktür, kendisi bizatihi genel olan bir "düşman"ın içeride olması yüzünden (savaş zamanlarında bu bir yabancı işgalci olabilir, ama hâlihazırda SARS 2 virüsü), devleti, yetkili temsilcisi olduğu sınıfın çıkarını daha genel çıkarlarla bütünleştirmek suretiyle durumu idare etmeye zorluyor.

Bu tür bir durum (dünya savaşı ya da dünyaya yayılan salgın) siyasal düzeyde epey "taraf-sız"dır. Geçmişteki savaşlar sadece iki örnekte devrimleri tetiklemiştir. Bu örneklerdeki devlet-

lerin, yani Rusya ve Çin'in, zamanın emperyal güçlerinin çeperinde veya ötesinde yer aldığı söylenebilir. Rusya bağlamında, bunun sebebi, Çarlık rejiminin her anlamda ve uzun zamandır gerilemesiydi. Bu devasa ülkede sahici bir kapitalizmin doğuşuna potansiyel olarak uyum sağlamış bir iktidar olması da bu gerilemeye dahildi. Ve onun karşısında, Bolşevikler suretinde, olağanüstü önderler tarafından kuvvetlice yapılandırılmış modern bir siyasi öncü vardı. Çin bağlamında, dünya savaşından önce içeride devrimci bir savaş vardı ve Çin Komünist Partisi, daha 1940'ta, çetin sınavlardan geçmiş bir halk ordusunun başındaydı. Buna karşılık, savaş hiçbir Batı ülkesinde muzaffer bir devrimi tetiklememişti. 1918'de mağlup edilmiş ülkede, yani Almanya'da dahi, Spartakist isyanı çabucak bastırılmıştı.

Buradan çıkarılacak ders açık: Süregiden salgın, salgın olarak, Fransa gibi bir ülkede kayda değer siyasi sonuçlar doğurmayacaktır. Yeni başlayan homurdanmaları ve yaygın değilse de zayıf sloganlarını hesaba kattığımızda, burjuvazimizin Macron'u defetmenin vakti geldiğine inandığını varsaysak bile, bu asla ve kat'a dikkate değer bir değişimi temsil etmeyecek. "Siyaseten doğru" adaylar zaten tetikte bekliyor, köhne olduğu kadar tiksinç de olan bir "milliyetçiliğin" en küflü biçiminin savunucuları da öyle.

Bu ülkenin siyasi koşullarında gerçek bir değişim arzulayan bizlere gelecek olursak, salgın sonucunda ortaya çıkan bu fasıladan ve hattâ -tümüyle zorunlu- izolasyondan faydalanmanın yollarını bulmaya çalışmalıyız ve bunu yeni siyaset figürleri üzerinde, yeni siyasi sahalar tasarısı üzerinde ve komünizmin (icat edildiği ilk aşamanın ve ilginç olmakla birlikte nihayetinde mağlup olduğu devletçi deney aşamasının akabindeki) üçüncü aşamasının ulus-aşırı ilerleyişi üzerinde çalışmak için yapmalıyız.

Salgın gibi fenomenlerin *kendi başlarına* siyaseten yenilikçi bir şey doğrultusunda işleyebileceğini işleyebileceğini öngören her perspektifi

sıkı bir eleştiriden geçirmemiz de gerekiyor. Salgına dair bilimsel verilerin herkese aktarılmasına ilaveten, siyasi bir değişim hastaneler ve kamu sağlığı, okullar ve eşitlikçi eğitim, yaşlıların bakımı ve bu türdeki başka meselelere ilişkin yeni olumlamalar ve kanaatlerle gerçekleştirilebilecek ancak. Mevcut durumun dikkat çektiği tehlikeli zayıflıkların bilançosuyla ancak bunlar birbirine eklemlendirilebilir.

Aklıma gelmişken, "sosyal medya" denen şeyin, milyarderlerin ceplerini doldurmaktaki rollerinin yanında, her şeyden önce palavracıların zihinsel felcini, kontrol edilmemiş söylentileri, Nuh nebiden kalma "yenilikler"in keşfini ve hattâ faşizan bilmesinlerciliği yaymaya yarayan bir yer olduğunu bir kez daha gösterdiğini açıkça ve hiç çekinmeden belirtmek gerekecek.

Kendimizi izole ederken bile ve hattâ tam da böyle yaparken, bilimin kontrol edebildiği hakikatler ve yeni bir siyasetin ayakları yere basan bakış açıları, yerelleşmiş deneyimleri ve stratejik hedefleri dışında hiçbir şeye itimat etmeyelim.

Çeviren: Erkal Ünal

PARAZİTLERİN SİYASİ KULLANIMI

Massimo De Angelis

Kısa süre önce, Peter Linebaugh'un William McNeill'ın *Plagues and Peoples* adlı 1976 tarihli kitabına dair eski bir değerlendirme yazısı sosyal ağlarda dolaşıyordu. Bu noktada beni McNeill'ın yaklaşımını vurgulamaya yönelten şey, onun tarih-öncesi toplumlardan başlayıp 1700'lerin sonlarında biten tarihsel muhakemesinin genel yapısı.

McNeill, bekamızın iki tür parazite direnç göstermeye dayandığını belirtir: bedenlerimizin içinde yaşayan mikro-parazitler (bakteriler ve virüsler) ve farklı bağlamlarda kendi ekonomik gerekçelerinden hareketle sömüren, vergi koyan, öldüren, köleleştiren ve aşağılayan makro-parazitler (hâkim sınıflar). Her türlü parazit kendi konağının dirimselliğine bel bağlar ve dolayısıyla konağını zayıflatıp onu ölümle burun buruna getirmek aslında parazitin zararına bir durumdur. Bunun yerine, bir denge sağlanması gerekir; ayrıca konağın, ister mikro ister makro türde olsun parazit için, bir artık üretecek kadar yaşamasına olanak tanınması lazımdır.

Bu iki tür parazit arasında elbette birçok fark vardır. Örneğin mikro-parazit için, saldırılacak beden esasen bireyin bedenidir; makro-parazit içinse esasen tüm sosyal bedendir. Fakat bu ve başka bariz farklara rağmen, bu imaj hayatlarımızı ve bekamızı biri üst ölçekte diğeri alt ölçekte bulunan, bizler ve iki tür parazit arasında iki aksiyon ve reaksiyon bağlamı, yani ilişkiler oluşturan iki kuvvet alanının ortasına yerleştirir. Bu iki kuvvet alanının ortasında, çokluğun öznellikleri yer alır; yani belirli tarihsel aşamalarda, yeniden oluşum ve (re)aksiyon zamanlarıyla, kendi hayat tahayyüllerini izleyip beka perspektifleri oluştu-

rarak üretebildikleri mekânlar ve ağlar içinde, bu iki türdeki parazitleri karşılarına alarak devinen pek çok öznellik bulunur.

Nitekim, tarihe bakacak olursak, bir veba iktidar ilişkilerini tabi sınıfların lehine olacak şekilde değiştirmiş olabilir (sözgelimi Avrupa'da 14. yüzyıldaki Kara Veba'da olduğu gibi: bunun sonucunda İngiltere'de 1381'de baş gösteren köylü isyanı feodalizmin tarihsel bir krize girmesine neden olmuştu). Tam aksine, Avrupalı fatihlerin Amerika kıtasına getirdiği salgınlarsa yerli halkların direnişinin zayıflamasına sebep olmuştu. Bu halklar çiçek hastalığı, kızamık ve grip gibi o âna dek kendi bedenlerinde hiç tecrübe etmedikleri patojenler yüzünden ölmüştü. 1492 ile 1600 arasında, Amerika kıtasındaki yerli halkların yüzde doksanı, yani takriben 55 milyon kişi, hem Conquistadorların hem de bu yeni patojenlerin şiddeti sonucunda yaşamlarını yitirmişti.

Makro-parazitlerle Kavga

Söylemeye çalıştığım şey şu: Mikro-parazitlerin etkileri çokluklar tarafından makro-parazitlere karşı kullanılabilir ya da tam aksine, makro-parazitler tarafından çoklukları düzene sokmak için de kullanılabilir. Buna parazitlerin siyasi kullanımı diyelim. Bu kullanım çoklukların daha iyi bir dünyada yaşamak için mücadele etmelerine yarayabildiği gibi, parazitlerin daha iyi uyum sağlayacakları ve mevcut hâllerini devam ettirmelerini mümkün kılacak bir ortamda hayatta kalmalarına da yarayabilir.

İçinde bulunduğumuz bağlamda, parazitlerin siyasi kullanımı temelde bekamızın idare edilme biçimleriyle bağlantılı bir acil durum meselesi. Ama bizi ev-iş-tüketim döngüsüne hapsetmek isteyen bu iklimde, acil durum sonrasındaki "normalliği" yeniden düşünmek için harekete geçmekte fayda var. Bunu hem pandeminin ardından acil durumun kurumsallaşmasına karşı hem de orta sınıfların ritimlerine, çalışma tarzlarına ve tüketimine dönmenin sosyal ve ekolojik açıdan kabul edilebilir bir normallik

olduğu yolundaki boş umuda karşı yapmalıyız. Acil durumun sonrasını düşünmeye başlamak için, bu acil durumun neleri öne çıkardığı üzerinde biraz daha durmak gerek.

Bir fosforlu işaret kalemi yazılı bir metinde ne yapıyorsa, korona virüsü de topluma dair gözlemlerimize onu yaptı: Farklara ve ilişkilere işaret etti. Neoliberal kapitalizm sorumluluğu sırf bireylerin omuzlarına yüklerken, korona virüsü (keza başka sağlık vakaları, ekonomik ve ekolojik acil durumlar) iki şeyi belirginleştirir: sosyal beden üzerindeki farklılaşmış çok-ölçekli etki; ve sosyal tabakalaşmayı yoğunlaştıran ve hastaneleri yeniden yapılandıran (kaynaklarını azaltan ve mâliyetleri artıran) neoliberalizmin sağlık hizmetini dert etmemesi, bilakis mikro-parazitler karşısındaki sağlık risklerini artırmış olması.

Bugünün normalliğinde, sosyal bedeni yeniden üretmenin etkisi eşit biçimde dağıtılmıyor. Tıpkı korona virüsünün nüfusun farklı kesimleri üzerindeki etkilerinde eşitlik olmadığı gibi. Fakat bu eşitsizliğin tek sebebi sosyal bedenin bulaşma olasılığını, iyileşmeyi ya da ölümü (gençler ve yaşlılar, hemşireler ve blogerlar) adaletsizce dağıtan niteliksel farklılaşması değil. Sosyal kaynaklara erişimdeki ve mevcut ilişki tarzlarındaki farklılaşma da bunun sebebi.

Neoliberal küreselleşmenin dogmasını sorgularcasına, virüsün ilk bulaştığı yerler en küreselleşmiş ve bağlantıların en yoğun olduğu yerlerdir. En çok ölenler yaşlılardır. Keskin bir farktır bu, zira hastaları hayata döndürmek için elde yalnızca bir adet akciğer solunum cihazı varsa doktor kimin ölüp kimin yaşayacağına karar verirken bu farkı göz önünde bulundurur. Esnek ekonomideki güvencesizler gibi zayıf kategoride yer alan insanlar, hükümetlerin hareketi kısıtlamak üzere aldığı tedbirlerin sonucunda gelir ve ekonomik güvence açısından en çok etkilenen kesimdir.

Özgürlükten yoksun olan ve tıklım tıklım hapishanelerde yaşayanlar açısından bu kısıtlama tedbirleri, uzun zamandır zaten dayanılmaz olan

bir durumda bardağı taşıran son damladır. Sevdiklerinizi görememek ve aşırı kalabalık yüzünden, virüse daha fazla maruz kalmak demektir bu. Dahası, bu salgının idaresinin büyük ölçüde, sosyal bedenin bekasını mümkün kılan (çok düşük ücretlere çalışan veya hiç para ödenmeyen) pek çok işçinin çalışmasına dayandığını akılda tutmak gerek.

Peki Ya Bağlamı Değiştirirsek?

Bu acil durumun vurguladığı bir başka şeyse virüsün yayılmasının önüne geçmenin veya onu zaptetmenin dünyayla, başka insanlarla olan temaslarımızın, yani sosyal ilişkilerimizin ayırdına varmamıza dayanmasıdır. Bu acil durum zarfında sosyal ilişkilerin nasıl sürdürülmesi gerektiği konusundaki vurgu -"belirli bir uzaklıkta durun", "ellerinizi yıkayın" vb.- belirli bir bağlamda başkalarıyla birlikte dünyada oluşumuzdaki ustalığın bir ölçüsüdür. Şimdi gelin bu acil durumun içinden bir çıkalım, bağlamı değiştirelim ve çağımızın diğer acil durumlarının bağlamına girelim: iklim değişimi, sosyal adalet(sizlik), güvencesizlik, göç. Bu bağlamlarda sosyal ilişkilere odaklanmak ve insanlar ile biyosfer arasında yeni ilişki ustalıkları keşfetmek ne anlama gelir?

Dolayısıyla, kendilerini bakım odaklı ilişki ilkesine dayalı "normalliği" yeniden inşa etme perspektifine yerleştiren altüst edici ve yaratıcı öznelliklere müthiş bir ihtiyaç var: sosyal tabakalaşmaları yeniden oluşturmak ve son yirmi otuz yıl içinde yürürlükten çıkarılan hakları yeniden elde etmek amacıyla, bireylerin bedenlerinin, sosyal bedenin ve siyasi bedenin bakımı.

O yüzden şu soruyu sormak gerek: Mevcut kriz ışığında ve diğer krizlerle (şimdikinden daha fazla kurbana yol açan ekolojik, sosyal vb. krizlerle) ilişkisel ve bakıma dayalı bir açıdan yüzleşme gereğinin hemen ortaya çıkacağını hesaba katarsak, yeni bir "normallik" nasıl inşa edilebilir? Korona virüsü alarmının dikkat çektiği bir düğümün altını çizmek istiyorum, o da bir fazlalık anlatısına duyduğumuz ihtiyaç.

Fazlalık Anlatısı ve Müşterekleştirme

Fazlalık kelimesi genellikle herhangi bir kullanışlılık sunmayan unsurlar içeren sistemlerle ilişkilendirilir. Örneğin, ekonomik verimliliği sağlamayı öngören "yeniden yapılandırma" tedbirlerinin akabinde yaşanan iş kayıpları İngilizcede fazlalık [redundancy] diye adlandırılır. Gelgelelim, sosyal bedenin ve bireylerin bedenlerinin bakımı söz konusu olduğunda, fazlalık (ya da işleyiş için kesinlikle gerekmeyen ekstra bileşenlerin dâhil edilmesi) normalliği (bireylerin bağışıklık sistemlerinin güçlenmesine yardımcı olmak suretiyle) daha az stresle karşılamamızı sağladığı gibi, her türlü krizi çok daha sakince karşılamamızı da sağlar. Salt kâr mantığını aşan insan ve unsur fazlalığıyla birlikte, ekonomi ve hesaplama mantıklarınca ölçülenden daha yüksek bir esneklik sağlanır, bu da sistemlerin dayanıklılığını artırır. Daha çok fazlalığa sahip olan sistemler yaratıcı kapasiteleri de daha çok olabilir; bu tür sistemler daha kapsamlı ve yoğun işbirliği ağları kurabilir ve gerektiğinde bu ağları çok daha etkili şekilde harekete geçirebilir.

İşlerin olabildiğince az fazlalık ve ekonomi-dışı esneklik çerçevesinde tanımlandığı bürokratik kontrol hiyerarşileri modellerinden farklıdır bu. İtalya'da bugün yaşanan krizde, birçok insanın dayanışma döngülerine katılması sayesinde fazlalılık inşa ediliyor: kendi kendine örgütlenen apartman kolektifleri, yaşlıların alışverişini yapmayı üstlenen kişiler, kendi görevlerine kapanıp kalmak zorunda olmadığını hisseden sağlık çalışanlarının birden çok görevi üstlenmesi vb. Kriz anlarından sonra genellikle ortaya çıkan müştereklestirme sosyal bedenin fazlalığa ihtiyaç duyduğunun bir göstergesi.

Bireysel üretim gerçekliklerin daha üst ölçeğinde, fazlalık düğümü iki şey anlamına daha gelir. Birincisi, herkes için asgari (temel) bir gelir; yani, herhangi bir olası krizin (sağlık, çevre krizi vb.) en zayıf toplumsal kesimler veya bölgeler üzerindeki olumsuz etkilerine karşılık vermeyi amaçlayan bir sosyal algoritma, bir otomatik mekanizma. Neoliberal mantığın ve pek çok

makro-parazitin gözünde, iş arayışından bağımsız olarak temin edilecek böyle bir temel gelir, kaynakların çarçur edilmesiyle aynı anlama gelir. Ne var ki kriz idaresi açısından bakıldığında, böyle bir gelir hem yeni bir normalliği daha sakince, daha az stresle yönetmemiz, daha fazla kaynağı yeni bir kurucu müştereklestirme dalgasına yatırmamız için hem de yeni acil durumlar ortaya çıktığı takdirde, en başından, en azından bir dereceye kadar, herkesin güvende olduğunu bilmek için gereklidir.

Son olarak, fazlalığı, izlenecek politikaları teşvik edilmesi gereken çoğul katılıma açmanın bir ilkesi olarak da düşünmemiz gerekiyor. Bu bağlamda katılım sırf bir müzakere âni değil, aynı zamanda kontrol hiyerarşilerini gitgide yerindenlik ilkesinin (kararların idarenin en doğrudan etkilenen düzleminde alındığı) geçerli olduğu çok-ölçekli sistemlere dönüştüren kurucu bir ilişki gücü anlamına gelir.

Bu Kriz Herhangi Bir Şeyi Düzeltebilir mi?

Yaşamakta olduğumuz kamusal sağlık krizi bizi ilişkilere dikkat göstermenin hayati önemini gözlerimizin önüne serdi. Aynı zamanda, neoliberalizmin katmanlaşmış bireysel bedenlerin ve genel olarak sosyal bedenin kırılganlığını nasıl artırdığına işaret etti. Ayrıca daha temkinli davranmanın, kendimize ve başkalarına ihtimamla yaklaşmanın rasyonelliğini kabul ettirdi bize.

Bu kriz sona erecek erecek elbette ama bir mikro-parazitin mağlup edilmesi durumunda, makro-parazitlerin hayatlarımızı belki de mikro-parazitlerle savaşmak için denenmekte olan sosyal kontrol teknikleriyle yönetmeye devam etmesine izin verirsek, hiçbir şey düzelmemiş olur. Gözünü ilişkilere çeviren yönetim bakım, özen, ihtimama dayanmalı, sosyalliğimizi ve üretkenliğimizi de bunların üzerinde inşa etmelidir.

Çeviren: Erkal Ünal

PANDEMİ ZAMANINDA MÜCADELE SİYASETİ

Sandro Mezzadra

Eczanenin önünde bitmeyen bir bekleyiş, süpermarkete adım atmadan önce girilen uzun kuyruklar... Günümüzde giderek yaygınlaşan buna benzer deneyimler, korona virüsünün yayılmasının toplumumuzu nasıl dönüştürdüğünü görmemize yardımcı olabilir. Yine de daha somut olarak, küresel pandemi ve İtalya hükümetinin ona karşı aldığı önlemler, aslında sadece bir zamandır zaten mevcut olan eğilimleri daha da ağırlaştırıyor. Son onyıllarda, korku siyasetinin hükmü altında bu eğilimler siyasete damgasını vurdu. Şu anda yaşadığımız fiziksel temas korkusunda veya insanlar arasında "güvenli mesafe"nin korunup korunmadığına bekçilik eden şüpheli bakışlarda bu pekâlâ görülebilir. Şüphesiz böyle bir kontrol kaygısı, yaşamlarımıza hükmeden iktidarları güçlendirir; ayrıca buna benzer hükümet önlemleri bir kez alındığında, siyaseten ihtimal dahilinde olanın cephaneliğine eklendiklerini de anımsaya değer. Ama bu süreçte akla farklı şeyler getiren başka görüntüler de yok değil. Sokakta insanlar birbirlerine gülümsüyor, balkonlardan müzik yayını yapılıyor ve salt doktorları ve hemşireleri değil, çalışma koşulları üzerinden sunulan sağlık güvencelerini savunmak üzere greve giden fabrika işçilerini de bir dayanışma hissi sarmış durumda.

Toplumsal hareketlerin ve solun rengârenk sahasında, tartışmalar, belli ki, bu ilk vasfa, yani acil durum zamanlarında kontrol araçlarının keskinleşmesine odaklanmış durumda. Viroloji ve epidemiyoloji uzmanı kesilen tanınmış filozofların ifade ettiği görüşlerin de ötesinde, Covid-19'un şu anda ne kadar ciddi olduğuna dair

bir tür şüphecilik hâkim. Ben bu tavrın yanıltıcı olduğunu düşünüyorum. Bunun yerine, basitçe ifade edecek olursak, korona virüsünün yayılmasının milyonlarca kişinin sağlığını ve yaşamını tehdit ettiğini (bilhassa yaşlıların ve diğer risk altındaki bireylerin) ve sağlık hizmetleri sisteminin ayakta kalıp kalamayacağını tartışmaya başlamamız gerekiyor. Bu noktada hiçbir şüpheye yer olmaması gerektiğini düşünüyorum. Yine de hâl böyle. Korona virüsü, hayli elzem bir şeyi tehdit ediyor: "müşterek"i. Süregiden salgın, böyle bir müşterek [anlayışının] kırılganlığını ve esnekliğini, bunun yanı sıra bilhassa son birkaç yıldır feminist tartışmalarda bilhassa vurgulanan "bakım" gereksinimini gösteriyor. Fakat şu anda İtalya'da, Avrupa'da ve dünyada olup bitenler üzerine düşünmek için mevcut durumun daha çok kontrol altına alınması gerektiğini unutmaksızın bu ikinci, bir o kadar elzem yaklaşımı geliştirmek istiyorum.

Korona virüsünün daha önce eşi benzeri görülmemiş ekonomik etkileri oldu. Onyıllardır ilk defa, kökeni "gerçek ekonomi"de yatan bir kriz, finans piyasalarını fena hâlde vurdu ve daha önce görülmemiş kayıplara neden oldu. Küresel kapitalizm söz konusu olduğunda, mevcut durumu ifade etmek üzere en uygun şey "blokaj" metaforu gibi görünüyor. Tıpkı bir ayna gibi, kriz, değer verme ve birikim devreleri, sermayenin, metaların ve insanların yorulmak bilmez hareketine bağlı olan kapitalizmin tersine dönmüş görüntüsünü yansıtıyor. Tedarik zincirleri, kapitalist küreselleşmenin altyapı iskeletini ve lojistiğini oluşturan bağlantılar, bugün belli bir ölçüde bloke olmuş gibi görünüyor. Borsa ücretleri -ki uzunca bir zamandır tedarik zincirlerine ve onlara bağlı koridorlar, özel bölgeler ve teknoloji merkezleri ağına yön veriyorlardı- böyle bir blokajı kaydetmek zorunda kalıyor.

Yaşanan pandeminin küresel kapitalizmin gelişiminde geri dönüşü olmayan bir noktaya çarptığını söylemek yanlış olmaz. "Ezme" ya da kıyamet fantazilerine kapılıyor falan değilim. Kapitalizm elbette korona virüsünden sonra

da var olmaya devam edecek ama son yıllarda gördüğümüz versiyonundan hayli farklı olacak. Kaldı ki çoktan 2007-2008 finansal krizinden kaynaklanan bazı radikal değişimler göstermeye başlamıştı bile. İtalya'da ne olduğunu anlamak için küresel düzeye atıfta bulunarak işe buradan başlamak gerektiğini düşünüyorum. Şu anda İtalya bir "laboratuvar" işlevi görüyor, her ne kadar çok da uzak olmayan geçmişte olduğundan çok daha farklı şartlar altında olsa da.

Basite kaçmayı göze alarak, bugünlerde krize cevaben şekillenmekte olan iyi tanımlanmış iki alternatif olduğunu söylemek mümkün. Bir yanda -esasen sosyal Darwincilikten etkilenen- "Malthusçu" yanıt var, buna örnek olarak Johnson-Trump-Bolsonaro eksenine bakabiliriz. Öte yanda, mevcut krizle başa çıkmak için temel alet olarak kamusal sağlık sistemine yeniden kıymet verme amacı taşıyan alternatif bir yanıt ortaya çıkıyor, Çin, Güney Kore ve İtalya'da bunun çok farklı örnekleri görülüyor. İlkinde, binlerce kişinin ölümü bir tür doğal seçilim gibi görülüyor, ikincisindeyse büyük oranda kısmen olumsal nedenlerle, mevzu, farklı derecelerde otoriterlik ve toplumsal kontrol içerecek şekilde "toplumu savunmak lazım"a dönmüş gibi görünüyor.

Açmak gerekirse: Burada İtalyan hükümetinin aldığı önlemleri onaylamaya çalışmıyorum. Sadece, şu anda, küresel olarak hem kapitalizmin geleceği hem de yaşamlarımız için -ki ikisi de nihayetinde aynı şeye çıkıyor- ciddi sonuçları olacak bir ihtilafın içinde olduğumuzu söylemekle yetiniyorum. Bu mücadele, hükümetleri "Malthuscu" çözümleri savunan ama toplumsal ve siyasi olarak direnişlerin de köklü ve kararlı olduğu Birleşik Krallık, ABD ve Brezilya gibi ülkeleri etkiliyor. Ama aynı mücadele, işçilerin Confindustria'nın (İtalyan Çalışanlar Federasyonu ve İtalyan Endüstri Federasyonu) tercihlerini kabul etmeyi ve kendilerini üretimin üstünlüğü uğruna feda etmeyi reddettiği İtalya gibi ülkeleri de etkiliyor. Daha genel olarak, korona virüsünün idaresi, mühim bir ihtilaf sahası olarak görünüyor. Sadece, şimdi ve önümüzdeki aylarda,

toplumsal mücadelelerin yoğunlaşması demokrasiye ve müştereğin "bakımı"na dönük mekânların kurulmasını sağlayabilir. Bu ABD kadar İtalya için de geçerli.

Yakın gelecekte ortaya çıkması muhtemel bir dizi senaryo var, bunlardan herhangi birinin gerçek olmasını sağlayacak koşulları incelemeye değer. Kamusal bir sağlık sistemini savunan temel değer, yani sağlık hizmetlerinin sosyal bir hak olması, aslında sorgulanamaz bir faktör. Bu şu anlama geliyor: En azından bir müddet, bu alanda daha fazla kesintiye gidilemeyeceğini, hattâ bilhassa sağlık işçilerinin baskısıyla yeni yatırımların yapıldığı bir döneme girilmesinin mümkün olduğunu söyleyebiliriz. Umalım ki eğitimde de böyle olsun, ancak elbette son haftalarda yaşananan değişimlerle yüzleşmek, onların kalıcı koşullar hâline gelmesine mâni olmak da zorunlu olacak (online eğitime geçilmesi başta olmak üzere). Her krizde olduğu gibi, bakım emeğinin yükü esasen kadınların üzerinde, fakat bu alan bile yeni mücadeleler ve müzakereler için mekânlar yaratma koşulu sunuyor. Yukarıda bahsi geçen işçi grevleri, sendikalaşmanın -sosyal olarak bile- ve "karantina geliri" talebinin önünde yeni ufuklar olduğu ihtimaline işaret ediyor. Her ne kadar fena hâlde ağır bir bedel ödemiş olsalar da, mahkûmların kısa süre önce İtalya'daki isyanları, geçen yıllarda esasen ışıkgeçirmez hâle gelen dünyada yeniden görünürlük kazandı. Her şeye rağmen kısmi de olsa kimi mühim sonuçlar elde ettiler. Korona virüsüyle birlikte insanların alıkonmasının değilse de ülkelerine geri gönderilmelerinin gerçekten son bulduğu göçmen toplama merkezlerinde de, farklı zamanlarda da olsa, aynı şey yaşanıyor.

Esas demek istediğim şeyi tekrarlayacak olursam: Sırf hükümet etme mantıklarının geçireceği evrimlerle kalmayan, belirli mücadele alanları da ortaya atan senaryoları ele alıyoruz. Metodolojik açıdan bakacak olursak, buradan başlamanın elzem olduğunu düşünüyorum. Ayrıca virüs egemenliğe bel bağlamanın ve sınır fetişizminin hepten yanıltıcı karakterini de gözler

önüne serdi. Bu durum, yeniden Avrupa üzerine düşünmeye başlamak için iyi bir koşul. Elbette, Avrupa Birliği şimdiye kadar pek bir şey yapmadı, çelişkili, hattâ amacına aykırı biçimlerde ilerledi. Ancak, dengeli bütçe dogmasıyla kemer sıkma rejiminin nihayet çatırdadığını nasıl görmeyelim? Son çare olarak borç verici rolü üstlensin diye Avrupa Merkez Bankası'na boca edilen "nesnel" gerilimler de etkileyici. Bunlar gerçekten de "nesnel" eğilimler, yani her türlü siyasi niyetsellikten bağımsızlar, buna rağmen Avrupa sahasında mücadeleleri yeniden canlandırmanın koşullarını tanımlıyorlar. Belki de daha iyisi, kıtanın pek çok kısmında gelişecek olan mücadelelere yeniden giriş yapmanın Avrupa düzeyinde koşullarını oluşturuyorlar.

Sonuç olarak, burada ileri sürülen bakış açısı, süregiden pandemiye, farklı hareketler, toplumsal mücadeleler ve bizzat sol açısından ortaya çıkmakta olan mekânlara dikkat çekecek şekilde bakmamıza imkân tanıyabilir.

Daha önce de söylediğim gibi, kontrol, devletin güçlerinin genişlemesi ve korku siyasetinin daha da teşvik edilmesi meselesini azımsamıyorum. Bu vasıflar da elbette mevcut senaryonun bir parçası. Ama bunlara nasıl karşı konulabilir? Bana kalırsa, mevcut "İtalya laboratuvarı" hissini tersine çevirmek için makalenin başında değindiğim müştereğe "bakma/onunla ilgilenme" dediğim şeyden başlamak lazım. Dahası, mevcut durumda, pandemi zamanlarında daha genel bir mücadele siyaseti oluşturmak için var olan fırsatları kavramak bir zorunluluktur.

Çeviren: Öznur Karakaş

KAPİTALİZMİN SINIRLARI VAR

Judith Butler

Kendini izole etme talimatı, pandemiye özgü bu yeni zamanda ve mekânda, küresel olarak birbirimize bağımlı olduğumuz gerçeğini yeniden tanımamıza tesadüf ediyor. Bir yandan, toplumsal temastan mahrum kaldığımız, kendimizi nispeten izole bir sahaya sürgün edilmiş ailevi birimlere, ortak yaşam alanlarına veya bireysel konutlara tecrit etmemiz istenirken, diğer yandan, süratle sınırları aşan, ulusal alan fikrinden bihaber bir virüsle karşı karşıyayız. Bu pandeminin, eşitlik, küresel olarak birbirimize bağımlı oluşumuz ve birbirimize karşı yükümlülüklerimize dair düşüncelere etkileri nedir? Virüs ayrım yapmıyor. Hepimize eşit muamele ettiğini, hepimizi eşit olarak hastalanma, bir yakınını kaybetme, eli kulağında tehdit dünyasında yaşama riskiyle karşı karşıya bıraktığını pekâlâ söyleyebiliriz. Hareket etme ve atağa geçme hâline baktığımızda, virüs, insan topluluğunun eşit derecede esnek olduğunu kanıtlıyor. Aynı zamanda, bazı devletlerin veya bölgelerin önceden hazırlıklı olma hususunda gösterdiği başarısızlık (ABD şu anda muhtemelen bu kulübün en meşum üyesi), ulusal politikaların güçlendirilmesi ve sınırların kapanması (ki genellikle buna panik hâlinde yabancı düşmanlığı eşlik eder) ve küresel ıstırabı sermayeye dönüştürmeye hevesli girişimlerin gelişi, hep milliyetçilik, beyazların üstün olduğunu düşünen ideoloji; kadınlara, kuir bireylere ve trans bireylere dönük şiddet dahil olmak üzere radikal eşitsizlik ve kapitalist sömürünün pandemi alanlarında güçlerini artırma ve yeniden üretilme yolu bulduğunu gösteriyor. Bu da bizlere hiç de şaşırtıcı gelmemeli.

ABD'de sağlık hizmetleri politikaları, bunu bambaşka biçimde açığa çıkarıyor. Zaten tahay-

yül edebileceğimiz bir senaryo, Covid-19'a karşı etkili bir aşının üretilmesi ve piyasaya sürülmesi. Yeniden seçilmesini temin etmek için siyasi puanlar toplamaya belli ki pek hevesli olan Trump, çoktan Alman hükümetinin finanse ettiği Alman şirketi CureVac'ın ürettiği bir aşının ABD'de piyasaya sürülmesinin münhasır haklarını (nakit olarak) satın almaya soyundu. Bu durum karşısında pek de memnun olamayan Alman Sağlık Bakanı, Alman basınına teklif verildiğini doğruladı. Alman siyasetçi Karl Lauterbach, "Üretilmesi muhtemel aşının haklarının münhasıran ABD'ye verilmesi ne pahasına olursa olsun engellenmelidir. Kapitalizmin sınırları yok," dedi. "Münhasır kullanım" hükmüne karşı çıktığını, aynı hükmün, Almanların münhasır kullanımı söz konusu olsaydı da onu daha çok memnun etmeyeceğini varsayıyorum. Öyle olduğunu umalım, çünkü Avrupalı yaşamların diğerlerinin önüne konduğu bir dünyayı tahayyül edebiliyoruz, ne de olsa AB sınırlarında bu değerin nasıl da şiddetle biçildiğini görüyoruz.

Bir kez daha *Trump'ın aklında ne vardı* diye sormanın bir anlamı yok. Aynı soru, tam bir çaresizlik içinde o kadar çok kez soruldu ki, artık muhtemelen şaşıramıyoruz bile. Bu demek değil ki, her yeni etik olmayan veya suç teşkil eden kendini yüceltme anında öfkemiz azalıyor. Bu muhtemel aşıyı satın alıp onu sadece ABD vatandaşlarının kullanımına açma girişimlerinde başarılı olursa, ABD vatandaşlarının bu çabalarını alkışlayacağını, diğerleri dururken kendilerinin ölümcül bir tehditten kurtarıldığı fikriyle dört köşe olacaklarını mı sanıyor? Bu tarz bir radikal toplumsal eşitsizliği, Amerikalıların istisna tutulmasını, kendince pek "parlak" ilan ettiği pazarlık biçimini sevecekler mi gerçekten de? İnsanların çoğunun, aşının nasıl geliştirileceğine ve dağıtılacağına piyasanın karar vermesi gerektiğini düşündüğünü mü sanıyor? Bunun, böyle bir zamanda, piyasa mantığını aşması gereken, dünya sağlığını ilgilendiren bir sorun olduğu hususunda ısrarcı olmak onun dünyasında düşünülebilir bir şey mi ki? Bizlerin de böyle ha-

yalî bir dünyanın parametreleri içinde yaşadığımızı varsaymakta haklı mı? Ulusal vatandaşlık temelinde böyle kısıtlamaların uygulanmaması hâlinde ve hattâ kullanılabilir olduğunda aşının sadece belli kişilerin erişimine sunulacak şekilde dağıtılıp diğerlerinin süregiden ve artan esneklik koşullarına terk edilmesi hâlinde bile, zenginlerin ve tam olarak sigortalanmış olanların böyle bir aşıya erişim sağlamak için koşuşturacağını elbette göreceğiz. Toplumsal ve ekonomik eşitsizlik yüzünden virüs illa ayrımcılık yapacak. Ayrımcılık yapan virüsün kendisi değil ama milliyetçilik, ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve kapitalizmin birbiriyle örtüşen güçlerinin şekillendirdiği ve canlandırdığı biz insanlar bunu kesin yapacağız. Önümüzdeki yıl, bazı insanların diğerleri pahasına yaşama hakkı iddia ettiği, yası tutulabilir ve tutulamaz yaşamlar, yani ne pahasına olursa olsun ölümden korunması gerekenler ve hastalık ve ölüm karşısında korunmaya değer görülmeyen yaşamlar arasındaki suni ayrımı yeniden tesis ettiği acı veren senaryoyla yüzleşmemiz muhtemel görünüyor.

Bütün bunlar, Bernie Sanders'ın Demokratların adayı olma ihtimalinin istatistiki olarak imkânsız olmasa da çok uzak kaldığı ABD başkanlık seçimleri mücadelesi esnasında gerçekleşiyor. Biden'ın Demokrat Parti adaylığında başı çektiğini gösteren yeni tahminler, bu zamanlarda, Sanders'ın ve Warren'ın Herkese Medicare'i -ülkede herkesin temel sağlık hizmetlerine erişimini temin eden kapsamlı bir kamu sağlığı programı- savunduğu düşünüldüğünde bilhassa kahredici. Böyle bir program, istikrarlı biçimde hastaları yüz üstü bırakan, gerçekte ödenmesi imkânsız olan cepten harcamaları zorunlu kılan ve sigortalı olanlar, sigortalı olmayanlar ve sigortalı olamayanlar arasındaki vahşi hiyerarşiyi idame ettiren piyasa odaklı özel sigorta şirketlerine son verecektir. Sanders'ın sağlık bakımına yönelik bu sosyalist yaklaşımını, kampanyasının başlarında Elizabeth Warren'ın ortaya attığı programdan çok da farklı olmayan sosyal demokrat bir yaklaşım olarak ifade etmek daha yerinde ola-

caktır. Ona göre, sağlık sigortası bir "insan hakkı"dır. Bundan kastettiği şey, bütün insanların talep ettikleri sağlık bakımına hakkı olmasıdır. Pekala bunu neden, bir toplumda bir arada yaşamanın gerektirdiği toplumsal bir yükümlülük olarak görmüyoruz? Böyle bir hususa kamunun mukavele etmesini sağlamak için Sanders'ın ve Warren'ın Amerikan halkını, hiçbirimizin diğerlerinin sağlık hizmetlerine erişim hakkını reddetmediği bir dünyada yaşamak isteme hususunda ikna etmesi gerekecek. Diğer bir tabirle, birileri hayatlarını kurtarabilecek bir aşıya erişebilirken diğerlerinin parasını ödeyemedikleri veya ödeyebilecek bir sigortaya sahip olmadığı için buna erişememesinin hepten kabul edilemez olduğu toplumsal ve ekonomik bir dünya üzerinde hemfikir olmamız gerekecek.

Kaliforniya ön-seçimlerinde, kayıtlı Demokratların çoğunluğu gibi, Sanders'a oy verme nedenlerimden biri, Warren'la birlikte onun, dünyayı, radikal bir eşitliğe dönük kolektif bir arzu üzerinden düzenlenmiş olarak yeniden tahayyül etme yolunu açmış olmasıdır. Bu, sağlık bakımı gibi yaşamak için gerekli malzemelerin her kim olursak olalım, maddi gücümüz yetse de yetmese de herkesin erişiminde olduğunu ısrarla belirtmek üzere bir araya geldiğimiz bir dünya. Bu politika, evrensel sağlık bakımını savunan diğer ülkelerle dayanışma içerisinde olunmasını sağlayacak, bu yüzden de eşitlik ideallerini gerçekleştirmeye adanmış ulus-ötesi bir sağlık politikasını öne sürecektir. Tam da pandeminin gündelik yaşamı bitirdiği, evsizlerin, sigortasızların ve yoksulların esnekliğini yoğunlaştırdığı bir anda ulusal tercihi Trump'la ve Biden'la kısıtlayan yeni anket sonuçları geldi. Sağlık politikasının her canlıya eşit biçimde kapsadığı, değerli olanları hastalığa ve ölüme terk edilebilir olanlardan kolayca ayıran piyasanın sağlık hizmetleri üzerindeki hâkimiyetini yıkan bir dünya görmek isteyen bir halk olabileceğimiz fikri, kısa bir süreliğine hayatta kaldı. Sanders ve Warren bu diğer ihtimali ayakta tutarken kendimizi farklı bir biçimde değerlendirmiştik. Kapitalizmin biz-

lere sunduğu hükümlerin dışında düşünmeye ve değer vermeye başlayabileceğimizi görmüştük. Warren artık aday olmasa da, Sanders'ın aynı ivmeyi tekrar kazanma ihtimali pek olmasa da, hâlâ, bilhassa şimdi, neden ulus olarak bütün yaşamlara eşit değere sahip muamelesi yapmaya karşı çıktığımızı sormamız lazım. Neden Trump'ın diğerlerinden evvel (kendi ifadesiyle) Amerikan yaşamlarını koruyacak bir aşıyı temin etmek istemesi bazılarını heyecanlandırıyor? Evrensel ve kamusal sağlık önerisi, ABD'de sosyalist bir tolumsal imgelemi yeniden canlandırdı, bunun artık ülkede sosyal bir politika ve kamusal taahhüt olarak gerçekleştirilmesinin beklenmesi gerekiyor. Ne var ki pandemi zamanında maalesef hiçbirimiz bekleyemeyiz. Bu ideal artık, başkanlık kampanyasından ziyade önümüzde duran uzun dönemli mücadeleye odaklanan toplumsal hareketlerde canlı tutulmalı. Kapitalist "gerçekçilerin" alaya aldığı bu cesur ve şefkatli görüler, giderek artan sayıda kişinin -kimilerinin belki de ilk defa- farklı bir dünya arzusu duymasına fırsat verecek kadar dolaşımda kaldı ve ziyadesiyle dikkat çekti.

Umuyorum ki bu arzuyu hayatta tutabiliriz.

Çeviren: Öznur Karakaş

BİYO-EKONOMİK PANDEMİ VE BATILI İŞÇİ SINIFLARI

Ingar Solty

"Ah... sonuçta galiba yeterince hızlı hareket edemedik."

Stephen King, *Mahşer*

Mart 2020'yle birlikte dünya geleceğe döndü. Eylül 2008'de küresel bir iflasa yol açan 2007-08'in küresel finans krizinin aslında hayatta bir kere gerçekleşen büyük patlama krizi olması gerekiyordu. Fakat yine de şimdi buradayız.

Bu yılın mart ayının başlarında Rusya-Suudi Arabistan petrol tartışması ham petrol fiyatlarının düşüşe geçmesine sebep oldu ve bu Amerikan petrol çıkarma endüstrisine yöneldi, tıpkı korona virüsünün küreselleşmesinin yarattığı ekonomik sarsıntıların görünüşe göre yeni bir küresel resesyona yol açtığı gibi. Bu iddialar, ana akım ekonomistleri tarafından dile getirildi, Harvard Üniversitesi'nden Kenneth Rogoff ve Pankaj Mishra gibi isimler, dünyanın çoktan yeni bir küresel krize girdiğine kani olmuş durumdalar. Birkaç gün sonra merkez bankalarından örneğin Almanya'daki Bundesbank'ın başkanı Jens Weidmann'ın öngörüsü, resesyonun "muhtemelen artık önlenemez" olduğu yönündeydi.

İnsanların Covid-19 krizi hakkındaki görüşlerini "beklenen yürütme gücü"nün geri dönüşü (Gerhard A. Ritter), diğer bir deyişle istisna hâli yasaları belirledi ve öyle görünüyor ki sağlık krizine yönelik alınan ekonomik önemler korkuyu da davet etti. Uluslararası tedarik zincirinin bozulması ve sıfır stoklu üretim yapan son derece kırılgan küresel ekonomiye ciddi derecede zarar

veren Covid-19, ekonomiyi açıkça resesyona gitmeye doğru hızlandırdı ki, hâlihazırda resesyon zaten bu sene sonu kapımızdaydı.

Mevcut Finansal Krizin Kökenleri

GSMH artışı, sermayenin kârlılığı, kapasite kullanımı, çalışma saatlerinin hacmi, vs. zaten resesyon başlangıcının belirtileriydi. Örneğin 2019'da Almanya gibi ülkeler, küresel finansal krizin tavan yaptığı 2009'dan bu yana en düşük büyüme oranlarını gördüler. Buna ek olarak, otomobil endüstrisindeki kitlesel işten çıkarmalar, yalnızca bilgisayarlı otomasyonun ya da elektronik hareketliliğe geçişin sonucu değil, ekonomik hareketlilikteki gevşemenin de sonucuydu. Éric Toussiant, "ekonominin sağlıksız durumu ... ilk Çin'de görülen korona virüsü vakalarından ve dünya ekonomisini etkilemesinden çok daha öncesine dayanıyor... Merkez Bankalar Sistemi [The Fed] ve ana akım medya korona virüsüyle mücadele etmek için alınan önlemleri belirtirlerken doğruyu söylemiyorlar," demekte haklıdır.[1]

Yine de, korona sebebiyle işten çıkarmalar, halkın dünyanın 2008'dekine benzer bir durumla karşı karşıya olduğunu nihayet fark etmesini sağladı. Martın ikinci haftası borsa çakıldı ve hattâ ticaret geçici bir süre durdu. 4 Mart'tan 18 Mart'a kadar Dow Jones Borsası 27.091'den 19,899'a; aynı vakitte Alman DAX ise 12,128'den 8,442'ye düştü. Dow Jones Borsası tek başına 2,000 değer kaybettiği zaman 9 Mart Pazar günü 2008'den bu yana Wall Street'in en kötü günüydü. Bu sırada Alınan Stephan Kaufman gibi emekçi yanlısı ekonomistler, fiyatlarda görülen dalgalanmayı kesmek ve paniği tetikleyen (1997'deki Asya krizi ve 2001'deki İkiz Kuleler'e saldırıdakine benzer), sürekli düşüşü durdurmak için menkul kıymetler borsasının kapatılmasını istedi. Wall Street ekonomik hasarı durdurmak için hızla "şok ve dehşet canlandırması"nı talep etti.

1 Éric Toussaint, "No, the Coronavirus is Not Responsible for the Fall of Stock Prices", https://socialistproject.ca/2020/03/no-the-coronavirus-is-not-responsible-for-the-fall-of-stock-prices/, 11 Mart 2020 (son erişim tarihi 2 Nisan 2020).

Baştan savma bir girişimle "yatırımcı güveni"ni korumak ve yeniden seçilmeyi garantilemek için ABD'deki sağcı Trump hükümeti başlangıçta sağlık krizini önemsizmiş gibi gösterdi. Sonrasında Birleşik Krallık'ın muhafazakâr hükümetinin başbakanı olan Boris Johnson da aynısını deneyecekti. Atlanta'daki Hastalık Kontrol Merkezi'nden Amerikan halkına canlı yayında seslenen Trump'a göre, korona virüsü gripten biraz daha ağırdı, zaten her yıl 0.1 ölüm oranıyla sınırlı sayıda insanın ölümüne neden oluyordu. Böylelikle son derece kıymetli bir vakit kaybedildi, Amerikan istihbarat ajansları Trump'a gizli uyarılarıyla pandeminin geldiğini söylüyordu. Keza, Almanya'daki çok önemli tıbbi koruma giysileri üreten yerli üreticiler henüz 5 Şubat'ta Alman Sağlık Bakanı Jens Spahn'ı (CDU) yaklaşan pandemiye ve tedarik sıkıntısına karşı uyardılar, ama bir yanıt alamadılar.

Enfeksiyonların katlanan eğrisi durmadan yükselmeye başlayınca Trump, konuşmalarında şöyle cümleler kurdu: "Ciddi mânâda düşüyor, yükselmiyor; "Bu onların yeni uydurması!"; "Sayıları ikiye katlamaya ihtiyacım yok, bir tane gemi bizim hatamız değil."; "Geçecek. Sadece sakin olun, geçecek." Mart'ın ortalarına doğru "Zaten hep biliyordum bunu, gerçek bir pandemi işte," demeye başladı. Daha sonra ne kadar ciddi bir sağlık krizi olduğu ortaya çıkınca, Trump ırkçılığa başvurdu ve virüs için "Çin virüsü" ya da "yabancı virus" derken Asyalı Amerikalılara yönelik ırkçı saldırıları ve Orta Çağ'daki veba salgınında Yahudilerin, 1832'deki kolera salgınında İrlandalı Katolik göçmenlerin ve 1876'daki çiçek hastalığı salgını nedeniyle Çinlilerin suçlanmasının yarattığı ölümcül ırkçılığı tekrarladı. Bu arada sağcı uzmanlar Demokratları suçlamaya başladı ve Trump'ın azledilmesi girişiminin Trump'ı yavaşlattığını, böyle olmasaydı acil duruma hızla yanıt vereceğini iddia ettiler.

Irkçılık Avrupa'da da kendini gösterdi. Avusturya'daki kayak endüstrisi şu gerçeği görmezden geldi: Ischgl tesisleri Avrupa'da korona virüsünün gizli kökenlerinden biriydi ve Avusturya Alple-

ri'ndeki bu tesisten dönen turistleri İzlanda gibi ülkeler karantina altına almalarına rağmen, Avusturya virüsün "İtalyan" olduğu suçlamasında bulunarak tesislerini sekiz gün daha açık tuttu.

Keza Brezilya'nın aşırı sağcı başkanı Jair Bolsonaro, Donald Trump ile görüşmesinin hemen ardından onun gibi krize "fantazi" dedikten sonra korona virüsü testi yaptırmak zorunda kalacak ve sosyalist Küba'ya doktorlarından bazılarını göndermesi için yalvaracaktı, hattâ muhafazakâr İngiliz başbakan Boris Johnson ulusal kanalda, çılgın liberter sürü bağışıklığı fikriyle bir süreliğine eğlendi. Bu fikre göre İngiliz nüfusu hepsi birden korona virüsüne maruz kalmalı ve kapmalıydı ki bunu aşabilsin, deniyordu.

Korona virüsünün sebep olduğu ölüm oranı yüzde 1 ila 5 arası olarak hesaplandı, hattâ Alman başbakan Angela Merkel tahminen, nüfusun yüzde 60'tan yüzde 70'e kadar eninde sonunda korona virüsüne yakalanacağını beklediğini söyledi. Johnson'ın önerisi özünde sosyal Darwinist bir deney olarak yüzbinlerce hattâ belki de Birleşik Krallık'taki milyonlarca yaşlı insanı ve önceden hastalığı olan insanların olası ölümünü göze alan, düpedüz bir yaşlıları öldürme projesiydi.

Almanya'da aynı türden "epidemiyolojik neoliberalizm" sağcı liberter köşe yazarı ve dev şirket lobicisi Thomas Straubhaar tarafından önerildi, Hollanda'da da hükümet benzer bir yaklaşımı güdüyor; rahatsız edici derecede mizantrop ve faydacı bir hesaplamayla, (makro-) ekonomik olarak 40.000 ile 80.000 insanı ölüme terk etmenin, karantina gibi devasa önlemler almaktan daha verimli olacağını söylüyordu. İlginçtir ki, aşırı sağ değil bunu öneren; aksine buna yönelik güçlü muhalefet, aşırı sağcı Özgürlük Partisi'nin lideri Geert Wilders'tan gelmişti.

Korona Virüsü Neoliberal Sağlık Sistemleriyle Buluşuyor

Şu anda, bulaşma eğrisi katlanarak aşırı biçimde yükseliyor -özellikle Birleşik Krallık, ABD ve

Türkiye'de– ve yaklaşan sağlık sistemi krizi kapımızda, Batı'dan çıkan sesler 1 Aralık 2019'da virüsün ilk görüldüğü ve Çin veya Singapur, Tayvan ve Vietnam gibi ilgi odağı olan yerler ile karşılaştırınca bunu dev bir politika ve planlama başarısızlığı olarak görüyorlar.

"Çin Batı'ya Zamanı Getirdi, (ve) Batı İsraf Etti" başlıklı 13 Mart'ta yayımlanan *New York Times* yazısı şöyle bitiyordu: "Çinli liderler başlangıçta bocaladılar ama kısa sürede demokratik yoldan seçilmiş pek çok liderden çok daha kararlı hareket ettiler." Aslında Dünya Sağlık Örgütü uzmanları Çin hükümetinin otoriter olmasına rağmen hızlı çabalarını yüceltti, ki bu da önde gelen muhafazakâr Alman gazetelerden *Frankfurter Allgemeine Zeitung*'un (FAZ) şu cümlelerinde açıkça vurgulanıyor:

> Gevşek önemler almak konusundaki ayartı çok büyük, çünkü hareketliliğe gerekli kısıtlamaların ekonomik bedeli yüksektir. Fakat ne olursa olsun etkili olmayan önemler bu bedelin üzerine çıkabilir, eski bir atasözünü uyarlarsak, 'Büyük biraderden öğreniyor olmak, kazanmayı öğrenmek demektir.' Acı verici gaddar önlemleriyle birlikte Çin, virüsün yayılmasını engellemeyi başardı. Yakında dünyadaki tüm ülkelerden çok daha güvenli bir yer olacağını öngörmek için kahin olmaya gerek yok.[2]

Gerçekten de, 19 Mart 2020'de Çin bir tane bile yeni bulaşı olmadığını söyledi; bu olurken İtalya'nın kaybettiği insan sayısı "Orta Krallık"ı (Çin) geçiyordu ve aynı anda Çin ekonomisi yeniden toparlanıyor, işçiler çalışma yerlerine geri dönüyordu.

Yine de bu yalnızca önlem almaya isteksizlik sorunu değil ya da Batı'nın Covid-19 fırtınasını durdurup durduramayacağı meselesi de değil. Virüs, Batılı kapitalist ülkeleri olumsuz koşullarda vurdu. İtalya ve İspanya'da şimdiden görülebilir bu. Mart ortasında bu ülkelerin iki günden iki haftaya kadar Batı'nın geri kalanından önde oldukları söylenmişti ve pek yakında geri kalan ülkelerde de bulaşma eğrisi ya benzer şekilde

2 https://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/coronavirus-panik-und-angst-retten-leben-16669427.html (son erişim tarihi 5 Nisan 2020).

kıvrılacak ya da bu iki Güney Avrupa ülkesinden daha fazla dikleşecek.

İtalya ve İspanya'yı Covid-19 mahvetti çünkü 2010 "Euro bölgesi krizi" başlangıcı sırasında, AB'nin "Mali Sıkılaştırma"sı çeperdeki bu AB ülkelerini şiddetli kemer sıkma politikalarına zorlayıp, sağlık hizmetinde çok büyük bütçe kesintilerine gitmelerine sebep olmuştu. Örneğin Eurostat'ın en son verilerine göre, kimi Uzlaşı Belgeleri'nde, Troyka'nın (yani Avrupa Komisyonu, Avrupa Merkez Bankası ve IMF) Yunanistan'ı, yalnızca aylıklar ve asgari ücretlerde zorlayıcı kesintilere değil, aynı zamanda sağlık hizmeti harcamalarında 2011 ve 2016 yılları arasında yüzde 22.4 düşürme şartını koşan imzaya zorlamıştı. Eurostat'a göre İtalya'daki sağlık hizmeti harcamaları GSMH'ya oranla yüzde 9.0 ila 8.8 oranında düştü, üstelik aynı süreçte nüfusun 59.2 milyondan 60.7 milyona çıkmasına rağmen oldu tüm bunlar. Söz konusu durum, kemer sıkma politikaları nedeniyle yapılan kısa vadeli ücret kesintileri, uzun vadede sağlık hizmetinin ön tedarik hazırlığını neoliberalizm sultası altında yeniden yapılandırılmasına yol açtı, ki bu da kamu mallarının tedariğine yönelen sistemi, maliyet düşürücü operasyonlarla kamu sağlığı sistemini kırpan, mali bakımdan yeterince desteklenmemiş piyasa kurumları gibi rekabetçi bir hâle dönüştürdü.

Toplamda, 37 milyar civarı Euro İtalya'nın kamu sağlığı sisteminden alındı, hastane sayısı yüzde 15 oranında düşürüldü, çalışanlar –doktorlar, hemşireler, sosyal hizmetliler– çok şiddetli şekilde eksiltildi ve toplamda 70.000 adet hastane yatağı azaltıldı, ki bu da hastanelerin toplam yatak sayısındaki kesintinin yüzde 17 oranında olduğu anlamına gelmektedir. Elio Rosa şöyle yazıyor: "Durum şu anlama geliyor: Avrupa Birliği nüfusu ortalaması ile karşılaştırıldığında bin kişiye beş yatak düşerken şu an İtalya'da yalnızca üçe inmiş durumda."[3] Hastane yataklarındaki kesinti aynı

3 Elio Rosa, "Italy: The Coronavirus Pandemic Proves That We Need a Unified and Fully-Funded Health System!", https://www.socialistalternative.org/2020/03/16/italy-the-coronavirus-pandemic-proves-that-we-need-a-unified-and-fully-funded-health-system/,16, 16 Mart 2020 (son erişim tarihi 2 Nisan 2020).

zamanda yoğun bakım yataklarını da içeriyordu. 60 milyonu aşkın ve genellikle yaşlı nüfusa sahip bir ülkede sayı 5.200'e kadar düştü. Korona için öncelik verilen yataklar ziyadesiyle doldu bile.

Benzer şeyler Almanya gibi Euro bölgesinin merkezî ülkelerinden olan bir ülke için de söylenebilir -ki genel olarak sağlık hizmetine kişi başına harcanan para daha yüksek olmasına rağmen- yüzlerce devlet hastanesi özelleştirildi ve kapatıldı. Alman nüfusunda 100.000 kişiye düşen hastanelerdeki yatak sayısı 1991'de 832 iken 2017'de 602'ye düştü. Buna rağmen, 2019'da etkili Bartelsmann Vakfı Alman hastanelerinin yüzde ellisini kapatmayı önerebiliyordu.

ABD'deki eyaletlerin yarısından fazlasında kullanabilecek yoğun bakım yatakları bulunmuyor, bu durum 60 yaş ve üstü 7 milyon insanı risk altına sokuyor. Bütçe kesintileri, sadece New York'ta 20.000 hastane yatağının kaldırılmasına sebep oldu. 29 milyon insanın sağlık sigortası yok ve bu sayı artacaktır, çünkü Amerika'da işinizi kaybetmek demek çoğunlukla (eğer varsa bile) sağlık sigortanızdan da olmak demektir.

Ölümcül hastalık, zaten kâr amacı güden sağlık hizmeti endüstrisini bayram ettiriyor. Amerikan ilaç şirketleri krizi fırsat bilerek potansiyel korona virüsü tedavisi masraflarını iki katına çıkardı ve insanlar Covid-19 için hafif tedavi gördükten birkaç gün sonra 35.000 dolar tutarındaki faturalarla karşılaştılar.

Britanya'daki doktorlar korona virüsü krizi sırasında, Ulusal Sağlık Sistemi'ndeki kesintilerin ciddi sonuçlarına karşı uyarılarda bulundular. Bir doktorun *New York Times*'da yayınlanan yazısında uyardığı gibi: "Britanya çoğu Avrupa ülkesinden daha az yoğun bakım yatağına sahip. Yatakları kullanım oranı yüksek ve her gün yeterince insanı taburcu edip yenilerine yer açmak için mücadele veriliyor. Yatak müsait olsa dahi, yeteri kadar hemşiremiz yok. Kesintiler ve fon yetersizliğiyle geçen on yıl hepimizi tehlikeli şekilde savunmasız bıraktı."[4] Sam Gindin de şöyle diyor:

4 Jessica Potter, "I'm a Doctor in Britain. We're Heading Into the Abyss", https://www.nytimes.com/2020/03/18/opinion/coronavirus-uk-nhs.html, 18 Mart 2020 (son erişim tarihi 2 Nisan 2020).

> Sağlık bütçelerindeki kesintiler yapmıyorsa da küreselleşmeyle birlikte gelen baskılar, kısıtlamadan kaynaklı bir meziyet yarattı. Aynı zamanda kârlılık avantajları, ölçek ve uzmanlaşma ekonomilerini genişletilmiş değer zincirlerine itti; sağlık da dahil olmak üzere bu üretim yapıları, birçok ülkede çeşitli girdiler, ve çoklu istasyonları içeriyordu. Neredeyse evrensel ve ayrılaşmış şirketlerin haddinden fazla bolluk ile gereksiz israfı ('düşük maliyetli üretim') eklendiği zaman, esnekliğin ciddi derecede azaldığı ve yerel sağlık sistemlerinin saldırıya açık hâle gelip hattâ en ufak bir kesintide ve kapasite yetersizliği yaşadığında, beklenmedik acil durumlarla baş edemeyecek hâle gelirler. Ekonomik bir beddua olarak küreselleşmeye medikal beddua eklendi ve olası pandemilere karşı ülke içinde hazırlanma, karşılama kabiliyeti zayıfladı.[5]

Dahası, özel ve kâr amacı güden sağlık hizmeti organizasyonu garantiledi ki Covid-19, daha önce olduğu gibi ortaya çıkacaktı: David Harvey'in belirttiği gibi:

> İlaç sanayisinin dev şirketleri, bulaşıcı hastalıklar (örneğin 1960'lardan beri iyi bilinen tüm korona virüsleri) için kazanç getirmeyen araştırmalara ya çok az ilgi gösteriyor ya hiç göstermiyor, koruyucu sağlık hizmetlerine nadiren yatırım yapıyor. Daha çok tedavi etmeyi seviyor. Ne kadar hastaysak ilaç sanayii o kadar çok kazanır. Koruyucu sağlık hizmeti, hisse senedi değerlerine katkıda bulunmuyor. Halk sağlığı hizmetine uygulanan ticari model, acil bir durumda gerekli olacak baş etme kapasitelerini azalttı. Koruyucu sağlık hizmeti, kamu-özel ortaklıklarını garanti altına almak için yeterince cazip bir çalışma alanı bile değildi.[6]

Bugün, işte bu ekonomik önlemlerin sonuçlarını alıyoruz. Korona salgınının Avrupa'nın diğer bölgelerinden daha erken başladığı İtalya'da doktorlar korona virüsünü "savaş" ve "bizleri alaşağı eden bir tsunami" olarak tanımlıyor. İtalya sağlık hizmetleri, korona virüsü krizine hazırlıklı değildi. Bunun sonucunda, doktorlar kısa süre içerisinde kendilerini ölmesi gerekenlerle

5 "Inoculating Against Globalization: Coronavirus and the Search for Alternatives", https://socialistproject.ca/2020/03/inoculating-globalization-coronavirus/, 12 Mart 2020 (son erişim tarihi 2 Nisan 2020).

6 David Harvey'in bu derlemede yer alan yazısından alıntı. bkz. s. 47 (e.n.).

–çok yaşlılar ve ciddi sağlık sorunları olanlar– solunum cihazına sokulması gerekenler, yani yaşama şansı olacak olanlar arasında tercih yapma durumunda buldu. Diğer hastalar doğrudan palyatif bakım ünitelerine aktarıldı, yani hastaların ölmek için gönderildiği yere.

Bütün bunlar olurken, kendilerini ve yakınlarını epey bulaşıcı olan korona virüsüne maruz bırakan hemşireler ve doktorlar hiç izin kullanmadan 18 saat dönüşümlü olarak çalışıyor, fiziksel ve zihinsel çöküşün eşiğine gelmiş durumdalar. Krematoryumlar gece gündüz çalışıyor, tabutlar sıra sıra diziliyor, tıpkı İspanya'daki gibi, İspanya Savunma Bakanı Margarita Robles, ordunun acil durum birimlerinin yaşlıları evlerinde "hepten terk edilmiş ve ölü" bulduğunu bildirdi. Mart ayının ortasında, Bergamo şehrini terk ederken "fazla cesetleri" şehirden taşıyan İtalya ordusuna ait konvoyların görüntüleri uluslararası kamuoyunu şoke etmişti.

Sonuç olarak, cenaze törenleri için bekleme listeleri oluştu, karantina yüzünden olağan cenaze sürecini yürütmek de imkânsız bir hâl aldı. Lombardiya bölgesinde, *L'Eco di Bergamo* adındaki yerel gazetenin vefat ilanı sayfası, artan ölümler yüzünden 2-3 sayfadan 10 sayfaya çıktı, sayfa başı 150 vefat ilanı vardı ve bunların yüzde doksanı virüsle bağlantılı ölümlerdi. Ekstra oksijen ve diğer tedavilerle teoride iyileşmesi mümkün olan insanlar bu bakıma ulaşamadığından Covid-19'un öldürücülüğü yüzde on arttı.

Açık ki, İtalya'da insanların ölmesinin nedeni Covid-19'un ölümcül olması değil; sağlık hizmetlerinin neoliberalleşmesi ve AB'nin kemer sıkma önlemleri onları öldürüyor. Tıbbi açıdan bakacak olursak, ölümlerin ezici bir çoğunluğu aslında engellenebilirdi. Kimin yaşayacağını seçme mekanizması, işi yaşam kurtarmak olan sağlık işçilerinin içini parçalıyor. Doktorlar "herkesi kurtaramadığı için gözleri yaşaran hemşireler" olduğunu rapor ediyor. Olaylar gelişip durum kötüleştikçe, insanlar bu durumu Stephen King'in *Mahşer* romanı veya Steven Soderbergh'in *Salgın* filmindeki gibi yaşıyor.

29 milyon kişinin sigortasız kaldığı ABD'nin işlevsiz sağlık hizmetlerinin bilhassa bu durum karşısında kırılgan olduğunu belirten Anne Applebaum, "salgınlar, görüldükleri toplumların gizli gerçeklerini ifşa etmeyi bilir. Bu salgın bunu yaptı bile, hem de inanılmaz bir hızla. ABD'daki bu işlevsizliğin nedeni... hem dünyanın en iyisi hem de en kötüsü olan çatallı sağlık hizmet sistemimizin, kolektif ulusal bir yanıta uygun olmaması işte. Mevcut kriz, onyıllardır kamu hizmetlerine çok az yatırım yapılmasının, kamu sağlığında ve diğer alanlarda bürokrasiye değer verilmemesinin ve her şeyden önce uzun dönemli planlamanın azımsanmasının sonucu," diyor. [7]

Korona Virüsü Krizi İşçi Sınıfıyla Buluşuyor

Ulusal televizyon kanalında 18 Mart 2020 tarihinde gerçekleştirdiği ilk beyanda Alman Şansölyesi Angela Merkel "pandeminin hepimizin ne kadar kırılgan olduğunu, diğerlerinin düşünceli davranmasına ne kadar ihtiyacımız olduğunu, bu yüzden de müşterek edimlerle ve hep beraber güçlenerek kendimizi nasıl koruyabileceğimizi gösterdiğini" söyledi.[8] Solcular bile, kriz karşısında, dünyanın Trumplarının, Bolsonaroların, Johnsonlarının tutumundan çok farklı olan sakin, liberal, bilimi odağına alan yaklaşımından ötürü Merkel'i övdü.

Pek çok kişi, Merkel'in sınıflar arası feda mesajının cazibesine de kapıldı. Ne de olsa bu kriz herkesi statü ve refah göz etmeksiniz etkilemiyor muydu? Ulusların liderler dayanışmanın dilinden konuşurken, bu kriz insanları bir araya getirmiyor muydu? Kriz partilerin ve ideolojilerin önemsiz olduğu bir hâle sokmadı mı bizi?

Hayattaki pek çok şey gibi ve ölümcül 1918-1919'da patlak veren İspanyol Gribi'nde de gö-

7 Anne Applebaum, "The Corona Virus Called America's Bluff", https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2020/03/coronavirus-showed-america-wasnt-task/608023/ (son erişim tarihi 2 Nisan 2020).

8 https://www.faz.net/aktuell/politik/inland/coronavirus-die-ansprache-von-angela-merkel-zur-krise-16685549.html (son erişim tarihi 2 Nisan 2020).

rüldüğü üzere, bir kriz esnasında kimin ne kadar kırılgan olacağı, ciddi ve apayrı bir biçimde sınıf-saldır. Bir sağlık krizinde toplumsal eşitsizliklerin kapitalistleri ve işçi sınıflarını farklı şekillerde etkilediğini en bariz ve doğrudan gösteren şey yeni yeni ortaya çıkan butik doktor olgusudur. Bunlar, sadece gece gündüz bakım hizmetlerine para ödeyen zengin, özel müşterilere çalışan doktorlardır. Korona virüsü salgını esnasında, zenginler semptom göstermediklerinde bile virüs için test olur; oksijen yoğunlaştırıcı, solunum maskesi vs. alırlar. Buna karşılık, Covid-19 belirtileri gösteren işçiler test olabilme ve faturalarını ödeyebilme mücadelesi verir, oysa Doğu Asya ülkelerinin hastalık eğrisini düzleştirebilmesini sağlayan en mühim faktörlerden birinin test yapılması olduğu belirtildi.

Herkesin savaşmak yerine kaçmaya meyletmesi gerektiğinde, en müreffeh kapitalistlerin bunu yapacak imkânları varken, diğerlerinin yoktur. Onlar da kendilerince kaçarlar. Özel jet seyahatleri on kat artış gösterdi. Yeni Zelanda'da yaklaşık 2 milyon metrekarelik araziye sahip olan Silikon Vadisi devi Peter Thiel gibileri güvenli kırsal mülklerine veya açık denizlerdeki inzivalarına kaçıyor. Buralarda, aynı kapatılma hâlini işçi sınıflarından çok başka biçimde yaşayacakları kesin.

Sınıf eşitsizliğinin ve toplumsal eşitsizliğin sağlık krizine dolaylı etkileri ise çok daha ciddi. Covid-19'un yayılmasına mâni olmak için Batı hükümetleri kamusal yaşamı durdurdu, spor etkinlikleri, konserler, tiyatrolar, sonrasında üniversiteler, okullar ve kreşler, korona virüsünün yayılmasına neden olan toplumsal etkileşimi sınırlandırmak için kapatıldı. Evrensel amaç, enfeksiyon "eğrisini düzleştirmek"ti.

Gelgelelim, Batı hükümetleri bunu yapmalarını sağlayan aletlerden büyük ölçüde yoksun. Danimarka ve İsveç gibi ülkeler dışında pek çok batı ülkesinde, "sosyal mesafelenme" en azından başlarda, büyük ölçüde bireyselleşmişti. Danimarka ve İsveç'te bile, devletlerin işçilerin evde

kalabilmesini temin etme biçimi, büyük ölçüde sermayedarların çıkarlarını kolladı. Danimarka'da, devlet, işçilere verilen beş tam günlük izin karşılığında şirketlerden hastalık iznının sadece %25'ini ödemesini istiyor, bu da kapatılma 20 iş gününü geçmezse krizin işverenlere sıfır maliyeti olduğunu gösteriyor, öte yandan hastalık iznının maliyetini esasen işçiler kendi vergileriyle ödüyor. İsveç'te, merkezî hükümet, 300 milyar kronluk bir destek paketi çıkardı (gayrisafi milli hasılanın yüzde altısına tekabül ediyor), bu durumda, devlet normalde sermayenin karşılaması gereken hastalık izni masraflarının tamamını ödüyor.

Almanya'da, yeni bir gerileme olur korkusuyla kamusal etkinliklerin durdurulması kararı, doğrudan gıda güvenliğini sağlamakla ilgili olmayan imalat ve diğer sektörlerde ekonomik etkinliklerin durdurulmasını içermiyor. Örneğin, Almanya Sağlık Bakanı Jens Spahn (Hıristiyan Demokrat Partisi) kamusal spor etkinliklerinden ve tiyatro oyunlarından vazgeçmenin günlük işlerden vazgeçmekten kolay olduğunu söyledi. İlkin, hükümeti, işçilere evden çalışma sistemine geçmesini tavsiye etmekle yetindi ("herkes korona virüsünün yavaşlatılmasına yardımcı olabilir, öyle de olmalı"), öte yandan işçi sınıfının büyük bir kısmının böyle bir seçeneği yoktu, büyük şehirlerde bile işler hâlâ pek çok işçinin toplu taşıma araçlarını kullanmasını gerektiriyor, her gün işe gitmek için toplu taşıma araçlarını kullanmak zorunda olanların bu şekilde birbiriyle yakın temas içinde olması enfeksiyonların yayılmasına neden oluyor.

22 Mart'ta Alman hükümetinin, "iki kişi birbirine eşlik eder, üç kişi kalabalıktır" lafına yeni bir anlam katacak şekilde, iki kişiden fazla her türlü kamusal toplaşmayı yasaklayan ve ağır para cezalarına tabi kılan gayet müdahaleci önlemler almasına rağmen, kapatılma yürürlüğe girmedi ve elzem olmayan işler yine de devam etti.

Gelgelelim, kesintiye uğrayan uluslararası tedarik zincirlerinin yan ürünleri, yeni bir gerileme ve Alman otomobil endüstrisinin tamamen iş

durdurması karşısında, Almanya'da Hıristiyan Demokratların ve Sosyal Demokratların büyük koalisyon hükümeti, azalan çalışma saatlerini telafi etmek, işleri korumak ve toplu işten çıkarmaları engellemek için, kısa süreli, son maaş bordrosunun %60'ına tekabüle eden –çocuklu ebeveynler için %67– gönüllü olmayan iş transferi ödemeleri başlattı ("Kurzarbeitergeld"). Bu önlemler, 2007 küresel krizinde ve sonrasında çoktan başarıyla denenmiş olan politikaların yeniden uygulanmasını sağladı. Danimarka'da ve İsveç'te benzer programlar bunu izledi.

2009-10 yıllarında, bu programların başarısı, Alman imalatçıların iş gücünü kısmamasına, üretimi yeniden alevlendirmesine ve ekonomi iyileşmeye başladığında piyasa paylarını yeniden kapmalarını sağlamıştı. Yine de Alman Sendikalar Konfederasyonu (DGB) haklı olarak düşük ücretli sektörlerde çalışan işçiler, yani korona virüsü krizinin yansımalarından en ağır etkilenen kişiler için bunun yeterli olmadığını söyleyerek durumu eleştirdi.

Yine de, Alman ekonomisinin devasa düşük gelirli sektöründe –4 işçiden biri bu sektöre mensuptur– %60 işçilerin masaya yemek getirmesine ve faturalarını ödemesine yetmiyor. Alman Sendikalar Konfederasyonu ve hizmet sektörü sendikası Ver.di bu yüzden "Kurzarbeitergeld"in son maaş bordrosunun %90'ına tekabül edecek şekilde arttırılması için baskı yapmaya başladı.

Serbest meslek mensupları, freelance çalışanlar ve dükkân sahipleri gibi esnek çalışanlar bu önlemlerin hiçbirine dahil değil çünkü hiçbir toplu sözleşme anlaşması türünde yer almıyorlar. Korona virüsü krizi ve buna müteakip kapatılma onları doğrudan etkiledi. Sadece İsveç gibi bazı ülkelerde, 14 günlük hastalık izni serbest çalışanları da kapsıyor. Norveç'te, İspanya'da ve İtalya'da, "Partita KDV" isimli bir vergi yasasına dahil olan serbest ve serbest çalışanlara 600 euroluk bir ödeme mevcut.

Esnek [gig] ekonomide çalışanlar ise en kötü durumda olanlar. İtalya'da, kayıt dışı ekonomide

yer alan işçilerin elinde hiçbir şey yok, bunların arasında hizmetçi, yaşlı bakıcısı ve çocuk bakıcısı olarak çalışan 2 milyon işçi de var (bunların onda dokuzu kadın ve 10'da yedisi göçmen). İşverenleri özel hanelerine döndüğünden onlara ihtiyaç kalmadı. Genel anlamda, zaten az olan birikimleri biten yoksullar, Almanya'nın Tafel'i gibi parasız yemek veren aşevlerinin de kapanmasıyla bu durumdan en kötü etkilenen kişiler oldu, bu da gıda güvencesizliği hâlini hemen beraberinde getirdi. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce işçi sınıfı arasında kurulan özerk inisiyatiflere benzer şekilde, Die Linke üyeleri de kendi başlarına aşevleri kurmaya başladı. Sonunda, devletin yetersiz kaldığı yerde işçi konseylerinin yeniden sosyal altyapıyı örgütlemeye başladığını bile görürüz belki, kim bilir?

Diğer Batı devletlerinde durum Orta Avrupa'dan bile daha kötü. ABD'de en büyük işverenler, işyerlerini kapatmayı ve çalışanlarına hastalık izni vermeyi reddetti. Orada, kapitalizmin kesintisiz sermaye birikimi lehine dayattığı yapısal kısıtlama, işçileri tahliye ve muhtemel açlık arasında berbat bir tercih yapmaya zorluyor. Küresel UNICARE sendikasından Mark Bergfeld'in de haklı olarak söylediği gibi, "sorun şu ki, 'mevcut olma' kültürü, karar verme yükünü işçilere yıkıyor, bu da genellikle evde kalmaları gerekirken işe gitmeleri anlamına geliyor."

"Kârı kamu sağlığının önüne koyan en büyük şirketler" arasında 517.000 çalışana sahip McDonald's, 347.000 çalışana sahip Walmart, 189.000 çalışana sahip Kroger, 180.000 çalışana sahip Subway, 165.000 çalışana sahip Burger King, 156.000 çalışana sahip Pizza Hut, 151.000 çalışana sahip Target, 139.000 çalışana sahip Marriott, 133.000 çalışana sahip Wendy's, 124.000 çalışana sahip Taco Bell, 109.000 çalışana sahip Dollar General, 99.000 çalışana sahip Applebee's ve 97.000 çalışana sahip Dunkin' Donuts yer alıyor. Bütün bunlar, ABD Merkez Bankası'nın Mayıs 2019'da yayımlanan "ABD'de 2018 Yılında Hane Ekonomik Refah Raporu"na göre, Amerikalıların %40'ının borç almadan 400 dolarlık acil durum

harcaması yapamayacak durumda olduğunu gösterirken yaşanıyor; yani, ülke nüfusunun yarısına yakını evsizlikten bir maaş çeki ötede.

Starbucks çalışanlarının, şirket amirlerine dükkânları kapatmaları için yalvardıkları rapor edilirken, Trump idaresi, başta işçi sınıfına destek olma amacı taşıyan tek bir program ilan etti. Buna, en fazla 2000 dolarlık hükümet çekleri göndermek de dahildi. Elbette, bu Trump'ın yeniden seçilme arzusuyla da bağlantılı. Bariz nedenlerle, hükümetlerin doğrudan nakit ödemeler yapması, bu yönde popüler adımlardan biri (George W. Bush da aynı stratejiyi izlemişti).

17 Mart 2020'de, Maliye Bakanı Steven Mnuchin, "en az 1000 dolarlık ilk çekler"in nisan sonunda gönderileceğini, ikinci bir çekin de Mayısta bunu izleyeceğini söyledi. Söylemeye gerek yok, bu miktar, işçilerin işe gitmeyip evde kalmalarını ve faturalarını ödemelerini sağlamaya yetmeyecek. Bütün çalışanlar için hastalık izni ve kiraların, faturaların, ipoteklerin, öğrenci borçlarının ve kredi kartı borç ödemelerinin ertelenmesi dışında hiçbir şey (ki Fransa bunu yürürlüğe soktu) işçi sınıfının bu krizden çıkmasını sağlayamaz. Bu bağlamda, yenilgiye uğrayan ABD başkanlık adayı Bernie Sanders, işçilerin evde kalmasını ve ABD'de milyonlarca fazladan pandemi kaynaklı ölüme mâni olunmasını sağlamak için bütün ABD hanelerine aylık 2000 dolarlık ödeme yapılmasını istemişti.

Bu arada, ABD milyarderleri, işçileri işe döndürmek için -bunun fazladan ölümlere neden olacağını bilmelerine rağmen- Trump idaresinin sunduğu kısıtlı sağlık hizmetleri hükümlerini bile sona erdirme çağrısında bulundu. Demokrat Parti'nin ön seçimlerde yarışan seçilememiş multimilyarder adayı Michael Bloomberg'in, korona virüsüne maruz kaldıklarını söyledikten sonra ay sonunu geçirmelerini sağlayacak kadar sağlık sigortası bile vermeden eski personellerini işten çıkardığı haber oldu.

Yeri gelmişken şunu da belirteyim ki ABD siyasetçilerinin ve iki partili sisteminin riyakârlığı

bütün bu süreçte gözler önüne serildi. ABD'nin bütün işçilerine çek gönderme fikri, Demokrat Parti liderliğinde de dolaşıma girdi, ama Nancy Pelosi, devlet desteği için başvuranların mali durumuna bakılması gerektiğini söyleyerek bu talebin geri çevrilmesine ön ayak oldu. Senatoda azınlık lideri olan Chuck Schumer (New York mebusu) de daha sonra bu şerhi düştü. Öneri bizzat Başkan Trump'tan geldiğinden, kasımda seçimler gelip çattığında, sosyal programları keserek sermaye ve ultra zenginler lehine şirket vergilerini ve marjinal vergi oranlarını indirip, devlet bütçesinde muazzam bir delik açarak işçi sınıfına dönük en berbat saldırıları o yapmış olsa da kendisinin işçilerin yanında durduğunu ama Demokratların bunu yapmadığını söyleyebilecek.

Kanada'da, sağcı Ontario eyaleti hükümeti de daha iyi bir iş ortaya koymadı. Bütün işçilere ücretli hastalık izni vermek yerine, krize yanıtı, ücretsiz izin almak için doktor raporuna ihtiyaç duyma gereksiniminin kaldırılmasına "izin vermek" oldu. Britanya'da, Tory hükümetinin, korona virüsü kapmamış olsalar da tecrit hâlinde olan işçilere ücretli izni uzatması uzun zaman aldı. Hükümetin ödediği rakamın haftalık sadece 94 sterlin olduğu düşünülürse, bu esasen yukarıda bahsi geçen ödemelerde erteleme olmaması hâlinde işçilerin işe gitmeye devam etmesi anlamına geliyordu. Fakat sağlık krizinin ne kadar ciddi olduğu ortaya çıktığında hükümet bu gidişatı değiştirdi. Maliye Bakanı Rishi Sunak, korona virüsü krizinde çalışamayan bütün işçilerin aylık 2500 sterline kadar ödeme almalarını içeren kapsamlı önlemler alındığını duyurdu.

Genel anlamda, kriz anında alınan bu önlemler veya daha ziyade hükümetler nezdinde görülen bu nispi eylemsizlik, küresel düzeyde işçi sınıflarını inanılmaz kırılgan bir durumda bıraktı. Mevcut krizde, "batamayacak kadar büyük" olanın bankacılar, serbest fon idarecileri veya avukatlar olmadığı ortada. Daha ziyade gıda egemenliğini ve sağlık bakım malzemelerini temin etmeye çalışan çiftçiler, süpermarket kasiyerleri, çöp toplayanlar, doktorlar, hemşireler, şahsi ba-

kım işçileri, kuryeler bu durumda. Yönetici sınıfının elitleri şu anda retorik olsun diye işçi sınıfının "sistem açısından öneminden" bahsediyorsa da bu "tanıma"nın maddi bir karşılığa dönüşüp dönüşmeyeceği net değil.

Müşteriler Çin eriştesi, pirinç ve tuvalet kâğıdı üzerine kavgaya tutuşurken ve bütün rafları indirmemeleri gerektiğini vs. kabul etmezken bilhassa korona virüsü krizinin sebep olduğu kolektif zihinsel stresin yükünü çeken süpermarket kasiyerleri. Doktorların asistanlarının yanı sıra, uçuş görevlileri, polisler ve kadınlar, berberler, çocuk bakım işçileri, hizmetçiler, kapıcılar ve pek çok imalat işçisi gibi işçi sınıfı segmentleri ve onların yaşlı ve hasta aile üyeleri, hastalığa maruz kalma oranları ve/ya çalışırken diğerlerine yakın olmaları dolayısıyla korona virüsü karşısında en kırılgan kesimler.

Dahası, ücretli hastalık izninin olmaması ve düzenli ödenmesi gereken faturaların ertelenmemesi, evden çalışamayan geniş işçi kesimlerinin kendilerini idame edebilmek için her gün işe gitmesine neden oluyor. Bu da elbette 'hastalık eğrisinin düzleştirilmesinin' bir yanılsama olduğunu gösteriyor. İşçi sınıfını ölümle tehdit ediyor çünkü korona virüsü karşısında cephede olan işçiler. Ev sorununa dair meşhur makalesinde Friedrich Engels bir yerde salgınlardan bahseder: "Kapitalist idare, işçi sınıfları arasında hiç cezasını çekmeden salgınlar üretme keyfini süremez, [öyle yapacak olsa] sonuçları yine gelir onu bulur ve ölüm meleği işçi sınıfları saflarında olduğu kadar kendi saflarında da aynı acımasızlıkta gezinir."

Mevcut konjonktürde, bu pratikte değil ama teorik olarak doğru. İşe giderek kendilerini, yaşlı ve hasta akrabalarını enfekte etme riskini göze alan işçiler. Genellikle bahçeli büyük evleri, salgından pek etkilenmemiş turistik tatil yerlerinde her şeyin bitmesini bekleyecek mali kaynakları olmayan onlar. Bu yüzden işçiler çok daha fazla stres, evde çatışma, ev içi şiddet (İtalya'da tecridin korkunç bir yan etkisi de bu oldu) görme riski altında. Çocukları kreşe veya okula gitmezken işe gitmek zorunda kalan, bu yüzden yaşlı-

larını veya emekli akrabalarını çocuklara maruz bırakmaktan kaçınamayanlar da onlar. Bu yüzden çalışmayıp evden atılmakla işe gidip ya eve getirdikleri enfeksiyonlarla ya da evde kalan çocuklarının taşıdıkları enfeksiyonlarla yaşlı akrabalarını öldürme riskini göze almak arasında tercih yapmak zorunda kalan da onlar.

Şimdiye Kadar İşçi Sınıfının Yanıtı

Batı'da işçi sınıfı, bu tahammül edilemez durumu öylece kabul etmedi. Almanya'da sendikalar, hükümete kısa süreli iş ödemelerini gönülsüzce son maaş bordrosunun %75'inden %95'ine çektirmeyi başardı. Krizde en ağır darbeyi alan temel düşük ücretli endüstrilerden biri olan Alman gıda endüstrisinde, NGG sendikası ve çalışanlar, 1 Mart 2020'den başlamak üzere son maaş bordrosunun %90'ı oranında kısa vadeli iş ödemesi almayı başardı. Alman işçilerinin sadece %47'sinin toplu sözleşmeden faydalandığı düşünüldüğünde, en zorlu sınıf mücadelesi, Merkel hükümetini, Alman işçi sınıfının en zayıf ve en yoksul kesimini korumak üzere %90 gelir teminatını işçilerin hepsine vermeye zorlama mücadelesidir. Norveç'te işçiler çoktan benzer kazanımlar elde ettiler.

Diğer ülkelerde, işçiler yasal olmayan grevlere başvurdu. İtalya'da, benzer grevler kuzeyde Ligurya'da gemi inşa endüstrisinden güneyde çelik işçileri endüstrisine kadar Fiat'ta, yine havacılıktan silah sanayine kadar diğer sektörlerde yaşandı ve hükümetleri sendikalarla müzakereler yürütmeye zorlamaya çalıştı. İspanya'da Mercedes ve Iveco'da yasadışı grevler yaşanırken Volkswagen'da sendikalar üretime devam etmeyi reddetti. ABD'de, Michigan Fiat-Chrysler Sterling Heights montaj hattında çalışan otomobil işçileri korona virüsü yüzünden meslektaşlarının bazılarının karantinaya alındığını öğrenince greve gitti. Detroit'de, otobüs şoförlerinin grevi, "korona virüsü krizi boyunca ücret alınmamasını" temin etti. New York'ta da, işe devam ederek virüs kapma veya hastalık iznine çıkıp gelirlerinden olma ve evsiz kalma riskini göze alma tercihi

arasında kalan işçiler bir kafede örgütlenmeye başladı. Amazon'un DCH1 Şikago deposunda, kızgın ve kararlı işçiler örgütlendi ve işe son verme eylemiyle tam mesai ücreti almayı başardı, bu da ülkedeki bütün Amazon çalışanlarına ücretli izin hakkının nasıl kazanılabileceğini gösterdi.

Bu işçi mücadelelerinin boyutu ve dinamizmi, korona virüsü krizinin ve ekonomik krizin yoğunlaşmasıyla birlikte muhtemelen artacaktır. Aynı zamanda, bu mücadelelerin bir çaresizlik hâlinden doğması gerektiği gerçeği, "hastalık eğrisini düzleştirme"nin pek ihtimal dâhilinde olmadığını ve muhtemelen işçi sınıf ailelerinin korona virüsü krizinden en çok mustarip olan kesim olacağını, hastalığın yükünü en çok onların taşıyacağını gösteriyor.

Jacobin dergisinde, İtalya'nın nihayet ekonomiyi durdurma kararı almasını değerlendiren David Broder şöyle diyor:

> Kriz, kamusal sağlığın hepimizi ilgilendirdiğini yüzümüze çarparcasına gösterdi, Covid-19'un yayılması karşısında herkes güvende olmadan kimse gerçekten güvende olamayacak. Ama bu durum krizle eşit olarak karşılaştığımız anlamına gelmiyor. İşverenler yine uğraşacak ve kâr elde edecek, geçinmek için bir sonraki ayın maaş bordrosuna bel bağlayan işçilerin, devlet müdahil olup da çalışmak zorunda olmadıklarını söyleyene dek çalışması gerekecek.[9]

Bu da işçi sınıflarının, kendisinin –ve toplumun– sağlık bakım ihtiyaçları için işçi sağlığı ve kamusal sağlık hizmeti teminatı almak üzere örgütlenme kapasitesine ve yaratıcı siyasi stratejilerine bağlı olacak.

Çeviren: Koray Kırmızısakal ve
Öznur Karakaş

9 David Broder, "Italy Has Finally Shut Down Nonessential Workplaces. WeShould, Too", https://www.jacobinmag.com/2020/03/italy-shutdown-nonessential-workers-giuseppe-comte-coronavirus, 22 Mart 2020 (son erişim tarihi 2 Nisan 2020).

PARANOYA VE COVID-19

Josh Gabert-Doyon

Yardımlaşma grupları, tahliyelere getirilen yasaklar ve hastalık izni üzerine verilen mücadeleyle, korona virüsü paniğinde yeni bir siyasal ufuk belirdi. İşin şaşırtıcı yanıysa meselelerin hızlıca değişmesi oldu. ABD'nin AB'den yapılacak seyahatleri yasaklaması ile uydu görüntüleriyle İran'da toplu mezarların saptanması arasındaki bir zamanda, korona virüsü paranoyası artık bir inceleme ya da hiciv konusu olmaktan çıkmış, harekete geçirici bir şeye dönüşmüştü. Son birkaç gündür, korona virüsü etrafında yeni bir ahlak gelişti: evde kalma, sosyal mesafelenme ve salgından en çok etkilenebilecekleri korumak için teyakkuzda kalma yükümlülüğü. Birleşik Krallık hükümetinin verdiği resmî rakamlara pek güven duyulmuyor ve hükümetin "Nudge Unit" diye bilinen Davranışsal İçgörüler Ekibi'nin onayladığı stratejiye kuvvetli eleştiriler yöneltiliyor. İtalya'da mahkûmlar isyan ediyor. ABD'de Olive Garden ana firması çalışanlarına hastalık izni verdi. Ve bu paranoya vesilesiyle, mevcut krizi teorisyen Eve Kosofosky Sedgwick'in "onarıcı" diye tanımlayacağı bir başlık altında yorumlama yönünde siyasi çaba sarf edildi.

Bu yeni ufkun belirmesiyle birlikte, korona virüsü yüzünden başta duyduğumuz paranoya ortadan kalkmadı; bilakis, bu paranoya bir dizi yeni talebin bir bütün hâline getirilmesine katkıda bulundu. Tıbbi paranoyanın viral metaforlar gibi fazladan avantajı var – salgının ilk günlerinde "hastalığın kendisinden daha hızlı yayılan" korona virüsü komplo teorilerini işitmiştik. Eve Sedgwick'in son kitabı *Touching Feeling*'te paranoid ve onarıcı okuma fikriyle kafa yorduğu şey tam da budur. Sedgwick'e göre, bu iki okuma

tarzı zıt değildir; aksine, onarıcı okuma tarzı bir nevi paranoid okumanın devamıdır. Kitabında bunu en açık şekilde dile getirdiği yerde Sedgwick AIDS krizinin hatıralarıyla başa çıkmaya çalışır. Denemesine bir anekdotla başlar: Sedgwick ile AIDS aktivisti Cindy Patton sohbet etmektedir. Sedgwick Patton'a AIDS'in Amerikan ordusunun gey nüfusunu etkilemek için kasten tasarladığı bir ürün olduğu yolundaki "meşum söylentiler"i sormuş. Patton'ın buna cevabı ise şu olmuş: "Farz edelim ki tüm bu şeylerden fazlasıyla eminiz. Bu durumda, zaten bilmediğimiz neyi bilmiş oluruz?"

Büyük bir komplo bize ABD'de iş başında olan ve zaten ayırdında olmadığımız yapısal güçler hakkında ne söylerdi? Kapitalizm işlemeye devam edebildiği müddetçe devletin makbul görmediği yurttaşları yoksunlaştırdığını, umursamazca davrandığını ve kamu sağlığına ilişkin kaygıları göz ardı ettiğini bilmiyor muyuz? Bu tür bir komplocu okumadan hangi bilgilerin edinilebileceğine gelecek olursak, sağlık sistemimizin engelli insanların yaşamlarını hafife aldığını, kiracıların haksızca evden çıkarıldığını, bir zamanlar herkese tanınan imtiyazların dışında bırakıldığını zaten bilmiyor muyuz?

AIDS'le kurulan bu benzerliğin basit biçimde anlaşılmasını istemem. Bambaşka siyasi koşullar ve bambaşka türde bir acı var burada elbette. Bununla beraber, korona virüsüne karşı bir aşı geliştirme çabasına bayraktarlık eden ecza şirketi Gilead'ın, daha ziyade PrEP diye bilinen Truvada'nın patentine de sahip olduğunu belirtmek gerekir. Aktivistlerin canhıraş mücadeleleri sonucunda Birleşik Krallık'ta ancak bu hafta erişilebilir hâle getirilmiş, önleyici bir HIV ilacıdır bu. Bu gibi patentler tam da Act Up [Harekete Geç] gibi grupların HIV/AIDS için olabildiğince çok kişinin erişebileceği tedaviler sağlamaya çalışırken karşısında durduğu şeylerdir – zaten Act Up, Gilead'ı ilaca binlerce dolar fiyat koyduğu için hedef tahtasına oturtmuştu. Herkese sağlık hizmeti ve ilaç sağlanmadığında, özellikle de öngörüye dayalı bir nebze şüpheyle yaklaşılmadığında doğabilecek

trajik sonuçları bir kez daha görüyoruz. İçinde bulunduğumuz anda, Reagan dönemindeki atalete karşı AIDS hareketinin mücadelesinden öğrenilecek şeyler var. Bu minvalde, yapıları ve dış kaynakları, bağlantıları, ilaçların olmayışını ve eşcinsel partnerlere hastanelerde getirilen ziyaret yasaklarını, cüretli bir paranoyanın merceğinden geçirerek okuyabiliriz.

Sedgwick paranoyayı bir duygulanım ve bir analiz tarzı olarak irdelemeye çalışmıştı: bilgiyi kavrama söz konusu olduğunda, "gerçek" bir yüce bilginin kapısını açacak anahtarı arayan bir yaklaşım. Bir duygulanım ve okuma tarzı olarak paranoya "öngörüsel"dir, "düşünümsel ve mimetiktir... ifşaya itimat eder." Paranoyamızın bize kurulan entrikaya ışık düşürmesini umarız: Bu paranoyayı ne kadar yayarsak o kadar gerçek olur. Gelgelelim Sedgwick'e göre, paranoyanın sizi "kuruntulu ya da düpedüz yanlış" sonuçlara götürebileceği fikrinden *başka*, paranoid olmayan okumalar yapmak için ortada gerekçeler vardır. Ayrıca, paranoyaların "hakiki bilgi" sağlayabileceği gerçeğinin ötesinde paranoid okuma yapmak için de gerekçeler vardır. Şüpheli okuma, onarıcı duygulanımsal tarzdan doğan ortak muhalefet ve direniş, ve krizi onarıcı bir tarzda okumanın zeminini de kurabilir.

Sedgwick'in onarıcı okuma fikri işte burada başlar. Onarıcı okuma sağlıklı derecede bir paranoyayı, ama aynı zamanda paranoid olmayan yöntemleri gerektirir: Siyasi bir strateji ve içinde bulunduğumuz paranoya takıntısı ânı için ileriye dönük üretken bir yol sunar. AIDS aktivizminin mirasına dönüp bakarken Sedgwick şunları yazar: "Belki de bu tür [onarıcı] pratiklerden çıkarabileceğimiz en iyi ders, birçok benliğin ve topluluğun, bir kültürün –hattâ onların hayatta kalmamasını arzuladığını sıkça beyan etmiş bir kültürün– nesnelerinden yaşam dayanağı çıkarmaktaki başarısıdır."[1] Bir kez daha: Önemli olan şey AIDS'in kökenleri hakkındaki bir komployu

1 Eve Kosofosky Sedgwick, (Duke University Press, 2003), "Paranoid Reading and Reparative Reading, or, You're So Paranoid, You Probably Think This Essay Is About You", *Touching Feeling: Affect, Pedagogy, Performativity* içinde, s. 150.

açığa çıkardığımız takdirde yeni bir bilgiyi öğrenecek olmamız değil, krizin gelişimine şüpheli gözlerle bakmanın ortak siyasi eylemin temelini sunmasıdır. Sedgwick'in izah ettiği gibi, bu da söz konsu yaşam dayanağı yeniden işe koşulurken doğabilecek "queer" biçimlerde ironi, mizah ve sinizmi içerir.

Korona virüsünün doğurduğu paranoya –vakaların sayısına dair yeterli bilgiler verilmemesinin, hem haşin tedbirler almaya hazır bir devletin hem de bu kapsamda bir krize dayanamayabilecek bir devletin ortaya çıkardığı ruh hâli– siyasi olanaklılık koşullarının değişmesine yardımcı oluyor. Ulusal ölçekte bu durum İtalya'nın konut kredisi ödemelerini askıya alma kararını ve Trump yönetiminin öğrenci borçlarını askıya almayı düşünmesini içeriyor. Bunlar daha uzun bir paranoid okumanın parçası: 2008'deki çakılmadan bu yana finansallaşma kendi paranoid okumasını canlandırıverdi. Bu bağlamda teorisyenler, finansal sistemin tüm diğer yaşam kipleri üzerinde hâkimiyet kurmasına imkân sağlayan yasal mekanizmalar ağını ve offshore hesaplarını çözmeye çalışmaya başlamışlardı. Birdenbire büyük miktarda borcu affetme kapısının aralanması, en azından bir süreliğine, yeni bir ideolojik kırılganlığı açığa çıkardı. Birleşik Krallık'ta, Torylerin NHS'ye [Ulusal Sağlık Hizmeti] acilen fon ayrılması konusunda sergilediği hevese son derece şüpheyle bakmak gerekir, ama bu şüphe baştan aşağı dönüşmüş bir siyasi etkileşimin temeli olabilir. Biz bu âna hazırız: Edward Snowden'ın ABD'nin Ulusal Güvenlik Dairesi hakkındaki ifşaatlarından Adam Curtis'in insanı teskin eden dış sesine kadar, usul usul ilerleyen distopyamızı anlamlandırmak için gerekli olan türde okumaya zaten pekâlâ aşinayız.

Korona virüsünü onarıcı biçimde okumak, kendimizi yalıttığımız, sosyal mesafelenme pratiğine uyduğumuz dönemlerde geliştirdiğimiz yeni türde dayanışmalara katılmak demektir. Bu denemenin geçen hafta yazdığım bir taslağı, Jeffrey Epstein'ın öldürülmüş olabileceği, Trump'ın seçilmesi ve Pete Buttigieg'in CIA'in adamı oldu-

ğu yolundaki şaşırtıcı derecede akla yatan iddia üzerinden, paranoyanın düşünsel statüsüne dair cahilce bir sorgulama gibi geliyor şimdi. Bir paranoya çağının son uç kısmında, ama paranoya incelemelerinin altın çağındayız. Korona virüsünden duyulan korkular, ilk başta, askerî biyosilahlar ve çetrefil örtbaslara dair bayat komplo teorilerinde tezahür etmişti. Ama şüphe yoğunlaştıkça, sosyal bakıma başka bir açıdan bakılmaya başlandı: Dünyanın dört bir yanındaki sağlık hizmetleri bir komplo konusuna dönüştüğü gibi, yeni iktidar dinamiklerinin kurulabileceği bir yer hâline de geldi.

Fakat aynı zamanda, bu paranoya ve kriz anlarıyla birlikte gelen gerçek kayıpları yok sayamayız. Depresif ile paranoid arasındaki bu ilişki Sedgwick'in düşüncesi açısından mühimdi. Sedgwick'in etkilendiği başlıca kişilerden biri olan Melanie Klein'ın geliştirdiği psikanalitik şemaya göre, paranoid "konum" depresif konuma bir tepkidir: hayat boyunca beklenmedik anlarda beliren kederli hisler, yas ve kaygıya.[2] Kayba karşı bir savunma olarak paranoid şekilde hareket ederiz. AIDS krizi sırasında hissedilen kayıp ve engellenen yas, paranoyaya ve komplocu düşünmeye yol açmıştı. Bugün bir kültürel fenomen olarak, paranoyayı, ümitsiz bir siyasi duruma eşlik eden depresyon ve kayıp hisleriyle başa çıkmanın kolektif bir yolu olarak düşünebiliriz. Zamanda öyle bir kopuş ârına girdik ki, hastalıktan önceki eski dünya geri çağrılamaz hâle geldi. Bu hadise öyle bir yoğunlukla gelişiyor ki, eski benliklerimizin bir kısmını bırakmadan bu durumun üstesinden gelebileceğimize inanmak zor görünüyor. Klein'ın gözünde, paranoid-şizoid kip benliğin ve (ne kadar geniş olursa olsun, komplonun nesnesi olan) ötekinin parçalanmasına ya da bölünmesine yol açar.

1970'lerde, paranoyaya ve komploya odaklanan bir sürü film siyasi özneler olarak bizlerin bu parçalanmayla nasıl başa çıktığımızı sorgulamaya girişmişti. Francis Ford Coppola'nın

2 Melanie Klein (1946), "Notes on Some Schizoid Mechanisms", *The Journal of Psychotherapy Practice and Research*, Bahar 1996; 5 (2): 160-179.

The Conversation'ı, Alan J. Pakula'nın "paranoya üçlemesi" (*All The President's Men, Klute* ve *The Parallax View*) ve Brian de Palma'nın *Blow-Out*'u en iyiler arasındadır. (Sedgwick'le Duke'ta aynı sıralarda bulunan) Fredric Jameson'ın *The Geopolitical Aesthetic: Cinema and Space in the World System*'da anlattığı gibi, ABD'de siyasi hava Watergate skandalı, Warren Komisyonu ve Vietnam Savaşı'nın bitişinden sonraki yankılarıyla çevrelenmişti. Jameson'a göre, bu sancılı komplo ifadelerini üreten şey kapitalizmin bütününü tasavvur etme acziyetidir: Bu, "komplo mahiyetindeki Bütünlüktür."[3] Alberto Toscano ve Jeff Kinkle *Cartographies of the Absolute* (2015) adlı kitaplarında Jameson'ın "bilişsel haritalama" kavramı üzerinden onun komplo hakkındaki çalışmasını canlandırdılar. Bu kitaplarında, kapitalizmdeki komplo panosunun gerçekte nasıl işlediğini; sanatta, edebiyatta ve teorideki farklı ve görünmez güçleri birbirine bağlamak için mantar panoyu nasıl da zorlantılı (kompülsif) biçimde kırmızı kurdeleler ve raptiyelerle donattığımıza bakmaya çalışmışlardı.

Kapitalizmin bütünselliğini anlama ve onun izini sürmeye dönük komplocu itki, arızalı sağlık sistemini, altta yatan başka temel sağlık sorunları olanların kırılganlığını ve bu kişilerin bir kişilik hissinden nasıl mahrum bırakıldıklarını düşünme tarzımızda gözler önüne seriliyor. "Korona virüsünün nüfusun %98'i için görece zararsız olduğu mesajı, geri kalan %2'nin içindeyseniz pek de rahatlatıcı gelmiyor," diye yazmıştı Frances Ryan *The Guardian*'da.[4] Yeterli sosyal bakımın, güvenlik ağlarının ve hastalık izinlerinin olmayışı, paranoyanın doruk noktasına ulaşıp daha onarıcı bir okumaya yönelmesini sağlayabilir: Korona virüsü rejiminde, daha radikal bir hümanizm; sosyal yeniden üretim ve bakım merkezli bir siyaset neye benzerdi?

Anne Boyer korona virüsü hakkında şunları

3 Fredric Jameson, (Indiana University Press, 1992), *The Geopolitical Aesthetic: Cinema and Space in the World System.*

4 Frances Ryan (2020), "Coronavirus Hits Ill and Disabled People Hardest, So Why Is Society Writing Us Off?", *The Guardian*, 11 Mart 2020.

yazmıştı geçenlerde: "Bunlar korkulması gereken tek şeyin korku olduğunu söyleyen tiplerin aynısı, ki bu elbette doğru değil, çünkü korku birbirimize ihtimam göstermemiz yolunda bizleri eğitir. Hasta bir insanın daha da hastalanabileceğinden ya da yoksul bir insanın hayatının daha sefil hâle gelebileceğinden endişe ederiz ve onları korumak için elimizden ne geliyorsa yaparız, çünkü herkesin yalnızca kendisi için yaşadığı bir insan yaşamından korkarız."[5]

Onarıcı okuma, tabirden de anlaşılabileceği gibi, farklı duygulanımlara çevirir yüzünü. Onarıcı okumada, "bir zamanlar düzeltme, reddetme ve öfke yoluyla zorla oluşturulmuş hayati bağlılıkların yerine şefkat, minnettarlık, dayanışma ve sevgiyle kotarılmış bağlılıklar geliştirmek suretiyle, inceledikleri nesneler için yeni his ortamları ararız." Yardımlaşma grupları el ilanları basıp dağıtıyor ve komşular için kaynak topluyor. Ellerimizi yıkama ve yüzeyleri ova ova temizleme çağrılarının ortasında, çalışmayı bırakmaya ve genel greve gitmeye çağrılıyoruz. Olağanüstü hâlin terörizm karşıtı yeni yasalar çıkarmak için bir fırsat olmak yerine tersine çevrilebileceği, yani her şeye yeniden başlamak için bir fırsata dönüştürülebileceği yönünde bir hissiyat var. Sedgwick büyük ölçekli yeniden ayarlamalarda karşımıza çıkan yıkıcı kalıpları tekrarlamama yönündeki "queer olasılık"tan bahseder: Paranoyanın bizi daha önce sürüklediği hataların aynısını yapmayalım. Paranoya ve onarma hissine kulak vererek, bu krizin içinden yeni ilişkiler oluşturabiliriz.

Çeviren: Erkal Ünal

5 https://mirabilary.substack.com/p/this-virus (son erişim tarihi 25 Mart 2000).

KAPİTALİST TARIM VE COVİD-19: ÖLÜMCÜL BİR KOMBİNASYON

(*Marx21* söyleşisi)

Rob Wallace

***Marx21* dergisinden Yaak Pabst: Yeni korona virüsü ne kadar tehlikeli?**

Rob Wallace: Bu, yerel Covid-19 salgınında zamanlama olarak nerede olduğunuza bağlı olarak değişir: başlarda mı, zirvede mi, sonlarda mı? Bölgenizin kamu sağlığı müdahalesi ne kadar iyi durumda? Demografik özellikleriniz neler? Kaç yaşındasınız? Bağışıklık açısından açık veriyor musunuz? Altta yatan sağlık durumunuz nedir? Teşhis edilemeyen bir ihtimali soracak olursak, immünogenetiğiniz, yani bağışıklık tepkinizin altında yatan genetik, virüsle dizilim yapıyor mu yapmıyor mu?

Yani virüsle ilgili tüm bu telaş sadece bir korkutma taktiği mi?

Hayır, kesinlikle değil. Nüfus düzeyinde, Covid-19, Wuhan'daki salgının başlangıcında %2 ila 4 arasında vaka ölüm oranı gösteriyordu. Wuhan dışında, vaka ölüm oranı %1 ve hattâ daha aza düşüyor gibi görünmekle birlikte, İtalya ve ABD'deki yerler de dahil olmak üzere, bazı noktalarda yükseliyor gibi görünüyor. SARS'ta %10, 1918 gribinde %5-20, "kuş gribi" H5N1'de %60 veya Ebola'da bazı noktalarda %90 seyretmiş vaka ölüm oranlarına kıyasla, Covid-19'un dağılım aralığı çok fazla görünmüyor. Ama mevsimsel gribin %0,1 olan vaka ölüm oranını kesinlikle aşıyor. Yine de tehlike sadece ölüm oranıyla ilgili

değil. Penetrans veya topluluk yayılma hızı olarak adlandırılan şeyle, salgının küresel nüfusun ne kadarına sızdığıyla uğraşmalıyız.

Biraz daha açabilir misiniz?

Küresel seyahat ağı rekor seviyede bağlanırlığa sahip. Korona virüsleri için aşılar veya belirli antiviraller olmadan veya bu noktada virüse karşı toplum düzeyinde bir bağışıklık olmadan sadece %1'lik bir ölüm oranı bile ciddi bir tehlike arz edebilir. İki haftaya kadar kuluçka süresi ve hastalıktan önce -insanların enfekte olduğunu bilmeden önce- bulaşa dair kanıtlarının artmasıyla birlikte, muhtemelen çok az yer enfeksiyonsuz kalacaktır. Diyelim ki, Covid-19 dört milyar insana bulaşırken %1'lik bir ölümle sonuçlandı, bu 40 milyon ölüm demektir. Büyük bir sayının küçük bir kısmı bile büyük bir sayı olabilir.

Bunlar, görünürde çok öldürücü olmayan bir patojen için korkutucu sayılar.

Kesinlikle ve biz daha salgının başlangıcındayız. Birçok yeni enfeksiyonun salgınların seyri boyunca değiştiğini anlamak önemlidir. İnfektivite, virülans veya her ikisi de azalabilir. Öte yandan, diğer salgınların virülansı yükselebilir. 1918 baharında grip pandemisinin ilk dalgası nispeten hafif bir enfeksiyondu. O kış ve 1919'da milyonları öldüren ikinci ve üçüncü dalgalardı.

Fakat pandemik şüpheciler, korona virüsünün tipik mevsimsel gripten çok daha az hastaya bulaştığını ve öldürdüğünü iddia ediyor. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Eğer bu salgın bir palavrayı doğrularsa bunu ilk kutlayan kişi ben olurum. Ama olası bir tehlike olarak Covid-19'u, diğer ölümcül hastalıkları, özellikle de influenzayı [grip] gerekçe göstererek önemsememek, korona virüsü hakkındaki endişenin yersiz olduğunu uydurmak için kullanılan retorik bir araçtır.

Yani mevsimsel griple kıyaslamanın bir ayağı havada...

Epidemi eğrilerinin farklı kısımlarında bulunan iki patojeni karşılaştırmak çok mantıklı değil. Evet, mevsimsel grip dünya çapında milyonlarca insana bulaşarak DSÖ (Dünya Sağlık Örgütü) tahminlerine göre yılda 650 bin kadar insanı öldürüyor. Fakat Covid-19 epidemiyolojik yolculuğuna daha yeni başlıyor. Gripten farklı olarak, enfeksiyonu yavaşlatmak ve en savunmasız popülasyonları korumak için ne aşımız ne de toplum düzeyinde bağışıklığımız var.

Karşılaştırma yanıltıcı olsa bile, her iki hastalık da virüslere, hattâ belirli bir gruba, RNA virüslerine ait. Her ikisi de hastalığa neden olabilir. Her ikisi de ağız ve boğaz bölgesini ve bazen de akciğerleri etkiler. Her ikisi de epey bulaşıcı. Öyle değil mi?

Bunlar, iki patojenin karşılaştırılmasında önemli bir yanı gözden kaçıran yüzeysel benzerlikler. Grip dinamikleri hakkında çok şey biliyoruz. Covid-19'lar hakkında çok az şey biliyoruz. Bilinmezliklerle dolular. Gerçekten de Covid-19 hakkında salgın tamamen bitene kadar bile bilinemeyecek çok şey var. Aynı zamanda, bunun "Covid-19 gribe karşı" meselesi olmadığını anlamak önemlidir. Söz konusu olan "Covid-19 ve grip"tir. Pandemiye dönüşebilecek, toplu hâlde insanlara hücum edebilecek çoklu enfeksiyonların ortaya çıkması en önemli endişe merkezi olmalıdır.

Birkaç yıldır salgınları ve nedenlerini araştırıyorsunuz. *Big Farms Make Big Flu* [Büyük Çiftlikler Büyük Gripler Yaratır] adlı kitabınızda endüstriyel tarım uygulamaları, organik tarım ve viral epidemiyoloji arasında bu bağlantıları kurmaya çalışıyorsunuz. Görüşleriniz neler?

Her yeni salgındaki asıl tehlike, her yeni Covid-19'un münferit bir olay olmadığını kavrayamamak, -ya da daha iyisi şöyle diyelim- bunu

kavramayı çıkarcı bir biçimde reddetmektir. Virüslerin artışı gıda üretimi ve çokuluslu şirketlerin kârlılığı ile yakından bağlantılı. Virüslerin neden daha tehlikeli hâle geldiğini anlamayı hedefleyen herkes, endüstriyel tarım modelini ve özellikle de hayvancılık üretimini araştırmalı. Şu anda, az sayıda hükümet ve az sayıda bilim insanı bunu yapmaya hazır. Birçoğu ise tam aksini yapıyor.

Yeni salgınlar ortaya çıktığında, hükümetler, medya ve hattâ sağlık kurumlarının çoğu acil durumların her birine o kadar odaklanırlar ki, marjinal birçok patojene aniden birbiri ardına küresel şöhret kazandıran yapısal nedenleri yok sayarlar.

Peki suçlu kim?

Ben endüstriyel tarım dedim ama bunun daha geniş bir kapsamı var. Sermaye, dünya çapında balta girmemiş ormanlar ve küçük çiftlik sahiplerine ait tarıma elverişli arazileri gasp etmekte başı çekiyor. Bu yatırımlar, hastalıkların ortaya çıkmasına yol açan bir kalkınmaya ve ormanların yok edilmesine neden oluyor. Bu devasa arazilerin sunduğu işlevsel çeşitlilik ve karmaşıklık, daha önce bir yere sıkışıp kalmış patojenleri yerel çiftlik hayvanlarına ve insan topluluklarına yayacak şekilde sıraya diziliyor. Kısacası, Londra, New York ve Hong Kong gibi sermaye merkezleri birincil hastalık yayma noktaları olarak düşünülmeli.

Hangi hastalıklar için durum böyle?

Bu noktada sermayeden bağımsız patojen yoktur. En uzakta olanları bile, mesafe bakımından etkilenir. Ebola, Zika, korona virüsleri, tekrar sarıhumma, çeşitli kuş gripleri ve Afrika domuz ateşi, en uzak artbölgelerden kent çevresindeki hatlara, bölgesel başkentlere ve nihayetinde küresel seyahat ağına yol alan birçok patojen arasındadır. Kongo'daki meyve yarasalarından, birkaç hafta içinde Miami'de güneşlenenleri öldürmeye kadar gider.

Bu süreçte çokuluslu şirketlerin rolü nedir?

Dünya Gezegeni bu noktada hem biyokütle hem de kullanılan toprak açısından büyük ölçüde Çiftlik Gezegenidir. Tarım işletmeleri gıda piyasasını ele geçirmeyi hedefliyor. Neoliberal projenin neredeyse tamamı, daha gelişmiş sanayileşmiş ülkelerde yerleşik şirketlerin daha zayıf ülkelerin topraklarını ve kaynaklarını çalma çabalarını destekleme etrafında örgütlenmiştir. Sonuç olarak, daha önce uzun zaman evrilmiş orman ekolojileri tarafından kontrol altında tutulan bu yeni patojenlerin birçoğu yayılmakta ve tüm dünyayı tehdit etmektedir.

Endüstriyel tarım işletmelerinin üretim yöntemlerinin bunun üzerindeki etkileri nelerdir?

Daha doğal ekolojilerin yerini alan, sermaye tarafından yönetilen tarım, patojenlerin en öldürücü ve bulaşıcı fenotiplerinin evrimleşebilmesine neden olan eksiksiz araçlar sunar. Ölümcül hastalıklar üretmek için daha iyi bir sistem tasarlayamazsınız.

Nasıl yani?

Evcil hayvanların genetik olarak monokültür yetiştirilmesi, bulaşmayı yavaşlatmak için mevcut olan her türlü bağışıklık emniyet şeridini ortadan kaldırır. Daha büyük popülasyon büyüklükleri ve yoğunlukları, daha yüksek bulaşma oranlarına olanak sağlar. Bu tür kalabalık koşullar bağışıklık tepkisini düşürür. Her endüstriyel üretimin bir parçası olan yüksek ürün hacmi, virülansın evriminin yakıtı olarak, hastalığa duyarlı canlıların sürekli yenilenen bir arzını sağlar. Başka bir deyişle, endüstriyel tarım o kadar kâr odaklıdır ki, bir milyar insanı öldürebilecek bir virüs için seçim yapmak alınmaya değer bir risk olarak görülür.

Nasıl?

Bu şirketler, epidemiyolojik olarak tehlikeli operasyonlarının maliyetlerini herkese yansıtabilir.

Hayvanların kendisinden tüketicilere, çiftlik işçilerine, yerel çevrelere ve yetki alanları çaprazında hükümetlere kadar. Zarar o kadar geniş çaplıdır ki, bu maliyetleri şirket bilançosuna geri döndürsek, biliyoruz ki endüstriyel tarım sonsuza kadar sona erecektir. Hiçbir şirket, verdiği zararın maliyetini üstlenemez.

Birçok medya organında, korona virüsünün başlangıç noktasının Wuhan'daki bir "egzotik gıda pazarı" olduğu iddia ediliyor. Bu açıklama doğru mu?

Hem evet hem hayır. Bu görüş lehine mekânsal ipuçları bulunuyor. Temas izleme, enfeksiyonları yabani hayvanların satıldığı Wuhan'daki Hunan Toptan Deniz Ürünleri Pazarı'yla bağlantılandırdı. Çevresel örneklemleme, yabani hayvanların tutulduğu pazarın batı ucunu tespit ediyor gibi görünmekte.

Fakat ne kadar geriye doğru ve ne kadar kapsamlı bir araştırma yapmalıyız? Acil durum tam olarak ne zaman başladı? Pazara odaklanmak, artbölgelerdeki yabani tarımın kökenlerini ve artan biçimde sermayeleşmesini gözden kaçırıyor. Küresel olarak ve Çin'de, yabani gıda ekonomik bir sektör olarak daha resmî hâle geliyor. Ama endüstriyel tarımla ilişkisi sadece aynı para çantasını paylaşmanın ötesine uzanıyor. Endüstriyel üretim (domuz, kümes hayvanları ve benzerleri) balta girmemiş ormanlara doğru genişledikçe, yabani gıda işleticilerine kaynak popülasyonları için ormanda daha fazla tarama yapmaları konusunda baskı yapıyor, Covid-19 dahil olmak üzere yeni patojenlerle arabağlarını ve onların yayılmasını arttırıyor.

Covid-19, Çin'de gelişen, hükümetin örtbas etmeye çalıştığı ilk virüs değil.

Evet, ancak bu Çin'e özel bir durum değil. ABD ve Avrupa, son zamanlarda H5N2 ve H5Nx gibi yeni gripler için başlangıç noktası olarak işlev gördüler ve çokuluslu şirketleri ve yeni-sömürge

vekilleri Batı Afrika'da Ebola'nın ve Brezilya'daki Zika'nın ortaya çıkmasına neden oldu. ABD kamu sağlığı görevlileri, H1N1 (2009) ve H5N2 salgınları sırasında endüstriyel tarımın hatalarını örtbas etti.

DSÖ, şimdi "kamu sağlığını uluslararası düzeyde tehdit eden acil durum" ilan etti. Bu adım doğru mu?

Evet. Böyle bir patojenin tehlikesi, sağlık otoritelerinin istatistiksel risk dağılımına hâkim olmamasıdır. Patojenin nasıl tepki verebileceği hakkında hiçbir fikrimiz yok. Bir pazardaki salgından birkaç hafta içinde dünyaya yayılan enfeksiyonlara geçtik. Patojen tükenebilirdi. Bu harika olurdu. Ama bilmiyoruz. Daha iyi bir hazırlık, patojenin kaçış hızını azaltma olasılığını daha iyi hâle getirecektir.

DSÖ'nün bildirisi aynı zamanda benim salgın tiyatrosu dediğim şeyin bir parçası. Uluslararası örgütler hareketsizlik karşısında ölü durumda. Birleşmiş Milletler akla geliyor. BM örgütleri, kendi önemi, gücü ve finansmanı konusunda hep endişelidir. Ancak bu tür bir eylemcilik, dünyanın Covid-19'un bulaşma zincirini bozması için ihtiyaç duyduğu gerçek hazırlık ve önlemler konusunda da bir noktaya gelebilir.

Sağlık sisteminin neoliberal yeniden yapılandırılması, hem araştırmaları hem de hastaların genel bakımını kötüleştirdi; örneğin hastanelerde. Daha iyi finanse edilen bir sağlık sistemi virüsle savaşmak için ne fark yaratabilir?

Çin'den grip benzeri belirtilerle döndükten sonra ailesi ve topluluğu için doğru şeyi yapan ve yerel bir hastaneden onu Covid-19 için test etmesini isteyen Miami tıbbi cihaz şirketi çalışanının korkunç ama etkileyici bir hikâyesi var. Minimal Obamacare [Obama sağlık reformu] seçeneğinin testleri kapsamadığı konusunda endişeliydi. Haklıydı. Birdenbire 3270 dolarlık fatura yüzünden güç bir duruma düştü.

ABD özelinde talep olağanüstü hâl talimatının devreye sokulması olabilir; bu talimata göre bir pandemi salgını sırasında, enfeksiyon testi ve pozitif testin ardından tedavi ile ilgili ödenmemiş tüm tıbbi faturaların federal hükümet tarafından ödeneceği taahhüt edilebilir. Neticede tedaviyi karşılayamadıkları için insanları saklanmaya ve başkalarına bulaştırmaya yönlendirmek değil, yardım talebinde bulunanları cesaretlendirmek isteriz. Bariz çözüm, toplum çapında acil durumlarla başa çıkmak için tam kadroya sahip ve donanımlı, ulusal bir sağlık hizmetidir, böylece topluluğun işbirliği yapma cesaretinin kırılması gibi saçma bir sorun asla ortaya çıkmayacaktır.

Virüs bir ülkede bulunur bulunmaz, bütün hükümetler, tüm arazi ve şehir alanlarının zorunlu karantinası gibi otoriter ve cezalandırıcı tedbirlerle tepki gösteriyor. Böyle sert tedbirler makul mu?

Bir salgını otokratik denetim için kullanmak, felaket kapitalizminin raydan çıkmasıdır. Kamu sağlığıyla ilgili olarak, önemli epidemiyolojik değişkenler olan güven ve merhametten yanayım. Her ikisi de olmadan, yetkililer toplumun desteğini kaybeder.

Dayanışma ve müşterek saygı duygusu, bu tür tehditlerden birlikte kurtulmamız için ihtiyacımız olan işbirliğini ortaya çıkarmanın kritik birer parçasıdır. Hakikî kendi kendine karantinalar -eğitimli mahalle ekipleri tarafından denetlenen girişler, kapı kapı dolaşan gıda tedarik kamyonları, izin ve işsizlik sigortası- bu tür bir işbirliğini ortaya çıkarabilir, bu işte hepimiz birlikteyiz.

Bildiğiniz gibi, Almanya'da AfD adı altında, doksan dört koltuğu olan fiili bir Nazi partisi var. Nazi aşırı sağı ve AfD'li siyasiler ile işbirliği içindeki diğer gruplar, ajitasyonları için Korona Krizi'ni kullanıyorlar. Virüs hakkında (yanlış) haberler yaydılar ve hükümetten daha otoriter önlemler talep ettiler: Göçmenler için

uçuş kısıtlamaları ve girişlerin durdurulması, sınırların kapatılması ve zorunlu karantina...

Seyahat yasakları ve sınırların kapatılması talepleri, radikal sağın şu anda küresel olan hastalıklara karşı ırka dayalı ayrımcılık yapma talepleridir. Bu, tabii ki saçmalık. Bu noktada, virüsün zaten her yere yayılma yolunda olduğu göz önüne alındığında, yapılacak en mantıklı şey kimin bir enfeksiyonla ortaya çıktığının önem taşımadığı türden bir kamu sağlığı direncini geliştirmeye çalışmaktır, onları tedavi etmek ve iyileştirmek için araçlara sahibiz. Hay hay, siz ilk önce yurtdışındaki insanların toprağını çalmayı ve toplu göçlere yol açmayı bırakın ki biz de ilk önce patojenlerin ortaya çıkmasını önleyebilelim.

Neler sürdürülebilir değişiklikler olurdu?

Yeni virüs salgınlarının ortaya çıkmasını azaltmak için gıda üretimi kökten değişmeli. Çiftçi özerkliği ve güçlü bir kamu sektörü, çevresel felaketleri ve kontrolden çıkmış enfeksiyonları azaltabilir. Hem çiftlik düzeyinde hem de bölgesel düzeylerde çeşitli stok ve mahsulleri (ve stratejik yeniden yabanlaştırmaları) tanıtın. Gıda hayvanlarının test edilmiş bağışıklıklarının sürmesi için yerlerinde çoğalmalarına izin verin. Adil üretimi adil dolaşımla birleştirin. Sübvansiyonlara ve agroekolojik üretimi destekleyen tüketici satın alma programlarına mali destek sağlayın. Bu deneyimleri, neoliberal ekonominin hem bireylere hem de topluluklara dayattığı zorlamalardan ve sermayenin yönetimindeki devlet baskısı tehdidinden koruyun.

Hastalık salgınlarının artan dinamikleri karşısında sosyalistlerin talepleri neler olmalı?

Bir toplumsal yeniden üretim biçimi olarak endüstriyel tarım, sadece bir kamu sağlığı meselesi yönüyle bile temelli sona erdirilmelidir. Yüksek derecede kapitalistleştirilmiş gıda üretimi, insanlığın tamamını tehlikeye atan pratiklere dayalı-

dır; bu vakada ise yeni bir ölümcül pandeminin ortaya çıkmasına yardımcı olmaktadır.

Gıda sistemlerinin, bu tehlikeli patojenlerin ilk etapta ortaya çıkmasını önleyecek şekilde kamulaştırılmasını talep etmeliyiz. Bu ise gıda üretiminin öncelikle kırsal toplulukların ihtiyaçlarına yeniden katılmasını gerektirecektir. Bunun için çevreyi ve çiftçileri yiyeceklerimizi yetiştirirken koruyan agroekolojik pratikler gerekecektir. Büyük resimde, ekolojimizi ekonomimizden ayıran metabolik uçurumları kapatmamız gerekir. Sözün kısası, kazanmamız gereken bir gezegen var.

Çeviren: Gamze Boztepe

MAKALELERİN İLK YAYINLANDIKLARI YERLER

Giorgio Agamben, "L'invenzione di un'epidemia", https://www.quodlibet.it/giorgio-agamben-l-invenzione-di-un-epidemia, 26 Şubat 2020

"The Invention of an Epidemic", https://www.journal-psychoanalysis.eu/coronavirus-and-philosophers/

• "Chiarimenti", https://www.quodlibet.it/giorgio-agamben-chiarimenti, 17 Mart 2020

"Clarifications", https://medium.com/@ddean3000/clarifications-giorgio-agamben-3f97dc7ed67c

• "Riflessioni sulla peste", https://www.quodlibet.it/giorgio-agamben-riflessioni-sulla-peste, 27 Mart 2020

"Reflections on the Plague", https://medium.com/@ddean3000/reflections-on-the-plague-giorgio-agamben-b616763b6259

Alain Badiou, "On The Epidemic Situation", https://www.versobooks.com/blogs/4608-on-the-epidemic-situation, 23 Mart 2020

Judith Butler, "Capitalism Has Its Limits", https://www.versobooks.com/blogs/4603-capitalism-has-its-limits, 19 Mart 2020

Mike Davis, "Lessons From Wuhan", https://www.thenation.com/article/society/lessons-wuhan-coronavirus-recovery/, 25 Mart 2020

Massimo De Angelis, "The Political Use of Parasites", https://undisciplinedenvironments.org/2020/03/21/the-political-use-of-parasites/, 21 Mart 2020

Josh-Gabert Doyon, "Paranoia and the Coronavirus", https://www.versobooks.com/blogs/4597-paranoia-and-the-coronavirus-how-eve-sedgwick-s-affect-theory-persists-through-quarantine-and-self-isolation, 17 Mart 2020

David Harvey, "Anti-Capitalist Politics in the Time of Covid-19", http://davidharvey.org/2020/03/anti-capitalist-politics-in-the-time-of-covid-19/, 19 Mart 2020

Bruno Latour, "La crise sanitaire incite à se préparer à la mutation climatique", https://www.lemonde.fr/idees/article/2020/03/25/la-crise-sanitaire-incite-a-se-preparer-a-la-mutation-climatique_6034312_3232.html, 25 Mart 2020

- "Is This a Dress Reharsal?", https://critinq.wordpress.com/2020/03/26/is-this-a-dress-rehearsal/, 26 Mart 2020

Sandra Mezzadra, "Politics of Struggles in the Time of Pandemic", https://www.versobooks.com/blogs/4598-politics-of-struggles-in-the-time-of-pandemic, 17 Mart 2020

Ingar Solty, "The Bio-Economic Pandemic and the Western Working Classes", https://socialistproject.ca/2020/03/bioeconomic-pandemic-and-western-working-classes/, 24 Mart 2020

Panagiotis Sotiris, "Against Agamben: Is a Democratic Biopolitics Possible?", https://

criticallegalthinking.com/2020/03/14/against-agamben-is-a-democratic-biopolitics-possible/, 14 Mart 2020

Daniel Tanuro, "Eight Theses on Covid-19", http://www.internationalviewpoint.org/spip.php?article6452, 15 Mart 2020

Adam Tooze, "Coronovirus Has Shattered the Myth That The Economy Must Come First", https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/mar/20/coronavirus-myth-economy-uk-business-life-death, 20 Mart 2020

Rob Wallace, "Capitalist Agriculture and Covid-19: A Deadly Combination", https://climateandcapitalism.com/2020/03/11/capitalist-agriculture-and-covid-19-a-deadly-combination/, 11 Mart 2020

Slavoj Žižek, "Monitor and Punish? Yes, Please!", http://thephilosophicalsalon.com/monitor-and-punish-yes-please/, 16 Mart 2020

KATKIDA BULUNAN YAZARLAR

Giorgio Agamben: Özellikle egemenliğin kuruluşu ve hukuk hakkındaki çalışmalarıyla tanınan, ama aynı zamanda filoloji ve şiir gibi alanlarda da çalışmalar yapan felsefeci. Türkçedeki kitaplarından bazıları şunlardır: *Kutsal İnsan: Egemen İktidar ve Çıplak Hayat*, çev. İsmail Türkmen (Ayrıntı, 2001), *Nesir Fikri*, çev. Fırat Genç (Metis, 2009), *Çocukluk ve Tarih: Deneyimin Yıkımı Üzerine Bir Deneme*, çev. Betül Parlak (Kanat, 2010), *Dünyevileştirmeler*, çev. Betül Parlak (MonoKL, 2011), *İstisna Hâli*, çev. Kemal Atakay (Ayrıntı, 2018).

Alain Badiou: Fransa'nın önde gelen felsefecilerinden olmakla birlikte militan felsefi müdahaleleriyle de tanınan Badiou'nun Türkçeye çevrilen bir dizi kitabından bazıları şunlardır: *Etik: Kötülük Kavrayışı Üzerine Felsefi Bir İnceleme*, çev. Tuncay Birkan (Metis, 2004), *Sonsuz Düşünce*, çev. Işık Ergüden ve Tuncay Birkan (Metis, 2006), *Başka Bir Estetik: Sanatlar İçin Küçük Bir Kılavuz*, çev. Aziz Ufuk Kılıç (Metis, 2010), *Deleuzecü Siyaset Diye Bir Şey Var Mıdır?*, çev. Burcu Yalım ve Emre Koyuncu (Norgunk, 2013), *Platon'un Devleti*, çev. Savaş Kılıç ve Nihan Özyıldırım (Metis, 2015).

Judith Butler: Felsefe, etik, feminizm ve cinsiyet alanlarındaki çalışmalarıyla tanınan düşünür. Türkçeye de çevrilmiş pek çok çalışması bulunan Butler'ın eserlerinden bazıları şunlardır: *Kırılgan Hayat*, çev. Başak Ertür (Metis, 2005), *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*, çev. Başak Ertür (Metis, 2008), *Savaş Tertipleri*, çev. Şeyda Öztürk (YKY, 2015), *Biziz Halk!: Toplanma Özgürlüğü Üzerine Düşünceler*, çev. Ferit Burak Aydar (Koç Üniversitesi Yayınları, 2018).

Mike Davis: ABD'li yazar, kent teorisyeni, tarihçi, edebiyatçı ve aktivist. Türkçeye çevrilen

bazı kitapları şunlardır: *Kuş Gribi: Kapımızdaki Canavar*, çev. Aykut Kılıç ve Osman Akınhay (Agora, 2007), *Gecekondu Gezegeni*, çev. Gürol Koca (Metis, 2007), *Üzerinde Güneş Batmayan Katliam: El Nino Kıtlıkları ve Üçüncü Dünyanın Açlıkça İnşası*, çev. Umut Haskan *(Yordam, 2012)*, Eski Tanrılar Yeni Bilmeceler: Marx'ın Kayıp Teorisi, çev. Şükrü Alpagut (Yordam, 2018) ve *Gerçekçi Ol İmkânsızı İste*, çev. Utku Özmakas (Edebi Şeyler, 2018).

Massimo De Angelis: Doğu Londra Üniversitesi'nde siyasal iktisat ve toplumsal değişim üzerine dersler veren ve Toplumsal Adalet ve Değişim Merkezi'nin eş-yöneticisi olan profesör Angelis, bugünkü neoliberal kapitalizmin farklı tarzlardaki krizleri bağlamında sosyal sistemler olarak müşterekler, onların tasarımı, dayanıklılık, sürdürülebilirlik ve kalkınma stratejisi üzerine çalışmalar yürütüyor. İngilizcedeki son kitabı: *Omnia Sunt Communia: On the Commons and the Transformation to Postcapitalism (In Common)* (Zed Books, 2017).

Josh-Gabert Doyon: BBC, Vice, *Jacobin* ve *Times Literary Supplement* gibi mecralarda makaleleri olan serbest yazar, araştırmacı ve radyo programcısı.

David Harvey: Özellikle coğrafya ve kent hakkındaki çalışmalarıyla tanınan Marksist teorisyen. Türkçedeki kitaplarından bazıları şunlardır: *Postmodernliğin Durumu*, çev. Sungur Savran (Metis, 1997), *Sosyal Adalet ve Şehir*, çev. Mehmet Moralı (Metis, 2003), *Umut Mekânları*, çev. Zeynep Gambetti (Metis, 2008), *Marx'ın* Kapital*'i İçin Kılavuz*, çev. Bülent O. Doğan (Metis, 2012), *Asi Şehirler: Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru*, çev. Ayşe Deniz Temiz (Metis, 2013) ve *Yeni Emperyalizm*, çev. A. Nüvit Bingöl (Sel, 2019).

Bruno Latour: Felsefe, antropoloji ve sosyolojide alanlarındaki çalışmalarıyla tanınan Latour, aktör-ağ teorisinin de kurucusudur. Eserleri arasında şunlara dikkat çekilebilir: *Reassembling the Social: An Introduction to the Actor-Network Theory* (Oxford University Press, 2007), *Facing Gaia:*

Eight Lectures on the New Climatic Regime (Polity, 2017), *Biz Hiç Modern Olmadık*, çev. İnci Malak Uysal (Norgunk, 2008), Tutkulu Çıkarların Bilimi (Vincent Antonin Lepinay ile birlikte), çev. Ekin Değirmenci (Heretik, 2018), *Rota: Politikada Yönümüzü Nasıl Bulacağız?*, çev. Orçun Türkay (Kolektif, 2019).

Sandro Mezzadra: Bologna Üniversitesi'nde siyaset teorisi üzerine dersler veren profesör Mezzadra, Brett Neilson'la beraber şu kitabı kaleme almıştır: *Border as Method, or, The Multiplication of Labor* (Duke University Press, 2013). Andrea Fumagalli'yle beraber yazdığı kitap ise Türkçeye çevrilmiştir: *Küresel Ekonomide Kriz: Finansal Piyasalar, Toplumsal Mücadeleler ve Yeni Politik Senaryolar*, çev. Irmak Ertuna Howison (Otonom, 2012).

Ingar Solty: Marksizm, sosyalizm ve sol üzerine odaklanan Alman siyasi yazar ve gazeteci. Doktorasını Kanada'nın Toronto şehrinde bulunan York Üniversitesi'nden alan Solty, Berlin'deki Rosa Luxemburg Vakfı'nın Eleştirel Toplumsal Analiz Enstitüsü'nde çalışmaktadır. Aynı zamanda, Almanca yayımlanan akademik *Das Argument* dergisinin editörlerinden biridir.

Panagiotis Sotiris: Felsefe, sosyal teori ve Marksizm üzerine çalışan Sotiris Atina'da gazetecilik yapıyor ve Yunan Açık Üniversitesi'nde dersler veriyor. Aynı zamanda *Historical Materialism* dergisinin yayın kurulu üyesi. Kimi yazılarına şuradan erişilebilir: https://independent.academia.edu/PanagiotisSotiris.

Daniel Tanuro: Fransa'daki *La gauche* dergisine yazılar yazan tarım uzmanı ve eko-sosyalist. Son kitabı *Le Moment Trump: Une nouvelle phase du capitalisme mondial* (Demopolis, 2018) olan Tanuro'nun Türkçeye çevrilmiş bir kitabı da bulunmaktadır: *Yeşil Kapitalizm İmkânsızdır*, çev. Volkan Yalçıntoklu (Habitus, 2011).

Adam Tooze: Columbia Üniversitesi Avrupa Enstitüsü'nün müdürü olan tarihçi Tooze'un kitaplarından bazıları şunlardır: *The Deluge: The*

Great War, America and the Remaking of the Global Order, 1916-1931 (Penguin, 2015) ve *Crashed: How a Decade of Financial Crises Changed the World* (Viking, 2018). Kendisi hakkında ayrıntılı bilgi kişisel web sitesinden edinilebilir: adamtooze.com.

Rob Wallace: Evrimci biyolog. Minnesota Üniversitesi Küresel İncelemeler Enstitüsü'nde çalışan Wallace'ın son kitabı şudur: *Big Farms Make Big Flu: Dispatches on Infectious Disease, Agribusiness, and the Nature of Science* (Monthly Review Press, 2016)

Slavoj Žižek: Uzun süredir Marksizmi özellikle Hegel ve Lacan aracılığıyla yaratıcı şekillerde yeniden yorumlamaya uğraşan felsefeci ve kültür eleştirmeni. Gerek teorik gerek güncel konulardaki pek çok kitabı çevrilen Žižek'in Türkçedeki çalışmalarından bazıları şunlardır: *İdeolojinin Yüce Nesnesi*, çev. Tuncay Birkan (Metis, 2002), Kırılgan Temas, çev. Tuncay Birkan (Metis, 2002), *Hiçten Az: Hegel ve Diyalektik Materyalizmin Gölgesi*, çev. Erkal Ünal (Encore, 2015), *Kendini Tutamayan Boşluk: İktisadi-Felsefi Köşelikler*, çev. Engin Barış Aksoy (Metis, 2019).

DİZİN

A

ABD (ya da, Amerika) *15, 19, 22, 25, 26, 35, 44, 46, 49, 50, 51, 52, 53, 65, 71, 78, 79, 81, 82, 83, 85, 88, 92, 95, 99, 100, 101, 103, 105, 106, 108, 110, 112, 117, 118, 119, 125*

Agamben, Giorgio *5, 9, 11, 13, 17, 18, 30, 31, 122, 123, 125*

AIDS (ayrıca bkz. HIV) *44, 61, 106, 107, 109*

Applebaum, Anne *95*

Assange, Julian *21*

aşı *31, 35, 36, 38, 45, 61, 82, 83, 84, 85, 106, 113, 114*

Avrupa Birliği *80, 91*

Avusturya *88, 89*

B

Batı Nil *44*

Bergfeld, Mark *99*

Biden, Joe *83, 84*

bilim *15, 30, 39, 41, 42, 53, 59, 64, 66, 67, 69, 95, 115, 127*

Birleşik Krallık *23, 35, 36, 78, 88, 89, 105, 106, 108*

biyoiktidar *58*

biyopolitika *30, 31, 33*

Blair, Tony *34*

Bloomberg, Michael *21, 100*

Boccacio, Giovanni *19*

Bolsanaro, Jair *89*

borsa *45, 46, 77, 87*

Boyer, Anne *110*

Brexit *35*

Brezilya *78, 89, 118*

Britanya *23, 35, 92, 101*

Broder, David *104*

Buttigieg, Pete *108*

C

Cassidy, Bill *39*

Cinping, Xi *47*

Coppola, Francis Ford *109*

Covid-19 *1, 2, 3, 5, 7, 8, 30, 31, 35, 38, 45, 47, 49, 50, 53, 54, 55, 56, 61, 76, 82, 86, 87, 90, 91, 92, 93, 94, 96, 104, 112, 113, 114, 117, 118, 123, 124*

çiçek hastalığı *71, 88*

Çin *7, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 25, 31, 36, 37, 38, 39, 40, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 52, 54, 64, 65, 67, 68, 78, 87, 88, 90, 102, 117, 118*

D

Danimarka *96, 97, 98*

Dawkins, Richard *29*

Dennett, Daniel *29*

De Palma, Brian *110*

depresyon *25, 26, 27, 109*

Desrosières, Alain *58*

Dostoyevski, Fyodor *29*

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) *21, 38, 40, 90, 114, 118*

E

Ebola *40, 44, 46, 61, 112, 115, 118*

ekoloji *25, 27, 53, 58, 59, 60, 71, 72, 73, 116, 120, 121*

enfeksiyon *11, 12, 23, 24, 50, 96, 119*

Engels, Friedrich *102*

epidemi *11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 76, 89, 114, 116, 119, 122*

Epstein, Jeffrey *108*

esnek ekonomi *49, 72*

F

faşist *54*

fazlalık *65, 73, 74*

Foucault, Michel *19, 30, 32, 58*

Fransa *27, 67, 68, 100, 125, 127*

G

Ghebreyesus, Tedros Adhanom *21*

Gindin, Sam *92*

Gorz, André *49*

grip *11, 12, 18, 35, 61, 71, 88, 113, 114, 115, 117, 118*

Güneydoğu Asya *44*

Güney Kore *39, 46, 47, 78*

güvencesiz çalışma; güvencesizleştirme; güvencesizlik; *49, 73,*

güvenlik *13, 14, 45, 47, 51, 55, 108, 110*

H

Harvey, David *5, 42, 93, 123, 126*

Hegel, Georg Wilhem Friedrich *28, 128*

HIV (ayrıca bkz. AIDS) *33, 44, 106*

hijyen *11, 64*

HongKong *27, 115*

Hubei *38, 40, 47*

Hutton, Will *22*

I-İ

ırkçılık *54, 83, 88*

iç savaş *14*

İngiltere *71*

insan hakkı *84*

İran *46, 47, 105*

İspanya *90, 91, 94, 98, 103*

istisna hâli *11, 14, 17, 18, 30, 86*

İsveç *96, 97, 98*

işçi sınıfı *35, 50, 99, 102, 103*

işsizlik *49, 51, 55, 119*

işten çıkarma *87, 98*

İtalya *11, 12, 20, 36, 38, 40, 46, 47, 74, 76, 77, 78, 79, 80, 90, 91, 93, 94, 98, 102, 103, 104, 105, 108, 112*

İzlanda *49, 89*

izolasyon *68*

izole *19, 50, 69, 81*

J

Jameson, Fredric *110*

Japonya *65*

Johnson, Boris *35, 78, 88, 89*

K

kamusal mekân *30, 32, 41*

kapitalizm *42, 43, 51, 56, 64, 65, 68, 72, 77, 78, 81, 82, 83, 84, 99, 106, 110, 119, 126, 127*

karantina *12, 31, 34, 37, 38, 79, 89, 94, 120*

kızamık *44, 71*

King, Stephen *86, 94, 99*

Kinkle, Jeff *110*

Klein, Melanie *109*

komplo *7, 19, 105, 106, 107, 109, 110*

komünist *20, 23, 32, 34*

komünizm *21, 22, 23*

Kongo *115*

korona (ya da, korona virüsü) *11, 17, 20, 22, 23, 25, 27, 34, 36, 40, 43, 47, 72, 76, 77, 78, 86, 87, 88, 89, 92, 93, 94, 96, 97, 98, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 110, 112, 113, 115, 117*

kuş gribi *44, 61, 112, 126*

Küba *39, 89*

Kübler-Ross, Elisabeth *25*

küreselleşme *22, 34, 45, 72, 77, 86, 93*

L

Lauterbach, Karl *82*

Leviathan *16*

liberal *17, 31, 95*

liberal demokrasi *31*

Linebaugh, Peter *70*

Lombardiya *94*

M

Macron, Emmanuel *58, 59, 63, 66, 67, 68*

makro-parazit *70*

Malthusçu *55, 78*

Manzoni, Alessandro *13*

Marx, Karl *42, 43, 51, 126*

McNeill, Willliam H. *70*

medya *11, 17, 69, 87, 115, 117*

Merkel, Angela, *89, 95, 103*

mikro-parazit *70, 71, 72, 75*

milliyetçilik *68, 81, 83*

Mishra, Pankaj *86*

Mnuchin, Steven *100*

müşterekleştirme *74, 75*

N

neoliberal *43, 47, 51, 53, 118, 120, 126*

neoliberalizm *46, 89, 91*

Netanyahu, Benjamin *41*

Newsom, Gavin *38*

New York *58, 90, 92, 101, 103, 115*

normallik *24, 34, 71, 72, 73, 74, 75*

Norveç *98, 103*

O

olağanüstü hâl *14, 111, 119*

Orta Çağ *63, 88*

P

Pakula, Alan J. *110*

pandemi *47, 76, 80, 81, 85, 88, 100, 119*

paranoya *25, 105, 107, 108, 109, 110*

Paris *58*

Patton, Cindy *106*

Pelosi, Nancy *101*

piyasa *22, 36, 52, 82, 83, 91, 98*

popülist *26*

popülizm *22, 26, 34*

R

Robles, Margarita *94*

Rogoff, Kenneth *86*

Rosa, Elio *91, 127*

Rusya *40, 54, 68, 86*

Ryan, Frances *110*

S

sağlık çalışanları *9, 62, 74*

sağlık krizi *54, 57, 59, 60, 75, 86, 88, 96*

salgın *15, 21, 24, 39, 40, 43, 46, 53, 61, 62, 63, 65, 67, 68, 77, 95, 113, 114, 118*

Sanders, Bernie *52, 83, 84, 85, 100*

San Yelekliler *59, 67*

SARS *11, 27, 44, 45, 46, 47, 53, 61, 62, 64, 67, 112*

SARS 1 *61, 62*

SARS 2 *61, 62, 64, 67*

Schumer, Chuck *101*

Sedgwick, Eve Kosofosky *105, 106, 107, 108, 109, 110, 111*

sermaye *42, 43, 49, 99, 101, 115, 116*

Singapur *39, 47, 48, 58, 90*

Soderbergh, Steven *94*

Soğuk Savaş *34*

sosyalizm *49, 127*

sosyal mesafe (veya "sosyal mesafeleşme") *31, 32, 52, 96, 105, 108*

Spahn, Jens *88, 97*

Spielberg, Steven *35*

Straubhaar, Thomas *89*

Sunak, Rishi *101*

Suudi Arabistan *86*

T

Tayvan *39, 47, 58, 90*

terör *58*

terörist *26*

terörizm *12, 18, 111*

Thiel, Peter *96*

Tolstoy, Lev *29*

Toscano, Alberto *110*

Toussaint, Éric *87*

Trump, Donald *19, 26, 35, 38, 39, 45, 46, 47, 48, 52, 78, 82, 84, 85, 88, 89, 95, 100, 101, 108, 127*

tüketimcilik *48, 49, 51, 52*

U

ulus-devlet *60*

V

Vietnam *90, 110*

W

Warren, Elizabeth *83, 84, 85*

Weidmann, Jens *86*

Wilders, Geert *89*

Wuhan *5, 36, 38, 45, 47, 51, 64, 112, 117, 122*

Z

zatürre *11*

Zheijang *21*

Zika *115, 118*

Covid-19 salgını hepimizi gafil avladı. Salgınların mazide kaldığını zannediyor, modern yaşam tarzımızın içten içe yol açtığı sorunları görmezden geliyorduk. Fakat şimdi öyle bir durumdayız ki dünyanın dört bir yanındaki her birey, ister kendisini ister başkalarını korumak için olsun, her an ne yaptığına dikkat etmek zorunda. *Çivisi Çıkan Dünya: Covid-19 Salgını Üzerine Muhasebeler*'de makalelerini bir araya getirdiğimiz önemli düşünce insanları, her an neler yaptığımız/yapmamız gerektiği sorununu kapsamlı bir arka planda ele alıyorlar. Ama bunu yaparken komplocu bir "büyük resim" çizmek yerine felsefe, sosyoloji, antropoloji, siyasal iktisat, biyoloji gibi disiplinlerin birikimine ve eleştirel düşüncenin gücüne yaslanarak ayakları yere basan ve ufku daha iyi bir gelecek ihtimaline dönük bir tartışma sahası açıyorlar. Bu salgınla sahici bir yüzleşmeye girişeceksek, *Çivisi Çıkan Dünya*'daki seslerin her kesimden insana söyleyebileceği çok şey var.

"...panik gerçek tehditlerle başa çıkmak için uygun bir yol değildir. Panik içinde tepki vermek aslında tehdidi çok da ciddiye almadığımızı gösterir. Sadece haddinden fazla tuvalet kâğıdı satın almanın ne kadar saçma olduğunu düşünün: sanki ölümcül bir salgında tek derdimiz yeterli sayıda tuvalet kâğıdıymış gibi."

Slavoj Žižek

/RunikKitap
/RunikKitap
/RunikKitap

RUNİK KİTAP

9 786050 619409
ISBN: 978-605-06194-0-9